

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

HOBUMAJANDUSE KAARDISTAMINE KOOS EESTI HOBUMAJANDUST ISELOOMUSTAVATE MÕÕDIKUTE MÄÄRATLEMISEGA

Lõpparuanne
Oktoober 2016

Uuringu tellis Maaeluministeerium programmi „Põllumajanduslikud rakendusuurinud ja arendustegevus aastatel 2015-2021“ raames.

Uuringu koostas Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE (koostöös Eesti Hobumajanduse Liiduga).

Uuringu autorid: Imbi Kaunismaa (analüütik)
Jaanus Veemaa (analüütik)
Tarmo Puolokainen (analüütik)
Uku Varblane (analüütik)
Merli Aksen (analüütik)
Raul Eamets (projektijuht)

Uuringu autorid tänavad Eesti Hobumajanduse Liidu esindajaid Siim Nõmmoja ja Tatjana Kiilot, kes toetasid uuringuraporti valmimist asjakohaste märkustega. Samuti soovivad autorid tänada kõiki uuringus osalenuid, kes leidsid aja ning võimaluse oma mõtteid jagada.

ISBN 978-9985-4-0985-5 (pdf)

RAKE on võrgustikutüüpi rakendusuuringute keskus. Meie missiooniks on tõsta teadmisel põhineva otsustamise osakaalu Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse parimaid valdkonnaeksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustik hõlmab kõiki TÜ sotsiaalteadlasi ning meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

Kontaktandmed: Lossi 36, 51003, Tartu

<http://www.rake.ut.ee>

SISUKORD

KASUTATUD MÕISTED JA LÜHENDID	4
SISSEJUHATUS	5
1. UURINGU METOODIKA JA ANDMED	7
2. VÄLISRIIKIDE HOBUMAJANDUSE UURINGUTE ÜLEVAADE.....	11
3. HOBUMAJANDUSE HETKEOLUKORD EESTIS	15
3.1. Eestis registreeritud hobused.....	15
3.2. Hobuste geograafiline paiknemine.....	18
3.3. Hobumajanduse tegevuskohtade tootmissuunad ja ettevõtlus	22
4. HOBUMAJANDUSE TOETUSED.....	25
5. HOBUMAJANDUSE VALDKONNAD EESTIS	28
5.1. Ratsasport.....	28
5.2. Hobuste aretus ja kasvatus.....	30
5.3. Muud hobustega seotud valdkonnad.....	32
6. HOBUMAJANDUSE MAJANDUSLIK SEIS	35
6.1. Ratsaspordi hobustega seotud kulud	35
6.2. Aretushobustega seotud kulud	41
6.3. Muu hobumajanduse valdkonna hobuste kulutused	44
7. HOBUMAJANDUST ISELOOMUSTAVAD INDIKAATORID	46
8. KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED	50
VIIDATUD ALLIKAD	56
LISAD	58
Lisa 1. Hobuse-, eesli-, muula- või hobueesliha eksport ja import (kg/aastas).....	58
Lisa 2. Küsitlus ratsasportlastele hobusega seotud kulude kohta	59
Lisa 3. Ratsaspordi hobusega seotud keskmised kulud 2015. aastal	71
Lisa 4. Küsitlus hobuste aretajatele ja kasvatajatele hobusega seotud kulude kohta	72
Lisa 5. Aretushobusega seotud keskmised kulud 2015. aastal	78

KASUTATUD MÕISTED JA LÜHENDID

Mõisted

Hobuslane on imetajate klassi kabjaliste seltsi kuuluv sugukond, kuhu kuuluvad hobused, eeslid ja sebrad.

Vabapidamisel hobune on hobune, kes veedab enamiku aastast karjamaal või koplis.

Lühendid

PRIA – Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet, peab hobuslaste ja põllumajandusloomade tegevuskohtade registrit

VTA – Veterinaar- ja Toiduamet

ESHKS – Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts

EHS – Eesti Hobusekasvatajate Selts

ERL – Eesti Ratsaspordi Liit

EHL – Eesti Hobumajanduse Liit

SISSEJUHATUS

Hobune on aastatuhandeid olnud oluline inimese kaaslane – transpordivahendina, töö tegemise vahendina, ning ka sõbrana. Hobuste kasutamise eesmärgid ja vajadused on aja jooksul olulisel määral muutunud ja arenenud. Tänapäeval kasutatakse hobuseid sagedamini spordis ja turismimajanduses ning mõnevõrra vähem ka põllumajanduses, toidutööstus, korrakaitstes jt valdkondades. Hobuste olulisus inimese kaaslasena ei ole aegade jooksul vähenenud, muutunud on vaid valdkonnad, kus hobust kasutatakse.

Kõiki hobusega seotud majanduslikke tegevusalasid võib käsitleda ühtse valdkonnana ehk hobusektorina. Hobusektorisse on hõlmatud ratsasport, hobuvõidusõidud, traavlivõistlused ja panustamine, hobuste aretus, hobuste kasvatus, hobuturism, hipoteraapia jne. Seega panustab hobusektor mitmetesse erinevatesse majandussektorisse, näiteks rekreatsioonimajandusse, spordimajandusse, huviharidusse, ja tervishoidu. Hobusektorisse võib lugeda kõiki tegevusi, mis on seotud hobustega. Seega on sektoris palju osalejaid, keda kõiki ühendab soov tegeleda hobustega kas hobi korras ja/või majanduslikku kasu eesmärgil. Sarnaselt teiste majandusharudega, toimub ka hobumajanduses tootmine ja tarbimine, millega kaasnevad hobustega seotud kulud ning hobuste pealt teenitav tulu.

Eestis on hobumajandus olnud traditsiooniline põllumajanduse valdkond. Teadlikult on hobusekasvatusega tegeletud ligikaudu 150 aastat¹. Eestil on olemas ka oma hobusetõud: eesti hobune, tori hobune ja eesti raskeveo hobune. Samuti aretatakse eesti sporthobust ning eesti ratsaponi ja väikeponi. Oma hobuste tõude olemasolu kinnitab, et Eesti on hobuste maa ning hobusektor on oluline valdkond.

Eesti omadele tõudele on loodud ka vastavad aretusühingud, mille eesmärgiks on hobuse tõule oluliste liigiomaduste säilitamine. Samuti kuuluvad kolm ajaloolist eesti hobusetõugu (eesti hobune, tori hobune ja eesti raskeveo hobune) ohustatud tõugude nimekirja. Seega saavad nende tõugude aretajad lisatoetust riigilt hobusetõu säilitamiseks ja hoidmiseks. Hobuste aretusühingud on koondunud organisatsioonideks. Eesti suurimad hobuste aretusega seotud organisatsioonid on Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts (ESHKS) ning Eesti Hobusekasvatajate Selts (EHS). ESHKS koondab enda alla eesti sporthobuse ning eesti ratsaponi ja väikeponi aretajad ja kasvatajad. EHS alla kuuluvad eesti hobuse, tori hobuse, eesti raskeveo hobuse aretusühingud ning ka trakeenide ja araabia hobuse aretusühingud.

Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) andmete järgi on Eestis registreeritud 10 376 hobust. Registreeritud hobused on rakendatud erinevates hobumajanduse valdkondades, näiteks turismimajandus, ratsakoolid, ratsasport jt. Samuti on hobustega seotud tegevused seotud mitmete majandustegevustega, näiteks põllumajandusega (hobustele sööda ja heina tootmine), teenusmajandusega (veterinaarteenused hobustele) jm. Seega võib hobustega otseselt ja kaudselt seotuid tegevusi leida väga erinevatest valdkondadest. Hobumajanduse lai hõlmatus pärsib seetõttu hobumajanduse suuruse ja olulisuse mõõtmist, sest kõikidest hobustega seotud valdkondadest ei ole võimalik kvantitatiivset ülevaadet saada.

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli anda ülevaade Eesti hobumajanduse hetkeolukorrast². Hobumajandust vaadeldi läbi kolme valdkondliku tegevuste rühma: ratsasport, hobuste aretus ja kasvatus ning muud

¹ Hobuste aretus Eestis ja Eesti Hobusekasvatajate Selts, <http://ehs.ee/selts-mainmenu-26.html>

² Peamiselt 2015. aasta seisuga

hobustega seotud valdkonnad. Selleks analüüsiti olemasolevaid arvandmeid ning kasutati erinevaid andmekogumise meetodeid. Andmete kogumiseks kasutati peamiselt PRIA hobuslaste registri ja Statistikaameti andmeid. Samuti viidi erinevates hobumajanduse valdkondades tegutsevate inimestega läbi kirjalikud küsitlused ja intervjuud.

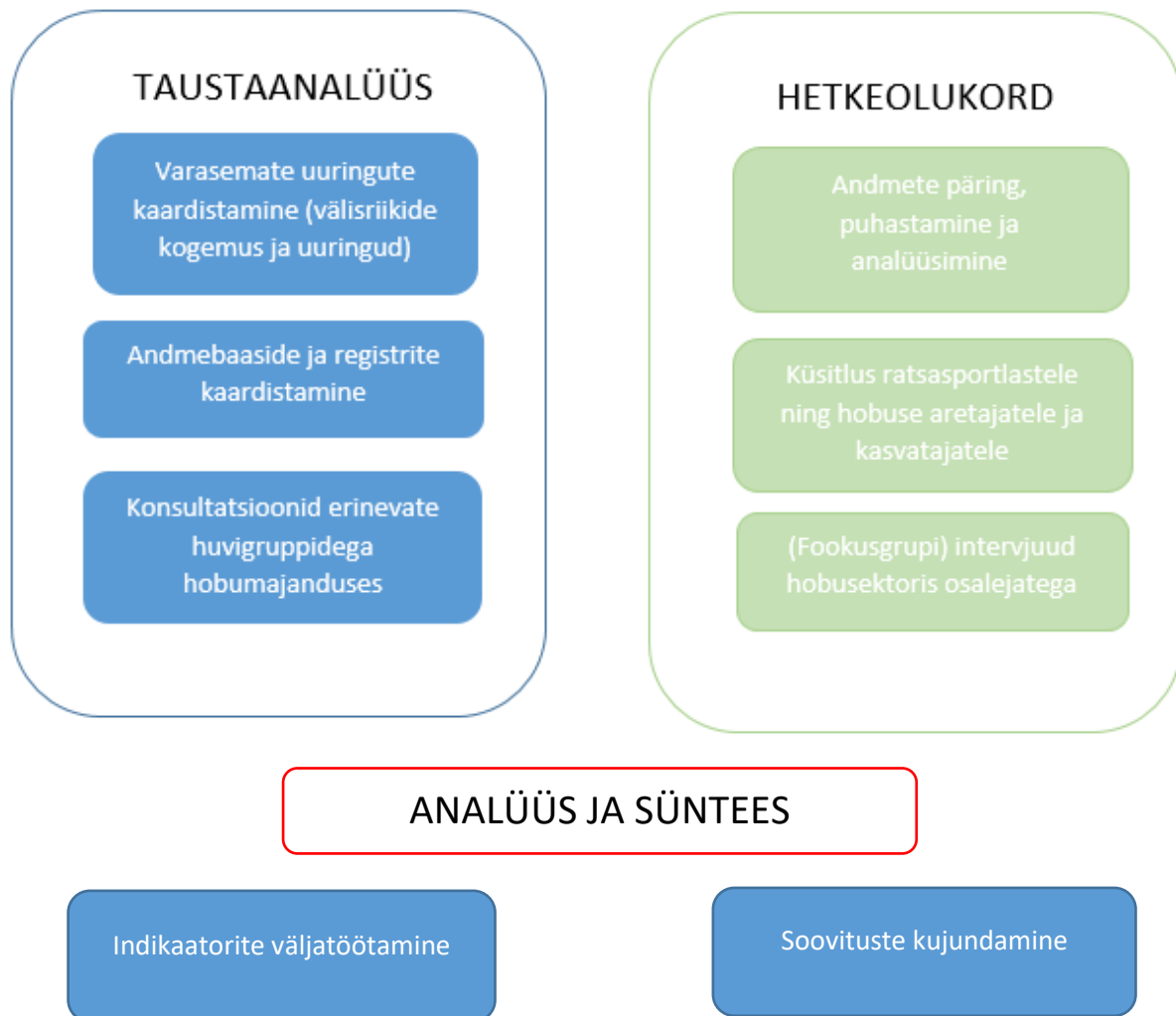
Uuringu tulemusena luuakse indikaatorid hobumajanduse mõõtmiseks ning ülevaate saamiseks. Indikaatorite juures tuuakse välja ka nende mõõtmise sagedused. Samuti tehakse uuringu põhjal järeldused hobumajanduse olukorra ja võimalike edasiarenduste kohta.

Hobumajandus on valdkond, mis on põimunud erinevate majandusvaldkondadega nii Eestis kui ka teistes riikides, seega on antud uuring heaks eelduseks hobumajanduse valdkonna edasiseks põhjalikumaks analüüsimiseks – seoste leidmine teiste haakuvate majandussektoritega ning paralleelide loomiseks teiste EL liikmesriikide hobumajanduse olukorra kaardistustega

1. UURINGU METOODIKA JA ANDMED

Hobumajanduse hetkeolukorra kaardistamiseks kasutati nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid andmeid ja andmete kogumise meetodeid. Kvantitatiivsete andmete kogumiseks kasutati riiklikke andmebaase (PRIA hobuslaste register, PRIA tegevuskohtade register, PRIA toetuste andmebaas, Statistikaameti andmebaas ja Eesti Äriregister). Uuringu andmete kogumisel kasutati lisaks ka Eesti Ratsaspordi Liidu ametlikku andmebaasi, kuhu kogutakse informatsiooni Eestis võistlevate hobuste ja Eestis ametlikult toimuvate võistluste kohta.

Uuringu käigus läbiviidud meetodilised tegevused jaotati 5 põhiliseks analüüsi etapiks: 1) taustaanalüüs, 2) hetkeolukorra andmete korje, 3) kogutud andmete analüüs ja süntees, 4) indikaatorite väljatöötamine, ning 5) soovitude kujundamine (Joonis 1).

Joonis 1. Uuringus läbiviidud meetodiliste tegevuste skeem

Uurimisülesannete täitmiseks kaardistati esimeses uuringuetapis olemasolev dokumentatsioon, varasemad sarnased uuringud ning koguti andmeid hobumajandusega seotud andmebaasidest ja registritest. Samuti viidi läbi mitmed konsultatsioonid erinevate hobumajanduse huvigruppidega ning Eesti Hobumajanduse Liiduga. Taustaanalüüsi käigus saadeti välja ka pressiteade, et teavitada kõiki Eesti hobumajandusega seotud huvigruppe ja institutsioone uuringu läbi viimisest ning kutsuda huvitatud osapooli üles vajadusel uuringusse omapoolselt panustama.³

Taustaanalüüsi käigus kogutud teadmist kasutati hobumajanduse hetkeolukorra andmete kogumiseks (sh andmete päringute tegemisel, andmete valimisel ja analüüsimisel). Samuti oli taustateadmise kogumine oluliseks sisendiks järgnevas uurimisetapis läbiviidud veebiküsitluste küsimustike ja (fookusgrupi) intervjuude kavade koostamisel. Teistes riikides teostatud uuringute analüüs oli oluliseks sisendiks siinse uuringu metoodika välja töötamisele ja kogutud andmete hilisemal tõlgendamisel. Välisriikide kirjanduse ja Eesti Hobumajanduse Liidu konsultatsioonide põhjal jaotati eesti hobumajandus kolme kategooriasse: ratsasport, hobuste aretus ja kasvatus ning muud hobustega seotud valdkonnad (turism, teraapia, koolitused jm).

Veebiküsitlus viidi läbi ratsasportlaste ning hobuste aretajate ja kasvatajate seas. Veebiküsitluse sihtgruppide fookuse määratlemisel tugineti ekspertide ettepanekutele ning kogutud taustainfole. Ratsasportlaste küsitluses moodustasid üldvalimi kõik 2015. aastal vähemalt ühes stardis osalenud täiskasvanud võistlejad. Neid oli 2015. aastal kokku 656 inimest. Hobuste aretajate ja kasvatajate küsitluses moodustasid üldvalimi kõik hobuse aretamise ja kasvatamisega seotud inimesed. Selles küsitluses üldvalimi täpset suurust ei määratletud. Küsitlus saadeti kõigile Eesti Sporthobuste Kasvatajate Seltsi (üle 170 liikme) ja Eesti Hobusekasvatajate Seltsi (375 liiget) liikmetele.

Küsitlustes kasutati valdavalt valikvastustega ja avatud küsimusi ning koguti kvantitatiivse iseloomuga andmeid. Seega määratleti eelnevalt uuringu eesmärkide mõttes olulised ning sobivad vastamise võimalused (lähtuti varasematest välisriikide kogemustest ning konsulteeriti Eesti Hobumajanduse Liiduga). Veebiküsitluse läbiviimiseks kasutati küsitlusplatvormi SurveyMonkey.

Veebiküsitlustele vastamise määra tõstmiseks saadeti ratsasportlastele (kes 2015. aastal tegid vähemalt ühe stardi) esmalt teavituskiri palvega uuringus osalemiseks. Üks nädal pärast veebiküsitluse välja saatmist potentsiaalsetele respondentidele saadeti meeldetuletuskiri neile, kes polnud etteantud aja jooksul küsitlusele vastanud. Sarnast vastamise määra tõstmise võimalusi kasutati ka hobuste aretajate ja kasvatajate küsitlusega, kus esmane teavituskiri palvega uuringus osaleda saadeti välja läbi aretusühingute veebilistide. Ka antud sihtrühma puhul saadeti nädal pärast küsitluse väljasaatmist vastav meeldetuletuskiri.

Kvantitatiivsete andmekogumise meetodite kõrval kasutati antud uurimisetapis teadmise hankimiseks ka kvalitatiivse uurimismeetodina fookusgrupiintervjuud. Fookusgrupiintervjuu viidi läbi hobuste aretajate ja kasvatajatega, saamaks sisendit nii veebiküsitluse küsimustiku väljatöötamiseks kui ka teadmist hobuste aretuse ja kasvatusel olukorrast ning perspektiividest Eestis ja Euroopas. Fookusgrupiintervjuul osales 3 inimest kahest Eesti suurimast hobuste aretuse ja kasvatusel seotud organisatsioonist.

---

³ Pressiteade: Algavad kaks hobumajandust analüüsivat uuringut
<http://maaleht.delfi.ee/news/maamajandus/uudised/algavad-kaks-hobumajandust-analuusivat-uuringut?id=72867373>

Fookusgrupiintervjuu kestvus oli 2 tundi. Lisaks fookusgrupiintervjuule viidi uurimuses läbi ka ekspertintervjuu hobuturismi valdkonnas tegutseva ettevõtjaga. Samuti koguti lisaks fookusgrupi ja ekspertintervjuudele olulist teadmist valdkonna arengute ja olukorra kohta läbi mitmete arutelude ja konsultatsioonide Eesti Hobumajanduse Liidu ja Eesti Ratsaspordi Liidu esindajatega.

Uuringu kolmandas etapis analüüsiti ja sünteesiti eelnevalt kogutud andmed. Andmete kogumise, puhastamise ja analüüsimise ning sünteesimise tulemusel tehti hinnanguline ülevaade hobusektori suurusest, hobuste arvust Eestis ning nende paiknemisest ja tegevusvaldkondadest. Samuti tehti kokkuvõtte võimalikest hobumajanduse toetustest ning nende suurusest eelmise Euroopa Liidu eelarveperioodi jooksul. Samuti anti kulpõhine ülevaade hobumajandusest välja valitud hobumajanduse kategooriate põhjal ning iseloomustati tekkivaid kulukohti ning kulusuursi hobuse kohta.

Loodud teadmisele tuginedes töötati seejärel välja võimalikud sobivad hobumajandust mõõtvad indikaatorid. Uuringu viimases etapis formuleeriti ettepanekud Eesti hobumajanduse arenguvajaduste kohta.

Sarnaselt paljude teiste Euroopa Liidu riikidega, on ka Eestis seni keeruline kätte saada süstematiseeritud ning piisava detailsusastmega andmeid hobumajanduse kohta. Andmete defitsiidi olulisemateks põhjusteks on ühelt poolt hobumajanduse kui spetsiifilise majandussektori majandustegevuse killustatus ning kõrge latentsuse määr ning teisalt ametlike riiklike hobumajanduse statistikaklasside puudumine (mis sageli võib tuleneda majandussektori riigipoolsest marginaliseerimisest). Ka sektorisisene andmete kogumine on üsna ebaühtlane ning seetõttu ebarahuldava kvaliteediga. Eesti hobumajandus koosneb paljudest hobustega seotud tegevusaladest ning ainult mõned nendest tegevusaladest on organiseerunud. Seetõttu puudub sageli ka teadmine alamvaldkondade suurusest, dünaamikast ning arenguperspektiividest.

Käesolevas uuringus kasutati hobumajanduse mahu vaatlemisel PRIA hobuslaste registrit, mis koondab kõiki registreeritud hobuslasi (hobuseid ja eesleid) Eestis. Tegemist on staatilisi andmebaasiga, seega puudub ülevaade hobuste arvukuse muutumisest. Samuti on andmebaasis esindatud hobused, kes ei resideeru enam Eestis või on surnud. Hobuslaste registris on välja toodud hobuse kasvataja nimi, kuid konkreetset hobust ei ole võimalik siduda PRIA põllumajandusloomade tegevuskohtade andmebaasiga, kuhu on registreeritud kõik tallid ja muud hooned/kohad, kus hobune võib elada. Seega ei ole võimalik hobuslaste registri hobust geograafilise asukoha järgi vaadelda ning saada täpset ülevaade hobuste paiknemisest, kui arvukalt hobused mingites piirkondades resideeruvad ning millisel otstarbel on hobused rakendatud majandustegevuses. Eesti Äriregistris leiab hobumajandus peamiselt käsitlust üldisemate tegevusalade nagu põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük juures. Registreeritud on EMTAK 2008 koodi 1431 alla registreeritud ettevõtted, mis tegelevad hobusekasvatuse ja muude hobuslaste kasvatusega (38 ettevõtet ja ühingut). Hobumajanduse erinevad valdkonnad kuuluvad ka teiste EMTAK koodide alla (nt 1621 Loomakasvatuse abitegevused, mille alla on ka hobustega seotud teenused; 931 Sporditegevus, kuhu kuuluvad ka võidusõiduhobuste omanikud ja nende tallide tegevus), milles need on majanduslikud kõrvaltegevused. PRIA tegevuskohtade registri järgi on Eestis tunduvalt rohkem hobustega seotud tegevuskohti, kui on Äriregistris registreeritud ettevõtteid, seega võib eeldada, et hobustega seotud tegevused ei ole ettevõtete põhitegevus ning Äriregistri andmed ei anna täit ülevaadet hobumajandusega seotud ettevõtete tegevusmahtudest. Eesti Statistikaameti andmed tulenevad põllumajanduslike majapidamiste struktuuri uuringust, mida korraldati 2001. aastast kuni 2010. aastani (2003, 2005, 2007,

---

2010). Rahastamise lõppedes ei ole enam struktuuri uuringuid tehtud, seega lõpevad andmed 2010. aastal, mistõttu on andmed vananenud ning keeruline on võrrelda andmeid teise andmebaasidega ⁴

---

⁴ Nt hobuste arvukuse muutus, PRIA hobuslaste registris andmed 2015. aasta seisuga ning varasemad andmed 2010. aastast

2. VÄLISRIIKIDE HOBUMAJANDUSE UURINGUTE ÜLEVAADE

Hobumajanduse olukorda, arenguid ning sotsiaalmajanduslikku mõju on viimastel aastatel vähemal või suuremal määral uuritud mitmetes välisriikides. Enamikke läbiviidud uuringuid seob hobumajanduse spetsiifilisusest tulevalt ühine probleem. Nimelt kalduvad sektori kohta kogutavad andmed olema sageli puudulikud või madala kvaliteediga. Riiklikud või regionaalsed statistiliste andmete korjed käsitlevad sageli hobumajandust puudutavat statistikat osana laiemast põllumajanduslikust ja/või turismi- ning meelelahutustööstuse tegevustest. Seetõttu pole andmete kogumise ja analüüsimisega tegelevate avaliku sektori institutsioonide jaoks hobumajandus ning selle erinevad valdkonnad tihti ka statistilise objekti klassid. Eraldi andmeid hobusektori kohta reeglina riiklikul tasandil ei koguta.⁵ Selle tulemuseks on, et hobumajanduse analüüsiks vajalikud andmed on sageli kaudselt tuletatud ning uuringutes on sektori mahtude ja mõjude määrad valdavalt väga hinnangulised.

Välisriikides teostatud uuringutes on püütud kaardistada nii kogu hobumajandust ning selle mõju kui ka kitsamalt erinevaid hobumajanduse alasektoreid (nt hobuste võiduajamise ja võiduajamistel kasutatavate hobuste aretamise majanduslikku mõju regioonide majandusele).⁶ Järgnevalt antakse ülevaade mõnedest välisriikides läbiviidud hobumajanduse sektori uuringutest, kus on keskendutud hobumajanduse kaardistamisele ning hobumajanduse majandusliku mõju mõõtmisele. Ülevaates kirjeldatakse hobumajanduse suurust ning selle arvutamist, meetodikat andmete kogumiseks ning majandusliku mõju arvutamise võimalusi.

Kõikides vaadeldud artiklites ja uuringu raportites toodi esile hobumajanduse analüüsiks vajalike andmete puudulik kvaliteet. Selle probleemi lahendamiseks kasutati erinevaid meetodeid. Peamine kasutatud meetod oli seotud hobumajanduse erinevate valdkondade kulude leidmisega, mille kaudu tuletati kogu sektori panus riigi ja/ või regiooni majandusse. Kulude arvutamise meetodid ei tuginenud vaadeldud uuringutes enamasti süsteemselt kogutud riiklikul statistikal. Kulude arvutamiseks vajalike andmete kogumiseks viidi läbi vastavad küsitlused erinevate hobumajanduse valdkondade ekspertide ning ettevõtjatega. Enamikes uuringutes toodi esile probleeme andmekogumisel, kuna küsitlustele vastamise määrad olid sageli märkimisväärselt madalad.

Vaadeldud uuringutest oli kõige ülevaatlikum 2015. aastal hobuste heaolu eest tegutseva globaalse organisatsiooni *World Horse Welfare*'i ja Euroopas loomade õigusi tagava organisatsiooni *Eurogroup for Animals*'i poolt läbiviidud uuring Euroopa Liidu riikides peetavate hobuste tervisest ja heaolust.⁷ Antud uuringus vaadeldi hobuste olukorda seitsmes kategoorias:

- 1) Spordiga seotud hobused (kasvatatakse professionaalse- või amatöörspordi eesmärgil).

⁵ Mitmed eksperdid on juhtinud tähelepanu, et ka Euroopa Liidus on hobumajandust puudutava statistika kogumine riigiti väga erineva kvaliteediga ning olukorra võrdlemine riikide vahel seetõttu küllaltki keeruline.

⁶ Nt. Russell, M., Couetil, L. (2013) Economic Impact of the Horse racing and Breeding Industry to Indiana. Purdue: Purdue University.

⁷ „Removing the Blinkers: The Health and Welfare of European Equidae in 2015“ World Horse Welfare, Eurogroup for Animals. 2015

- 2) Puhkemajandusega seotud hobused (ei kasvatata professionaalsel või kaubanduslikul eesmärgil, kuid sõidetakse aktiivselt).
- 3) Elustiiliga seotud hobused (ei kasvatata professionaalsel või kaubanduslikul eesmärgil ning hobusega ei võistelda).
- 4) Aretusega seotud hobused (peetakse peamiselt kaubanduslikul või mittekaubanduslikul aretamise põhjustel).
- 5) Töö tegemisega seotud hobused (kasvatatakse rakendamiseks põllumajanduses, metsanduses, politsei- ja sõjaväestruktuurides, ratsutamisõppes).
- 6) Liha tootmisega seotud hobused (kasvatatakse peamiselt liha saamiseks).
- 7) Piima tootmisega seotud hobused (kasvatatakse peamiselt piima tootmiseks).

Uuringus leiti, et Euroopa Liidu 28 liikmesriigis annab hobutööstus tööd peaaegu 900 000 inimesele, on väärt üle 100 miljardi euro aastas ning kasutab vähemalt 2,6 miljonit hektarit maad. Uuringu tegijatel oli probleeme hobuslaste arvu hindamisega EL riikides, sest tegemist on väga killustatud sektoriga ning riigid koguvad andmeid erinevalt. Uuringu autorid tõid samuti välja, et hobustega seotud andmetest on kõige kvaliteetsemad ratsaspordi ja ratsutamisvõistlustega seotud andmed. See osa hobumajandusest on enamasti kõigis Euroopa riikides ka rohkem organiseerunud ja struktureeritum kui muud hobumajanduse valdkonnad. Andmete puudumise tõttu ei leitud selles töös, kui suur on hobumajandus majanduslikus mõistes, kuid tõdeti, et hobumajandus omab olulist tähtsust kohalikule majandusele, seda eriti maapiirkondades.

2009. aastal Rootsi hobusekasvatajate ühenduse ja Rootsi majandusministeeriumi poolt algatatud projektis „Hobused Euroopas“⁸ anti ülevaade hobutööstusest Euroopas ning selle majanduslikust tähtsusest. Uuringus analüüsitud andmete kogumiseks kasutati varasemaid uuringuid, olemasolevaid andmebaase ning küsitlusi. Selles uuringus toodi Euroopa Liidu suurimate majandustega riikide näitel välja seos hobumajanduses kommertsiaalselt aktiivsete hobuste arvu ning sektoris töötavate tööliste arvu vahel. Nii näiteks arvutati välja, et Saksamaal loob 3-4 hobust ühe täistööajaga töökoha. Suurbritannia puhul saadi aga ühe täistööajaga töökoha määraks 5-7 hobust. Uuringus võrreldi mitmeid sisend-väljund analüüsimeetodiga projekte Euroopa riikide hobumajanduste kohta ning järeldati nende tööde põhjal, sarnaselt hobuste heaolu uuringule, et hobusektoril võib olla oluline mõju riikide majandusele ning maapiirkondade arengule.

Teises Rootsis läbi viidud hobusektori uuringus⁹ vaadeldi hobumajanduse olulisust Rootsi põllumajanduses. Uuringus kasutati sisend-väljund analüüsi, millega on võimalik uurida majandusharude omavahelist sõltuvust. Uuringus jaotati hobumajandus seitsmesse alasektorisse: traavivõistlused, puhtatõuliste võistlused, hasartmängud, ratsasport, turism, hobustega seotud teenused, hobuste aretus, kaubad ja teenused sektorile ning põllumajanduslikud teenused sektorile. Uuringu läbiviimiseks kasutati Rootsi Statistikaameti andmeid ning eraldi koguti andmeid küsitluse teel 500 ettevõttelt. Uuringus leiti samuti, et hobumajandus on oluline osa Rootsi põllumajandussektorist ning selle potentsiaal sektori arengu edasisel kujundamisel on märkimisväärselt kõrge.

⁸ Liljenstolpe, C. (2009) Horses in Europe. Uppsala: Swedish University of Agricultural Sciences.

⁹ Andersson, H., Johansson, D. (2004) The horse sector: Does it matter for agriculture? American Agricultural Economics Association Annual Meeting. Denver, Colorado, USA, 1-4 aug 2004, Working Paper.

Austraalias läbiviidud uuringu¹⁰ raames hinnati kogu hobumajanduse sisendit Austraalia majandusse. Uuringu läbiviimisel kasutati kaudseid andmeid. Prooviti kasutada ka küsitlusi, kuid nendele vastamismäär ei olnud statistiliselt korrektsete järelduste tegemiseks piisav. Uuringus loeti hobutööstuseks kõiki hobustega seotud tegevusi, millel on majanduslik väljund. Uuringu läbiviimiseks jaotati hobumajandus kolme gruppi:

- 1) Hobustega seotud sisendid, mis hõlmasid peamiselt hobuste eest hoolitsemise ja treenimisega seotud sisendeid. Nende sisendite suurus sõltus peamiselt hobuste arvust ning sellest, mis valdkonnaga olid hobused seotud (näiteks kas tegemist on sporthobusega). Peamised sisendid selles grupis olid loomakasvatuse kulud (nt veterinaarkulud, hambaarsti kulud, rautamiskulud, massaažid jne), tallidega seotud kulud (maa, hooned, kindlustus jne), toidukulud, tarvikud (ravimid, tekid, sadulad, rakmed jne) ja treenimisega seotud kulud (treeneri aeg).
- 2) Üritustega seotud sisendid olid seotud ürituste läbiviimise kuludega ning osalejate ja pealtvaatajate kuludega. Peamiste kuludena toodi siin välja transpordikulu, ürituse kohaga seotud kulud, toitlustuskulud, majutusega seotud kulud, osaleja kulutused ning muud üritusega seotud kulud.
- 3) Ärilise tegevusega seotud sisendid olid ettevõtete kulud, mis pakuvad hobusektorile teenuseid. Selle alla kuulusid muud tegevuskoha kulud, muud transpordikulud, ärikulud ja kasum.

Nende kolme sisendigrupi kulude kaudsel hindamisel leiti hobumajanduse panus Austraalia SKPsse, mis oli hinnanguliselt 6,3 miljardit Austraalia dollarit.

Ameerika Ühendriikides Virginia osariigis läbiviidud uuringus¹¹ keskenduti hobutööstuse majandusliku mõju hindamisele. Uuringus leiti, et osariigi hobusektor omab tugevaid majanduslikke siirdeid mitmes teises majandussektoris, sh põllumajanduses ning ehitussektoris. Uuring kasutas sarnaselt Rootsi uuringule sisend-väljund analüüsi, täpsemalt IMPLAN mudelit¹² ning andmed koguti peamiselt küsitluste kaudu. Uuringus jagati hobusektori analüüs kolme kategooriasse:

- 1) Kulutused hobuste üleval pidamiseks.
- 2) Kulutused hobustega võistlustel ja näitustel käimisele.
- 3) Kulutused, mis on seotud hobuste võiduajamisega (sh hasartmängud).

Selle tulemusena leidsid autorid hobutööstuse otsesed ja kaudsed mõjud Virginia osariigi majandusele ning ka kitsamalt erinevatele sektorile (valitsussektori, teenindussektor jne). Samuti uuriti hobutööstuse mõju Virginia osariigi regioonidele ning tõdeti, et hobutööstus on oluline maapiirkondade arengu kujundamisel ning maapiirkondade pärandi hoidmisel.

Sarnaselt Virginia osariigis läbiviidud uuringule, hinnati ka Ameerika Ühendriikides Indiana osariigis¹³ hobusektori, täpsemalt hobuste võiduajamise ja aretamise majandusliku mõju osariigi majandusele.

¹⁰ Gordon, J. (2001) The Horse Industry – Contributing to the Australian economy. Canberra: Rural Industries Research and Development Corporation 2001

¹¹ Rephann, T.J. (2011) The Economic Impact of the Horse Industry in Virginia. Charlottesville: Weldon Cooper Center for Public Service, University of Virginia.

¹² IMPLAN mudel on Ameerika Ühendriikides kasutatav mudel ja programm, mis kasutab üle riigi kogutud statistikat, et luua lihtsaid ja arusaadavaid kirjeldusi kohalike piirkondade kohta, www.implan.com

¹³ Russell, M., Couetil, L. (2013) Economic Impact of the Horse racing and Breeding Industry to Indiana. Purdue: Purdue University.

Analüüsi meetod oli sarnane eelmisele uuringule, kuid antud uuringus pöörati suuremat tähelepanu ka mõju muutusele. Uuringu tulemusi võrreldi viis aastat varem läbiviidud sarnase uuringu tulemustega, ning leiti, et hobuste võiduajamise ja aretuse tähtsus Indiana osariigi majanduses on viie vahepealse aastaga suurenenud.

Hobumajandust on maailmas uuritud vähemal või suuremal määral mitmes välisriigis ning selle tegemisel on takerdunud peamiselt andmete puudulikkuse taha. Uuringute läbi viimisel on seetõttu kasutatud erinevaid statistilisi meetodeid, nt küsitlusi ja kaudsetest andmetest tuletamisi. Hobumajanduse suuruse ja olulisuse mõõtmisel on tihti kasutatud kulupõhist lähenemist, mis leiab kasutust ka käesolevas töös (hobumajanduse tulude poolt selles töös seetõttu otseselt ei käsitleta). Kõikides välismaistes uuringutes on jõutud järelduseni, et hobumajandus on oluline majandussektor, seda eriti põllumajanduse arengus. Hobumajandusel on oluline maamajanduse hoidmisel ja edasi arendamisel ning hobuste pidamine loob juurde töökohti ning ergutab majandustegevust.

3. HOBUMAJANDUSE HETKEOLUKORD EESTIS

Eestis ei ole varasemalt hobumajandust kaardistatud. Järgnevas peatükis antakse ülevaade hobuste arvust, hobuste paiknemisest ning hobustega seotud tootmissuundadest, et võimalikult põhjalikult hobumajanduse mahtu näidata. Ülevaate tegemiseks kasutatakse Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni (PRIA) andmeid hobuslaste registrist ja tegevuskohtade registrist ning Eesti Statistikaameti andmeid.

Hobuste arvu välja toomiseks kasutatakse PRIA hobuslaste registrit ning vaadeldakse vaid elusaid Eestis resideeruvaid hobuseid. Samuti vaadeldakse hobuseid soo, aretusühingusse kuuluvuse, tõuraamatusse kuuluvuse ja tõu järgi. Hobuste arvu võrreldakse Euroopa Liidu riikides registreeritud hobuste arvuga.

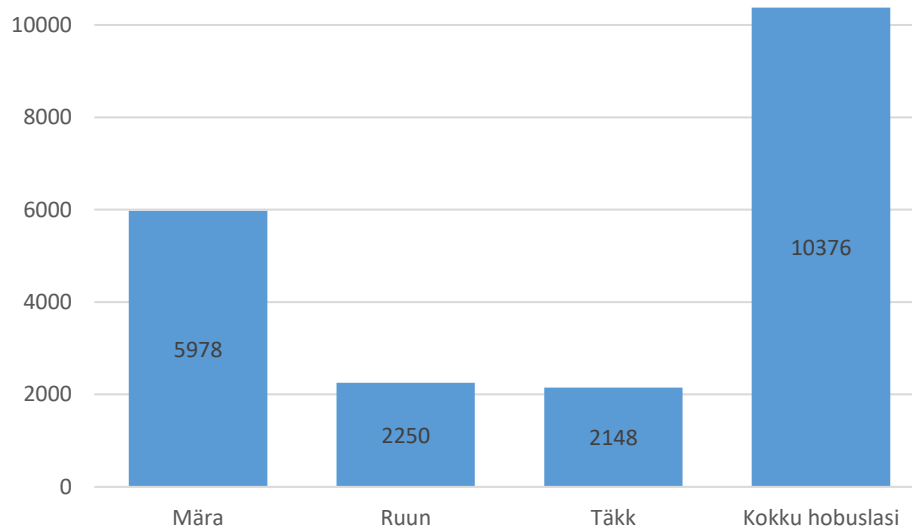
Hobuste paiknemise iseloomustamiseks kasutatakse PRIA põllumajandusettevõtete tegevuskohtade paiknemise registrit ja Eesti Statistikaameti poolt läbi viidud põllumajanduslike majapidamiste uuringu tulemusi (2001 ja 2010). Nende andmete põhjal antakse ülevaade hobuste paiknemisest visuaalselt ja maakondlikul tasandil.

Hobumajanduse uuringutes selgus, et hobumajandus hõlmab mitmeid erinevaid majandustegevusi, nt aretamine, ratsasport või hobuseliha tootmine. Eesti hobumajanduse valdkondade vaatlemiseks kasutatakse PRIA tegevuskohtade registris olevaid andmeid tegevuskohtade tootmissuundade kohta. Seeläbi vaadeldakse kaudselt võimalikke tootmissuundi hobumajanduses.

3.1. Eestis registreeritud hobused

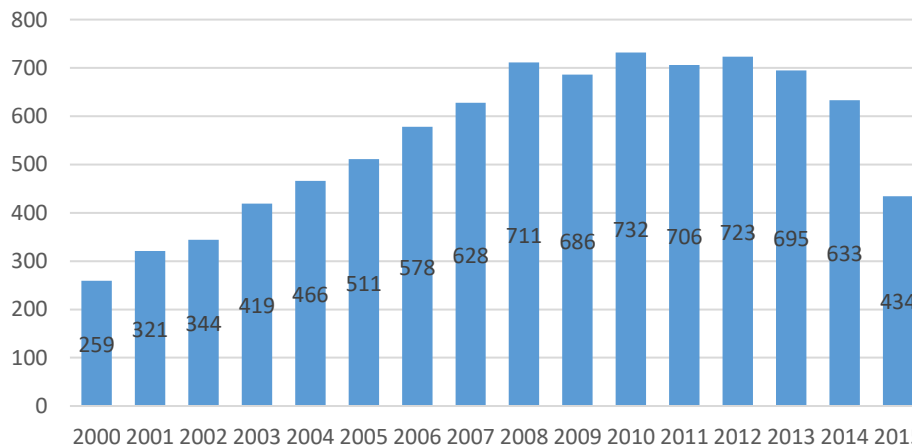
Sarnaselt paljude teiste Euroopa Liidu riikidega ei ole Eestis hobumajandust puudutavate tegevuste ning arengute kohta regulaarset statistikat kogutud. Viimasel kümnel aastal on rohkem tähelepanu pööratud hobuste registreerimise nõuetele ning samuti on riiklikul tasandil tunnetatud kasvavat vajadust sektoriga seotud andmete kogumise ühtlustamise ning reguleerimise järele. Eestis peetavaid hobuslasi kirjeldavate andmete reguleeritud kogumist, süstematiseerimist ning koondamist ühte andmebaasi alustas Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (edaspidi PRIA) 2009. aastal. Lisaks PRIA-le kogub ratsaspordiga seotud hobuste kohta regulaarselt andmeid ka Eesti Ratsaspordi Liit. Liidu andmebaasi kogutavad andmed pärinevad ratsaklubidelt.

PRIA hobuslaste andmebaas sisaldab andmeid Eestis registreeritud hobuste, ponide, eeslite ning hobuslaste ristandite kohta. Antud andmebaasis oli 2015. aasta novembri seisuga kokku 14 960 unikaalset kirjet Eestis registreeritud hobuslaste kohta. Nende hulka kuuluvad ka 4627 kirjet hobuslaste kohta, kelle puhul võib eeldada, et need hobuslased ei resideeru enam Eestis või on surnud (st omavad kirjet andmebaasi veerus ekspordi põhjus, sündmuse kuupäev, sündmuse liik ja/või tapmise koht). Selle eeldusele tuginedes võib öelda, et Eestis on ametlikult **registreeritud hobuslaste koguarv 10 376 isendit** (Joonis 2), nendest registreeritud eesleid on 1. Registreeritud hobuslastest on 5978 märad, 2148 täkud ja 2250 ruunad.

Joonis 2. Registreeritud hobuslate arv Eestis 2015. aastal (Allikas: PRIA hobuslaste andmebaas, autorite koostatud)

Sündinud hobuste arv on perioodil 2000-2012 tõusnud, kuid alates 2012. aastast vähenenud. Kõige enam hobuseid registreeriti 2010. aastal (732 hobust), mis on peaaegu kolm korda rohkem hobuseid kui 2000. aastal.

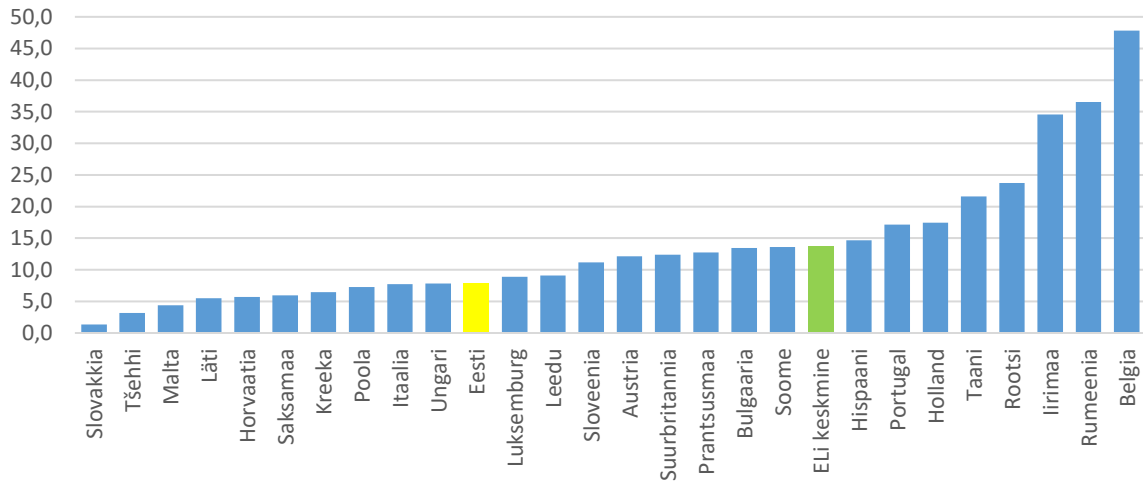

Joonis 3. 2000-2015. aastal sündinud hobuste arv¹⁴ (Allikas: PRIA hobuslaste andmebaas, autorite koostatud)

Hobuste arv 1000 elaniku kohta on Eestis 7,9. Antud näitaja on madalam kui Euroopa Liidu keskmine, milleks on 13,7 hobust 1000 elaniku kohta. Euroopa Liidu riikidest on kõige enam hobuseid 1000 elaniku kohta Belgias, Rumeenias ja Iirimaal ning kõige vähem Maltal, Tšehhis ja Slovakkias (Joonis 4)¹⁵.

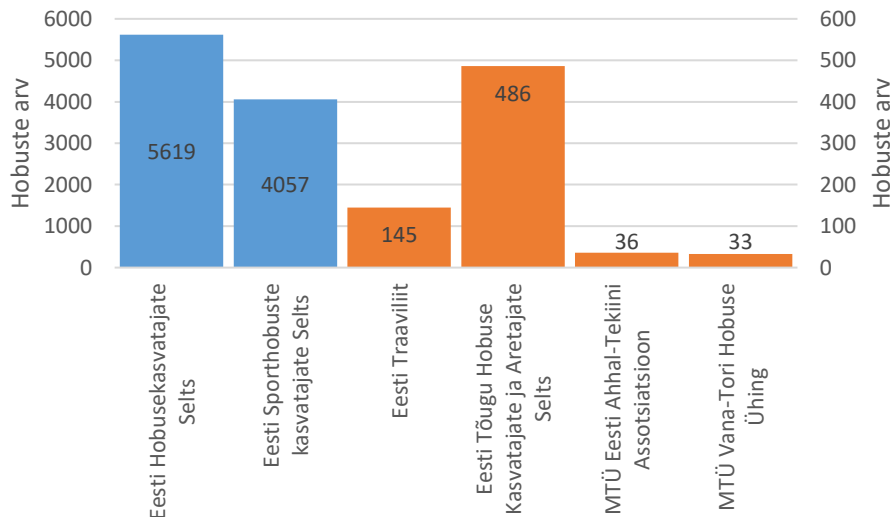
¹⁴ 2015. aasta andmed on 2015. aasta novembri seisuga.

¹⁵ Andmed pärinevad Euroopa Liidu hobuslaste tervise ja heaolu raportist, kus hobuste arvud on leitud keskmised küsitluste vastustest. Riikide rahvastiku arv on saadud Eurostati andmebaasist (seisuga 1. jaanuar 2014). Eesti

Joonis 4. Hobuste arv 1000 elaniku kohta Euroopa Liidu riikides (Allikas: EL-i hobuslaste tervise ja heaolu raport, PRIA, Statistikaamet, autorite koostatud)

Eesti hobuslaste registrisse kantud loomad kuuluvad kuude erinevasse hobuste aretusega seotud ühinguusse. Kõige enam loomi on registreeritud Eesti Hobusekasvatajate Seltsi, kus on arvel 5619 hobust. Teiseks suuremaks ühinguks on Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts, kuhu on registreeritud 4057 hobuslast. Kokku on neis Eesti kahes suuremas aretusühingus registreeritud ligikaudu 93% kõigist Eestis peetavatest hobuslastest. Ülejäänud neli aretusühingut on väiksemad. Eesti Tõugu Hobuse Kasvatajate ja Aretajate Seltsi on registreeritud 486 hobuslast, Eesti Traaviliitu 145 hobust, MTÜ Eesti Ahhal-Tekiini Assotsiatsiooni 36 hobust ning MTÜ Vana-Tori Hobuse Ühingu 33 hobust (Joonis 5).

Joonis 5. Aretusühingutesse registreeritud hobuste arv Eestis (Allikas: PRIA hobuslaste register, autorite koostatud)

näitaja põhineb PRIA hobuslaste registri (seisuga november 2015) ja Statistikaameti andmetel (seisuga 1.jaanuar 2015).

PRIA hobuslaste andmebaasis jaotatakse hobused tõuraamatute järgi. Kokku on andmebaasis 9 tõuraamatut. Andmebaasi kantud hobustest 2141 ei kuulu ühtegi tõuraamatusse. Kõige enam hobuseid on kirja pandud Eesti hobuste tõuraamatusse (2628), Eesti sporthobuste tõuraamatusse (2402) ning Tori hobuste tõuraamatusse (1411). Alla tuhande hobuse on registreeritud Eesti ratsaponide tõuraamatusse (843), Eesti raskeveo hobuste tõuraamatusse (428) ning trakeenide tõuraamatusse (364). Alla 100 hobusee on registreeritud Araabia täisvereliste hobuste tõuraamatusse (81), Eesti ratsaponide tõuraamatu väikeponide osasse (75) ja Tori hobuste vana-tori suuna tõuraamatusse (3).

Eestis registreeritud hobuslased on 112 erinevat tõugu. Kõige enam on eesti tõugu hobuseid (2504), eesti sporthobuse tõugu hobuseid (2209) ning tori tõugu hobuseid (1311). Levinumad tõud on ka eesti ratsaponid (864), eesti raskeveo hobused (381), trakeenid (420), shetlandi ponid (140), hollandi soojaverelised (126) ja läti hobused (107).

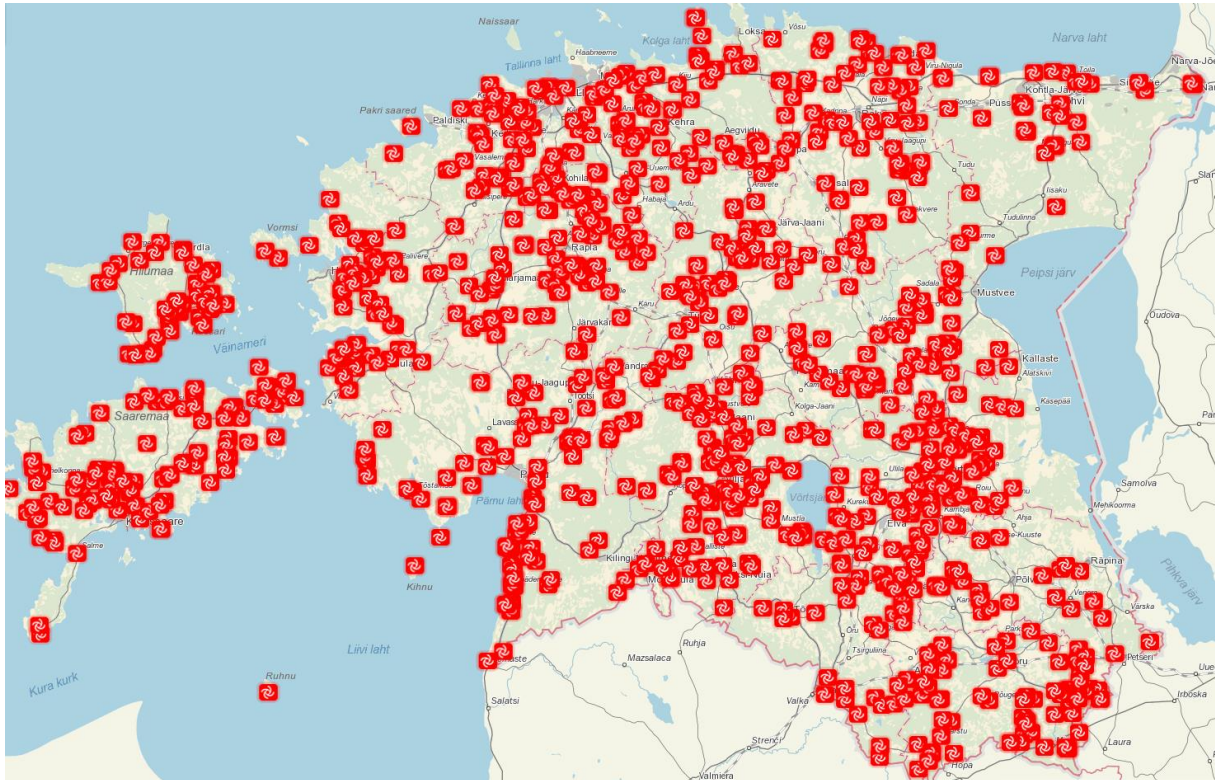
Eestis on registreeritud hobuseid 10376, kellest pooled on märad. Kõige suuremad aretusühingud on Eesti Hobusekasvatajate Selts ja Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts, mis haldavad ka peamisi hobustega seotud tõuraamatuid.

3.2. Hobuste geograafiline paiknemine

Hobuslaste üldandmeid kirjeldav PRIA hobuslaste register ei sisalda andmeid hobuste geograafilise paiknemise kohta Eestis. Kuna andmebaas hõlmab valdavalt vaid staatilisi andmeid, siis pole hobuste asukoha andmete kogumine sellesse andmebaasi ka kuigivõrd põhjendatud. Praegusel kujul vastava kirje lisamisel ja kehtivaid andmekogumise eesmärke ja tehnikaid järgides näitaks andmebaas vaid hobuste asukohta nende registreerimise hetkel, kõik hiljem toimunud hobuste liikumised selles ei kajastuks.

Hobuste geograafilise paiknemise kohta on võimalik ülevaadet saada PRIA poolt registreeritavate põllumajandusettevõtete tegevuskohtade andmetest. Tegevuskohtade andmebaasis on registreeritud loomakasvatushoonete asukohtade aadressid ning toodud välja, milliseid loomi või linde hoonetes peetakse. Tegevuskohtade andmed ei näita seega kogu hobumajandusega seotud ettevõtete/majapidamiste asukohti, vaid ainult neid, kus paiknevad ka hobuste pidamise hooned. Tegevuskohtade andmete põhjal on PRIA poolt pakutud avalikuks kasutamiseks ka asjakohane kaardirakendus.¹⁶ Kaardirakenduse andmed ei näita hobuste paiknemist konkreetsete isendite kaupa ega hobuste arvu tegevuskohtades. Samuti ei kajasta kaardirakenduse andmebaas hobuste liikumisi erinevate tallide või muude pidamiskohtade vahel ega ka hobuste arvu muutusi tegevuskohtades (nt sünd, surm, eksport, import). Kaardirakenduse andmed kirjeldavad, kus hobuseid peetakse. See teadmine võimaldab näha, millistes piirkondades (külade tasandil) hobustega seotud majandustegevus valdavalt aset leiab. (Joonis 6)

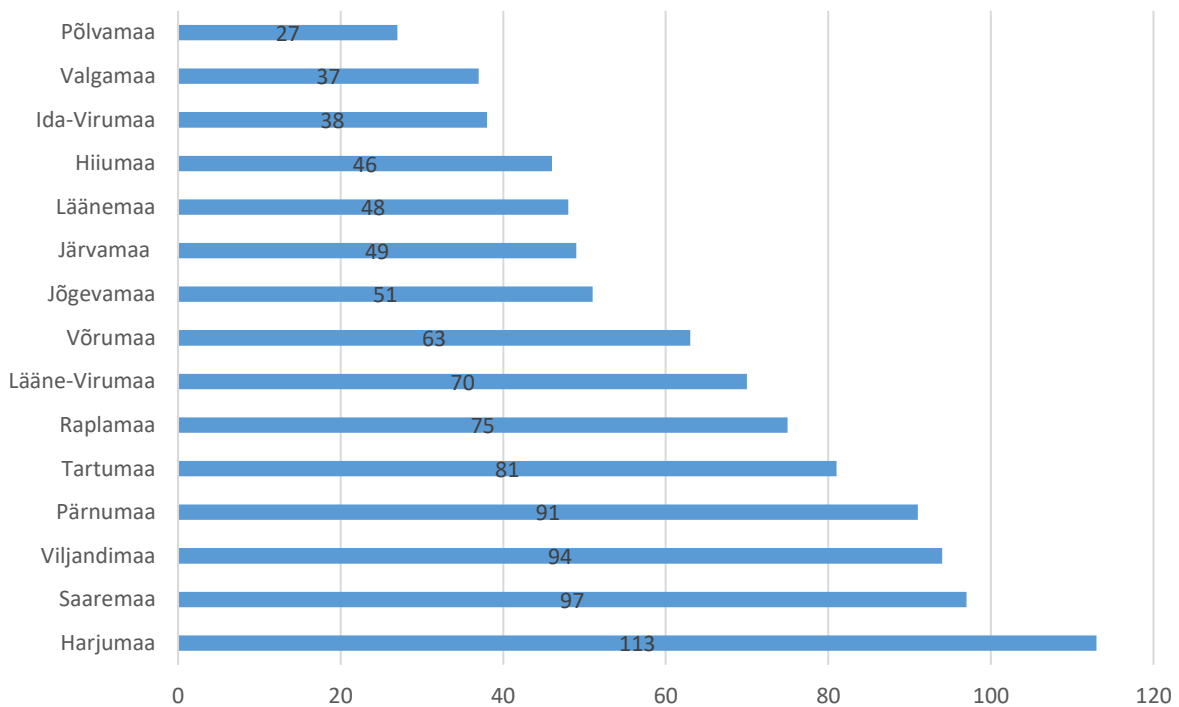
¹⁶ PRIA veebikaart, <https://kls.pria.ee/kaart/>

Joonis 6. Hobumajanduse tegevuskohad Eestis (Allikas: PRIA veebikaart)

Tegevuskohtade andmetest nähtub, et hobumajandusega tegeletakse kõigis Eesti maakondades. PRIA andmete järgi on Eestis selliseid tegevuskohti, kus paiknevad hobuste pidamiseks kasutatavad loomakasvatushooned kokku 980. Nendest tegevuskohtadest 915 asub külas ning 65 alevis, alevikus või linnas.

Tegevuskohtade andmed näitavad samuti, et maakondade lõikes on hobuste territoriaalne paiknemine suhteliselt ühtlane ning see järgib hästi elanikkonna paiknemise mustreid Eesti maapiirkondades (Joonis 7). Seega, hõredama asustusega piirkondades on reeglina hobuste pidamiseks kasutatavaid hooneid vähem. Muudes maapiirkondades ei ole üldiselt erisused märkimisväärselt suured. Võib siiski välja tuua, et mõnevõrra ebaühtlasemalt on hobumajanduse tegevuskohad jaotunud näiteks Ida-Virumaal, Põlvamaal, Pärnu ja Lääne maakonna hajaasustusega piirkondades ning Peipsi järve äärsetes omavalitsusüksustes.

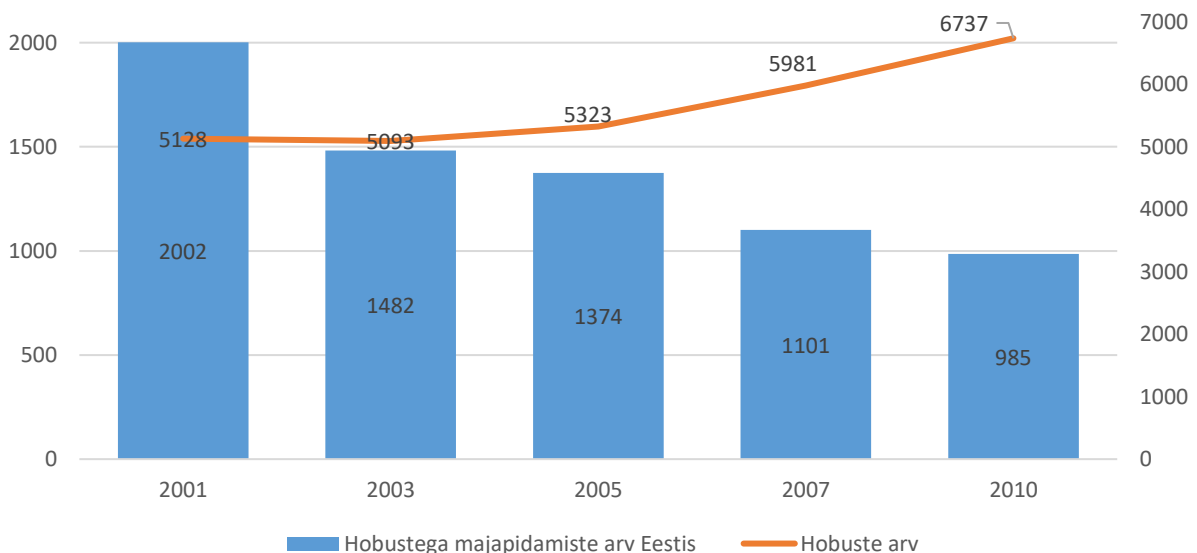
Joonis 7. Hobumajanduse tegevuskohtade arv Eesti maakondades (katastri põhine) (allikas: PRIA, autorite koostatud)

PRIA andmete järgi on enim hobuste pidamiseks mõeldud loomakasvatushooneid Harjumaal (113 katastriaadressi) (sh Tallinnas 11), Saaremaal (97) ja Viljandimaal (94) ning mõnevõrra vähem Põlvamaal (27), Valgamaal (37) ja Ida-Virumaal (38) (Joonis 7). Nii Harjumaal kui ka näiteks Tartumaal asuvad tegevuskohad valdavalt maakonnakeskuste lähedal. Harjumaal on tegevuskohtasid hõredamalt maakonna ida ja lääne osas. Tartu maakonna puhul on tegevuskohtasid vähem maakonna idaosas ja Peipsi järve ääres piirkonnas. Teiste maakondade puhul maakonnakeskuse lähedus tegevuskohtade paiknemisel samavõrd olulise tähtsusega ei ole. Suurematel saartel on rohkem hobustega seotud loomakasvatushooneid rannikualadel asuvates asulates. Hobuste pidamine on levinud ka mõnedel väikesaartel. Samas võib öelda, et enamike maakondade puhul on hobumajanduse tegevuskohtade geograafilise paiknemise erisused pigem ebaolulised. Andmed kinnitavad, et hobumajanduse arendamiseks on kõigis maakondades potentsiaalselt soodsad tingimused ning tegevuste sõltuvus näiteks potentsiaalse turu lähedusest, kvalifitseeritud tööjõu olemasolust või logistilise asukoha eelisest ei ole määrava tähtsusega hobumajanduse arendamisel Eestis. Spetsialiseerumine sobivamatele tegevustele hobumajanduse sektori sees võimaldab ettevõtetel kompenseerida võimalikest sotsiaalmajanduslikest ja keskkondlikest takistustest tulenevaid negatiivseid mõjusid äri- ja arendustegevusele.

Tegevuskohtade suhteliselt ühtlast geograafilist paiknemist Eesti maakondades mõjutab olulisel määral ka maapiirkondades paiknevate loomakasvatustevõtete tegevusalade mitmekesisus. Samuti võib ühes ja samas tegevuskohas toimuda mitmete põllumajanduslike ja loomakasvatustevõtete või turismi valdkonna teenuste kombineeritud arendamine. Sageli on hobustega seotud äritegevus ettevõtete põhitegevuse kõrval maapiirkondlik elustiili ettevõtetus, kus majanduslik kasum on vähesema tähtsusega ning hobustega seotud tegevuste arendamine toimub osaliselt põhitegevuste kasumi arvel. PRIA

tegevuskohtade andmete järgi paikneb ligikaudu 45%-l katastritest, kus asuvad hobuste pidamise hooned ka teiste põllumajandusloomade ja/ või -lindude (näiteks kanad, lambad, lehmad, sead, kalkunid jne) pidamiseks vajalikud hooned. Kõige sagedamini on tegevuskohas lisaks hobustele registreeritud ka veised, lambad ning kanad.

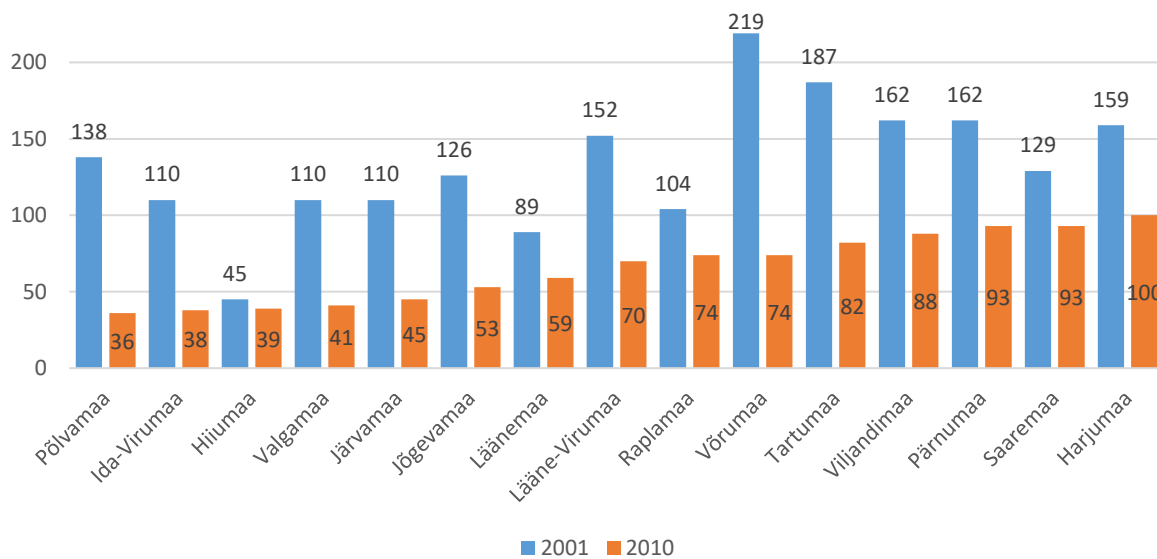
PRIA kogutavate andmetele toetudes on võimalik kirjeldada hobuste geograafilist paiknemist, kuid mitte paiknemise muutusi pikema ajaperioodi vältel. Hobuste paiknemise dünaamika kohta annavad kaudset teavet Eesti Statistikaameti poolt läbi viidud põllumajanduslike majapidamiste uuringute käigus kogutud andmed. Nendes uuringutes kogutud teave puudutab hobuste paiknemistiheduse ning suhtelise arvukuse muutusi. Erinevalt PRIA tegevuskohtade andmetest, hõlmavad statistikaameti andmed vaid hobustega tegelevaid majapidamisi. Statistikaameti andmete põhjal on hobustega seotud majapidamiste arv alates 2001. aastast rohkem kui 2 korda langenud. 2001. aastal oli põllumajanduslike majapidamiste struktuuri uuringu põhjal Eestis 2002 majapidamist, kus peeti hobuseid. 2010. aasta uuringus ilmnes, et vaid 985 majapidamises olid hobused (Joonis 8). Antud tulemused on võrreldavad PRIA katastri põhiste andmetega 2015. aastast. Andmete võrdlemisel võib eeldada, et hobustega tegelevate majapidamiste arv võib ka lähitulevikus mõnevõrra väheneda. Samas näitavad statistikaameti uuringud, et hobuste arv on majapidamistes pidevalt tõusnud.¹⁷ Hobuste arvu tõusvat trendi näitas ka sündinud hobuste arv kasv (Joonis 3). Kui 2001. aastal oli ühe majapidamise kohta 2,6 hobust, siis 2010.aastal oli selleks näitajaks 6,8 hobust ehk hobuste arv majapidamiste kohta on kolmekordistunud. Selle järgi võib eeldada, et vähemaks on jäänud 1-2 hobusega majapidamisi ning juurde on tulnud mitme hobuse või isegi hobuste karjadega majapidamised. Selline trend võib kinnitada hobustega seotud majandustegevuse rolli kasvu Eesti maapiirkondades. Hobuste pidamine toimub sagedamini ühenduses ettevõtlusega.

Joonis 8. Hobuste ja hobustega majapidamise arv Eestis (allikas: Eesti Statistikaamet, autorite koostatud)

¹⁷ Hobuste arvu erinevus võrreldes PRIA andmetega on selles, et põllumajandusliku majapidamiste struktuuri uuringus olid aluseks valimid ning nendel aastatel kui põllumajandusliku majapidamiste struktuuri uuringut (2001, 2003, 2005, 2007 ja 2010) läbi viidi puudus ühtne hobuslaste register, mis oleks koondanud kõik registreeritud hobused ühtsesse andmebaasi.

Eesti Statistikaameti põllumajanduslike majapidamiste struktuuri uuringu andmete võrdlemisel PRIA andmetega ilmneb, et maakondades jaotuvad hobustega majapidamiste ning hobumajanduse tegevuskohtade arvud küllaltki sarnaselt. Kõige enam hobustega majapidamisi oli 2010. aastal Harjumaal ja kõige vähem Põlvamaal. Samas oli 2001. aastal kõige enam hobustega majapidamisi Võrumaal, kus vähenes 10 aastaga hobustega majapidamiste arv 66%. Kõige suurem hobustega majapidamiste arvu vähenemine toimus antud perioodil Põlvamaal, kus 2001. aastal oli 138 hobustega majapidamist ning 2010. aastal vaid 36. (Joonis 9)

Joonis 9. Hobustega majapidamiste arv Eesti maakondades, 2001, 2010 (allikas: Eesti Statistikaamet, autorite koostatud)

3.3. Hobumajanduse tegevuskohtade tootmissuunad ja ettevõtlus

PRIA andmete järgi toimub hobumajanduse tegevuskohtades tootmistegevus kokku 20 erineval suunal (Tabel 1). Osad neist tootmissuundadest on seotud otseselt hobumajandusega, teised aga mitte (nt mesilased ja mesindussaadused jms). Tegevuskohtades tegeldakse tihti kõrvuti mitmete erinevate tootmissuundadega. Kõige levinum tootmissuund hobumajanduse tegevuskohtades on põllumajandusloomade aretus ja kasvatus, mis on tootmissuunaks 510 tegevuskohas. Hobumajanduse tegevuskohtades toimub sageli lisaks hobustele ka muude põllumajandusloomade (veised, sead, lambad) aretamine ning kasvatamine.

Tabel 1. Hobumajanduse tegevuskohtade tootmissuunad¹⁸

Tootmissuund	Tegevuskohtade arv
Põllumajandusloomade aretus ja kasvatus	510

¹⁸ Tumedamaks on värvitud need tootmissuunad, mida kirjeldati ka Euroopa Liidu hobuslaste tervise ja heaolu raportist ning mida võib pidada otseselt hobustega seotud tootmissuunaks

Hobi	264
Liha tootmine	230
Munade tootmine oma tarbeks	170
Sport	108
Piima tootmine	95
Turism	65
Villa tootmine	39
Mesilased ja mesindussaadused	27
Loomade näitamine	19
Koolitamine	13
Loomade ajutine pidamine	7
Põllumajanduslindude aretus ja kasvatus	6
Teadustöö	4
Sperma kogumine ja säilitamine	3
Nahk	2
Munade tootmine müügiks	2
Munade tootmine oma tarbeks üle 50-ne munakanaga	1
Karusloomade kasvatamine	1
Embrüote kogumine, tootmine ja säilitamine	1
Hobustega seotud tegevuskohti kokku:	995

Allikas: autorite koostatud PRIA andmete põhjal. (allikas:PRIA põllumajandusloomade tegevuskohtade register, autorite koostatud)

Sagedaseks tootmissuunaks on tegevuskohtades ka otsese majandustegevusega mitteseotud hobuste pidamine hobina. See võib tegevuskohas hõlmata kõiki hobuseid või ka ainult osa majandusprotsessis mittehõivatud hobustest. Hobi korras peetavaid hobuseid ei kasvatata professionaalsel või kaubanduslikul eesmärgil ning nende hobustega ei võistelda.

Oluliseks tootmissuunaks on tegevuskohtades ka liha tootmine. Eeldatavasti ei ole tegemist hobuse liha tootmisega ning nendes tegevuskohtades tegeletakse hobumajanduse kõrval ka teiste loomade (nt veis, lammas, siga) liha tootmisega. Statistikaameti andmetel eksporditi ja imporditi hobuse-, eesli-, muula- või hobueesliha peaaegu sama palju, millest võid järeldada, et hobuseliha Eestis tarbimiseks sisse ei tooda ega toodeta. Vaid 2014. aastal eksporditi ligikaudu 15 000 kilo Eesti päritolu hobuseliha. 2013. ja 2015. aastal seda ei tehtud (vaata lisa 1).

Märkimisväärselt sageli oli tegevuskohtade tootmissuundadeks ka spordi ning turismiga seotud tegevused. Sport oli oluline tootmissuund 108 tegevuskohas ning turism 65 tegevuskohas. Väga marginaalseteks tootmissuundadeks on aga sperma kogumine ja säilitamine ning embrüote kogumine, tootmine ja säilitamine ehk hobuste kunstliku aretusega tegelemine.

Eesti Äriregistri andmete põhjal on ainult 38 ettevõtet ja ühingut registreeritud EMTAK 2008 koodi 1431 alla, kuhu kuuluvad asutused, mis tegelevad hobusekasvatuse ja muude hobuslaste kasvatusega ehk mis on seotud tegevuskohtade tootmissuundades põllumajandusloomade aretuse ja kasvatusega. Eeldatavasti on teised hobumajandusega seotud ettevõtted ja ühingud tegevad ka muudes majandustegevustes ning seetõttu on registreeritud teiste EMTAK 2008 koodide alla. Andmete vähesuse tõttu ei saa hobumajanduse ettevõtluse kohta järeldusi teha, kuid mingisugust indikatsiooni need andmed annavad. Pooltel 38 ettevõttest ja ühingust ei olnud 2013. aasta seisuga mitte ühtegi töötajat. Ülejäänutel oli 1 kuni 2 töötajat.

Keskmine müügitulu oli ettevõtetel 2013. aastal 112 573,97 € ning müügitulu kasvas 2012. aastaga võrreldes 2,5 korda. Äriregistrisse kantud ettevõtetest tegeles 2013. aastal ainult 8 ettevõtet ekspordiga.

PRIA andmete põhjal tegeletakse kõige enam hobuste põllumajandusliku aretuse ja kasvatuses. Oluline on ka hobuste hobikorras pidamine ning spordis ja turismis kasutamine. Euroopa Liidu hobuslaste tervise ja heaolu raportis kirjeldatud 7 hobuse kategooriat on Eesti hobumajanduses esindatud 5 kategooriat, milleks on aretusega seotud hobused ja töö tegemisega seotud hobused (põllumajanduslik aretus ja kasvatus, turism), puhkemajanduse ja elustiiliga seotud hobused (hobina peetavad hobused) ja spordiga seotud hobused (sport). PRIA tegevuskohtade tootmissuundi ei ole võimalik võrrelda Eesti Äriregistris olevate hobustega seotud ettevõtetega, sest eeldatavasti on enamik ettevõtteid registreeritud muud EMTAK 2008 koodi alla ehk hobustega seotud ettevõtted tegelevad lisaks hobustele ka muu majandustegevusega. Ainult hobusekasvatuse ja muude hobuslaste kasvatuses tegelevad 2013. aasta seisuga Eestis vaid 38 ettevõtet ja ühingut.

4. HOBUMAJANDUSE TOETUSED

Riiklikud rahalised siirded ja toetused erinevatesse sektoritesse elavdavad majandustegevust. Üldjuhul tehakse toetusi selleks, et aidata ja toetada tegevusi, mis ilma selleta hääbuks. Eesti hobumajanduses on samuti mõned valdkonnad, mille puhul on leitud, et ilma toetuseta need valdkonnad ei toimiks. Neid valdkondi toetatakse läbi PRIA toetusmeetmete.

„Eesti maaelu arengukava 2007-2013“ (MAK) eesmärgiks oli toetada Euroopa Liidu ühtset põllumajanduspoliitikat, mille üheks oluliseks osaks on maapiirkondade areng ja konkurentsivõime tõstmine. 2007-2013 jooksul oli Eestis võimalik kasutada umbes 934,9 miljonit eurot läbi MAKi, et toetada põllumajanduse ja maaelu arengut. Läbi MAKi oli võimalik ka hobumajanduse arendamiseks toetusi küsida, seda peamiselt läbi arengukava 2. telje (keskkonna ja paikkonna säilitamine). Toetuste 2. telg hõlmas **toetusi Eestis olevatele ohustatud (hobuse) tõugudele, mahepõllumajandusliku tootmise toetust karjatavatele loomadele ning loomade karjatamise toetust**. Karjatavateks loomadeks loeti ka hobused. Samuti oli võimalik taotleda **investeringutoetusi** läbi arengukava 1. telje (põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine), 3. telje (maapiirkondade elukvaliteet ja maamajanduse mitmekesistamine) ja 4. telje (Leader-meede). Järgnevalt antakse ülevaade MAKist eraldatud toetuste kohta hobumajandusele perioodil 2007-2013¹⁹. Toetuste andmed saadi PRIAst.

Eestis on kolme tõugu hobuseid, kes kuuluvad ohustatud tõugude nimekirja:

- eesti hobune,
- tori hobune (universaalne suund)
- eesti raskevehobune

Nende kolme tõu säilitamiseks ja aretamiseks on vastu võetud säilitus-ja aretusprogramm. Vastavalt 2015. aasta detsembri seisuga on PRIA perioodil 2007-2014 kokku määranud toetusi nende kolme tõu toetuseks 2 756 065 € (meede 2.3.3.). Kõige enam ehk 1 873 060 € on vaadeldaval perioodil eraldatud Eesti tõugu hobuse pidamise toetusi. Keskmiselt toetati 1264 eesti tõugu hobust aastas. Samal perioodil on Tori tõugu hobuseid toetatud 589 827 € ulatuses (toetati keskmiselt 400 tori hobust aastas) ning Eesti raskeveo hobuseid 293 178 € ulatuses (toetati keskmiselt 187 eesti raskeveo hobust aastas). (Tabel 2)

Tabel 2. Ohustatud tõuhobustele jagatud riiklikud toetused 2007-2014 ning toetatud hobuste arv

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Toetatud summa kokku
Meede 2.3.3 - Eesti tõugu hobuse pidamise toetus	517*	678	1046	1343	1568	1632	1700	1631	1 873 060
Meede 2.3.3 - Eesti raskeveo hobuse pidamise toetus	112	134	146	184	219	236	248	222	293 178
Meede 2.3.3 - Tori tõugu hobuse pidamise toetus	232	275	354	447	497	472	482	442	589 827
	161	203	285	360	426	436	453	428	
Toetatud summa kokku	244	361	728	721	469	592	574	374	2 756 065

Allikas: PRIA toetuste andmed

¹⁹ Vaatluse all on ka 2014. aasta

*hobuste arv

MAKist oli võimalik taotleda toetust ka mahepõllumajandusliku tootmise toetust karjatavatele loomadele (meede 2.3.2), sh hobustele. Perioodil 2009-2014 toetati selle meetme kaudu hobustega seotud mahepõllumajandust 65 459 €. Keskmiselt toetati 1706 hobust, kõige enam 2014. aastal 2059 hobust. (Tabel 3)

Tabel 3. Mahepõllumajandusliku tootmise toetus karjatavatele loomadele ja loomade karjatamise toetus 2009-2014 ning toetatud hobuste arv

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Toetatud summa kokku
Meede 2.3.2 - Mahepõllumajandusliku tootmise toetus karjatavatele loomadele, hobused	952*	1340	1922	1986	1982	2059	65 459
Meede 2.4 - Loomade karjatamise toetus, hobused	2514	3060	3404	3326	3336	3217	964 157
Toetatud summa kokku	624	165	186	182	183 239	177 646	1 029 616

Allikas: PRIA

*hobuste arv

Lisaks mahepõllumajandusliku tootmise toetusele karjatavatele loomadele, eraldati MAKist vaadeldaval perioodil toetusi ka loomade karjatamisele (meede 2.4), sh hobuste karjatamisele. Kokku toetati hobuste karjatamist 964 157 € perioodil 2009-2014 ning keskmiselt sai iga aasta toetust 3142 hobust. (Tabel 3)

Lisaks eelnevale kolmele meetmele, mis olid otseselt seotud hobustele antavate toetustega, rahuldati perioodil 2007-2013 ka investeeringutoetuste taotlusi, mis olid seotud hobustega.²⁰ Kokku rahuldati 175 taotlust, milles 108 olid läbi LEADER meetme, mille eesmärgiks on toetada maaelu laiemas ja paindlikumas mõistes. Lisaks LEADER meetmele rahuldati 27 taotlust läbi maapiirkondade majandustegevuse mitmekesistamise meetme, 10 taotlust koolitus- ja teavitustegevuse meetme, 9 taotlust noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise meetme ning 1-6 taotlust läbi muude meetmete. Kokku toetati perioodil 2007-2013 hobustega seotud investeeringu taotlusi 3 679 425 €.

Lisaks hobuste omanikele makstavate toetuste, on võimalik aretusühingutel taotleda **toetust tõuraamatu pidamise eest** ja **jõudluskontrollide korraldamise eest**. See on toetus, mis läheb ainult organisatsioonidele, millel on õigus tõuraamatut pidada ja jõudluskontrolli korraldada. 2016. aasta PRIA taotlusvoorus oli toetuse ühikumäär ühe looma kohta järgmised:

- hobuslaste tõuraamatu pidamine 190,4 eurot hobuslase kohta;
- hobuslaste, välja arvatud eesti hobuste, eesti raskeveohobuste ning tori tõu universaalsuuna ja vana-tori suuna hobuste, jõudluskontrolli läbiviimine või geneetilise väärtuse hindamine – 101,50 eurot;

²⁰ Arvestatud on taotluseid, mille "Projekti üldnimetus", "Projekti eesmärk"; "Tegevuse nimetus" või "Tegevuse detailne kirjeldus" sisaldab viidet hobustele (kasutati otsingusõnu "hobu", "ratsa", "ratsu", "poni", "tall", "hip", "varss", "varsa").

- eesti hobuste, eesti raskevehobuste ning tori tõu universaalsuuna ja vana-tori suuna hobuste jõudluskontrolli läbiviimine või geneetilise väärtuse hindamine – 213,20 eurot

Lisaks PRIA poolt jagatavatele toetustele on teenuse osutajatel hobusektoris võimalik taotleda ka **ettevõtlustoetusi**. Näiteks uurimuses läbiviidud fookusgrupiintervjuul toodi välja, et sellist võimalust kasutatakse hobumajandusega seotud ettevõtjate poolt samuti:

„...siis muidugi kaudselt kui vaatame hobumajandust laias laastus, siis ikkagi need teenuseosutajad saavad mujalt. Nt mina ise olen EASist saanud toetust, hea kolleeg on saanud nii Leaderist kui ka EASist toetust tegevuse või teenuse osutamise alustamiseks neid asju. Need on kaudselt siis...“²¹

Fookusgrupiintervjuudes mainiti ka, et varasemalt tegi riik uuringuid ka hobuste tervise kohta. Hobustele tehti vereuuringuid ja korraldati ka vaksineerimisi. Toodi välja, et riik võiks rohkem toetada ka hobuste tervisega seotud meetmeid, näiteks pakkuda võimalust analüüsida, kas hobusel on herpes. Praegu ei ole sellist võimalust ning võib eeldada, et see omab negatiivset mõju hobuse tiinustele.

Perioodil 2007 kuni 2014 said ohustatud hobuste tõud MAKist hobuste pidamise toetust 2 756 065 eurot ning keskmiselt toetati aastas 1264 eesti tõugu hobust, 400 tori hobust ja 187 eesti raskeveo hobust. Lisaks toetati hobuste karjatamist 1 029 616 euroga. Hobustega seotud investeeringuid toetati läbi LEADER meetme 3 679 425 euroga. Samuti toetati tõuraamatute pidamist ja jõudluskontrolli läbi viimist. Lisaks neile toetustele taotleti ka toetusi EASist.

---

²¹ Fookusgrupiintervjuu, 9.mai Tallinn

5. HOBUMAJANDUSE VALDKONNAD EESTIS

Hobumajandus hõlmab väga mitmeid erinevaid hobustega seotud valdkondi. Peatükis 3.3. toodi välja, et Euroopa Liidu hobuslaste tervise ja heaolu raportis kirjeldatud 7 hobuse kategooriat on Eesti hobumajanduses esindatud 5 kategooriat, milleks on:

- 1) aretusega seotud hobused (põllumajanduslik aretus ja kasvatus),
- 2) puhkemajandusega seotud hobused (hobina peetavad hobused, turism),
- 3) elustiiliga seotud hobused (hobina peetavad hobused),
- 4) töö tegemisega seotud hobused (turism),
- 5) spordiga seotud hobused (sport).

Erinevaid valdkondi on võimalik kategoriseerida erinevalt, kuid vastavalt Eesti hobumajanduse organiseerituse (hobustega seotud liidud) tasemele ning tegevusvaldkondadele vaadeldakse selles uuringus hobumajandust kolmes valdkonnas:

- 1) ratsasport (mille alla kuuluvad spordiga seotud hobused ning elustiiliga seotud hobused),
- 2) hobuste aretus ja kasvatus (mille alla kuuluvad aretuse ja töö tegemisega seotud hobused),
- 3) muud hobustega seotud valdkonnad (mille alla kuuluvad puhkemajandusega seotud hobused, elustiiliga seotud hobused ja töö tegemisega seotud hobused).

Nendes kolmes valdkonnas antakse ülevaade valdkonna spetsiifikast ja peamistest tegevustest. Ratsaspordi kirjeldamisel kasutatakse Eesti Ratsaspordi Liidu andmeid ja informatsiooni nende kodulehelt. Hobuste aretuse ja kasvatuses ülevaate tegemisel kasutatakse Eestis registreeritud aretusühingute informatsiooni ning hobuste aretajate ja kasvatajatega fookusgrupiintervjuul räägitut ning aretajate ja kasvatajate seas läbi viidud küsitluse tulemusi²². Muu hobuste valdkonna kirjeldamisel kasutatakse hobuste aretajate ja kasvatajate fookusgrupiintervjuus räägitut, telefoniintervjuudes räägitut²³ ja hobumajanduse liiduga konsultatsioonidest saadud informatsiooni.

5.1. Ratsasport

Eestis on ratsaspordi klubisid ning seeläbi ratsasportlasi ühendavaks organisatsiooniks Eesti Ratsaspordi Liit (ERL), mille eesmärgiks on ratsaspordi ja ratsutamise arendamine ja koordineerimine. Samuti esindab ERL eesti ratsasportlaste ja ratsutamisega seotute huve Rahvusvahelises Ratsaspordi Föderatsioonis (FEI) ning mujal väljaspool Eestit²⁴. ERL viib läbi ka Rohelise Kaardi programmi, mille eesmärgiks on luua ühtne ettevalmistus ja teadlikkus hobustega tegelemisel. Samuti on 2013. aastast Rohelise Kaardi programmi läbimine eeltingimuseks ERL võistluslitsentsi saamiseks²⁵.

²² Hobuste aretajate ja kasvatajate fookusgrupiintervjuu, 9.mai Tallinn

²³ Intervjuud 24.mai ja 29. juuni

²⁴ Organisatsioon, <http://www.ratsaliit.ee/erl/organisatsioon/>

²⁵ RK programmiga liitumine <http://www.ratsaliit.ee/vali-teema/sportlane/rk/>

ERLi andmetele tegeletakse Eestis 5 erineva ratsaspordi alaga, milleks on:

- 1) Takistussõit – spordiala, kus hobuse ja ratsaniku ülesandeks on vigadeta ja võimalikult kiiresti ületada võistlusrajale üles pandud takistused
- 2) Koolisõit – võistlusala, kus ratsanik sooritab 20 x 40 või 20 x 60 m aiaga piiratud väljakul ettenähtud järjekorras teatud harjutused kolmes allüüris: sammus, traavis ja galopis.
- 3) Kolmevõistlus on võistlusala, mis kombineerib koolisõitu, krossi ja takistussõitu ning võistluste tulemus kujuneb nende kolme võistluse läbi.
- 4) Kestvusratsutamine – spordiala, mille jooksul läbitakse erineva raskusastme ja pikkusega maastikke (30-160 km) aja peale.
- 5) Rakendisport – koosneb kolmest osast, milleks on koolisõit, maraton ja täpsussõit, kuid ratsanik istub kaarikul, kust ta juhib ühte, kahte või nelja hobust või poni.

Samuti koondab ERL ka harrastussportlasi, kes tegelevad eelnevalt välja toodud ratsaspordi aladega oma vabal ajal ja hobina. Eestis toimuvatel võistlustel osalevad nad eraldi harrastussportlaste võistlusklassis.²⁶

Eestis on startide arvu poolest takistussõit kõige populaarsem hobustega seotud spordiala. Ligikaudu 80% kõikidest 2015. aastal kuni tehtud startidest olid seotud takistusspordi võistluste startidega. Eestis tehti takistussõidus 2015. aastal üle 10 000 rahvusliku stardi, mis on peaaegu 2000 starti rohkem kui 2014. aastal. Takistussõitude startide arv on iga-aastaselt kasvanud. Rahvusvaheliselt võtsid eestlased osa üle 1000 stardist, 2015. aasta seisuga oli vähemalt üks start takistussõidu võistlustel 719 sportlasel (registreeritud ERLis).

Koolisõidus tehti 2015. aastal Eestis peaaegu 2000 starti ning rahvusvaheliselt peaaegu 80starti. Koolisõidu rahvuslike startide arv on viimase paari aastaga märgatavalt kasvanud. Koolisõidu võistlustest võttis 2015. aastal osa 296 sportlast.

Kolmevõistlus, kestvusratsutamine ja rakendisport on märgatavalt harvemini harrastatavad ratsaspordi distsipliinid kui koolisõit ja takistussõit. Samas on nende kolme ratsaspordi liigi rahvuslike startide arvu kasv läbi teinud sarnase hüppe koolisõidu ja takistussõidu startide arvuga ning nende populaarsus on kasvamas. 2015. aastal osales kolmevõistlusel kokku 90 sportlast, kestvusratsutamisega tegeles 125 sportlast ning rakendisporti oli kaasatud 22 ratsasportlast. Kolmevõistluse sportlased tegid 2015. aastal peaaegu 300 rahvuslikku starti ja üle 20 rahvusvahelise stardi. Kestvusratsutamise sportlased tegid 2015. aastal peaaegu 400 rahvuslikku starti ja umbes 40 rahvusvahelist starti. Rakendisporti sportlased tegid 2015. aastal üle 100 rahvusliku stardi ja üle 20 rahvusvahelise starti.

Kokku tehti 2015. aastal üle 13 000 rahvusliku võistlusstardi ja üle 1000 rahvusvahelise võistlusstardi, mis on peaaegu 2500 võistlusstarti rohkem kui 2014. aastal.

Tabel 4. 2015. aastal ratsaspordi võistlustel tehtud startide arv²⁷

Aasta	Takistussõit	Koolisõit	Kolmevõistlus	Kestvusratsutamine	Rakendisport	Kokku
Rahvuslikud võistlused						
2008	4086	22	7	9		4124

²⁶ Harrastusspordi tutvustus <http://www.ratsaliit.ee/alad/hs/hs-tutvustus/>

²⁷ Tabelis kajastatud andmed on esialgsed.

2009	4515	25	10	9		4559
2010	4813	29	9	8	1	4860
2011	5185	29	6	6	4	5230
2012	5774	20	7	7	9	5817
2013	5433	16	9	9	7	5474
2014	8341	1608	343	302	90	10684
2015	10796	1834	292	374	123	13419
Rahvusvahelised võistlused						
2014	1279	60	25	49	13	1426
2015	1002	75	24	40	25	1166

Allikas: Eesti Ratsaspordi Liit, autorite koostatud

Eesti Ratsaspordi Liidu registris ratsanet.ee on registreeritud 1. augusti 2016 seisuga registreeritud 1692 sportlast erinevate litsentsikategooriate põhjal. Kõige enam võistlejaid on harrastajate, lapse ja seniorite kategoorias. Alates 2008. aastast on registreeritud ratsasportlaste arv kasvanud.

Tabel 5. Eesti Ratsaspordi Liidus registreeritud ratsasportlaste arv ja osakaal litsentsikategooriate järgi

Aasta	Harrastaja		Laps		Juunior		Noor		Senior		Kutsar		Kokku
	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%	
2008	94	16,8%	193	34,6%	76	13,6%	75	13,4%	120	21,5%	0	0,0%	558
2009	117	16,6%	218	30,9%	102	14,4%	107	15,2%	162	22,9%	0	0,0%	706
2010	118	15,1%	210	26,9%	121	15,5%	129	16,5%	198	25,4%	4	0,5%	780
2011	149	16,9%	196	22,2%	128	14,5%	153	17,3%	250	28,3%	8	0,9%	884
2012	201	19,6%	215	21,0%	132	12,9%	171	16,7%	291	28,4%	16	1,6%	1026
2013	231	21,8%	235	22,2%	123	11,6%	164	15,5%	292	27,5%	15	1,4%	1060
2014	296	22,5%	328	24,9%	147	11,2%	184	14,0%	341	25,9%	19	1,4%	1315
2015	374	24,7%	420	27,7%	142	9,4%	205	13,5%	352	23,2%	22	1,5%	1515
2016	417	24,6%	486	28,7%	145	8,6%	208	12,3%	406	24,0%	30	1,8%	1692

Allikas: Eesti Ratsaspordi Liit, autorite koostatud

Lisaks sportlastele on Eesti Ratsaspordi Liidus registreeritud 3689 hobust, 43 spordiklubi ja 123 treenerit.

Eesti Ratsaspordi Liidu andmete põhjal võib järeldada, et ratsasport on Eestis aina populaarsemaks muutumas. Viimaste aastate jooksul on kasvanud ratsasportlaste ning võistlusstartide arv.

5.2. Hobuste aretus ja kasvatus

Eestis on kokku kuus hobuste aretusühingut, millest suurimad on Eesti Hobusekasvatajate Selts ja Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts, kuhu kuuluvad vastavalt 5619 ja 4057 hobust.²⁸ Väiksemad aretusühingud on Eesti Tõugu Hobuse Kasvatajate ja Aretajate Selts (486 hobust), Eesti Traaviliit (145 hobust), MTÜ Eesti Ahhal-Tekiini Assotsiatsioon (36 hobust) ja MTÜ Vana-Tori Hobuse Ühing (33 hobust). Need kuus

²⁸ PRIA hobuslaste register, <http://ariel.pria.ee/hobu/>

aretusühingut peavad kokku üheksat tõuraamatut. Kõige enam hobuseid on registreeritud Eesti hobuste tõuraamatusse, kus on 2628 hobust ja Eestis sporthobuste tõuraamatusse, kus on 2402 hobust. Lisaks kuuluvad 1414 hobust Tori hobuste tõuraamatusse, 918 hobust Eesti ratsaponide tõuraamatusse, 428 Eesti raskeveo hobuste tõuraamatusse, 364 hobust trakeenide tõuraamatusse ja 81 hobust Araabia täisvereliste hobuste tõuraamatusse.

Kõige suurem hobuste kasvatus- ja aretusühing on Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts, mis loodi 2001. aastal. Selts peab kahte tõuraamatut: eesti sporthobuse tõuraamat ja eesti ratsaponi tõuraamat. ESHKS juhatuse esimees Raigo Kollom on tõstnud esile sporthobustega seotud majandustegevuse olulisust, rõhutades, et „... sporthobuste kasvatamine ja kasutamine on eriti euroopalik ja läänelik majandus- ning kultuurinähtus.“²⁹ Hobuste aretajate ja kasvatajate fookusgrupis iseloomustati ESHKSi järgnevalt:

„Seltsi peamine eesmärk on eesti sporthobuste kvaliteedi parandamine ja hobuste ohjeldamatu juurdekasvu pidurdamine. Samuti on peale tõuraamatu pidamise seltsi tegevuses ka väga oluline koht jõudluskontrollil. Selts ergutab, toetab ja analüüsib eesti sporthobuste sportlikke tulemusi.“³⁰

ESHKSi on üle 170 liikme, sealhulgas ka Soomest ja Tšehhist.

Eesti Hobusekasvatajate Selts on suuruselt Eestis teine ning ajalooliselt kõige vanem hobuste kasvatus- ja aretusühing. EHS peab 5 erinevat tõuraamatut, millest 3 on ajaloolised Eesti kohalikud tõud: eesti hobune, eesti raskeveo hobune ja tori hobune ning trakeenid ja araabia hobused. Kõigil 5 tõul on oma haruseltsid, mida EHS koondab. Sarnaselt ESHKSile on EHSi peamiseks tegevuseks tõuraamatu pidamine ja jõudluskontrolli läbiviimine. Oluline tegevus on ka kohalike tõugude säilitusprogrammide rakendamine, hobutõugude propageerimine ja nende laiem tutvustamine. EHSil on 375 liiget.

Nende kahe suurema ühinguga viidi läbi fookusgruupiintervjuu hobusekasvatuse ja –aretuse teemadel Eestis. Aruteludes toodi välja, et mahu järgi on hobusekasvatust võimalik jagada kaheks: mitmetuhande määraga kasvandused ja 2-3 määraga kasvandused. Esimesed olid levinud Nõukogude ajal, kuid nende populaarsus ja olulisus on hobuste aretuses vähenenud. Olulisemaks on muutunud 2-3 kuni 5 määraga kasvandused, mis on levinud ka Eestis ning mis fookusgruupiintervjuudes osalejate arvates on Eestis jaoks sobilik maht hobuste aretusega tegelemiseks.

Seega on Eestis levinud pigem väiksemad hobuste kasvatused. See selgus ka hobuste aretajate ja kasvatajatega läbi viidud küsitluses, kus keskmiselt oli vastajatel 5,7 sugumära ja 1,2 sugutäkki. Hobuse kasvatus ja aretus trend on liikunud kvantiteedilt kvaliteedile. Samas toodi välja, et nii Eestis kui ka Euroopas on hobumajanduse probleemiks hobuste nõ „üle tootmine“, mis tingib turu solkimise ja viib hobuste ning varssade hinna alla.

Hobuste aretus ja kasvatus on pikaajaline protsess, mille eesmärgiks on teenida hobuste müügist tulu. EHS on analüüsinud eesti tõugu hobuste müüki ning saanud kinnituse eeldusele, et välismaale müümise trend on viimastel aastatel languses. Samuti on Eesti-sisesed loomade müügihinnad on madalad. Toodi välja, et:

²⁹ R. Kollom, ESHKS juhatuse esimees. Eesti Sporthobune 15

³⁰ Fookusgruupiintervjuu, 9.mai Tallinn

„me oleme igal aastal analüüsinud oma kohalikel tõugudel müüki omaniku vahetuse registreerimise järgi. Et kui ennem oli 50-50 [%] siin 4-5 aastat tagasi, siis nüüd on ikkagi 60% Eesti-sisest [müüki] ja selle moodustab tihtipeale odav sulle-mulle vahetused. See [hobuste] turg kindlasti loodetud kasu aretajale ei too ja on vähe välismaale müüki. Eriti soomlased on ettevaatlikumaks muutunud.“³¹

Sarnaselt EHSile toimub ka ESHKS liikmetel palju Eesti sisest hobuste müüki ning need hobused müüakse madala hinnaga. Välismaale müüakse tavaliselt kallimate hindadega ning arvatakse, et rahalistes summades on välismaale müüdavate hobuste pealt saadav tulu suurenenud ning suurem kui Eesti-sisene hobuste müümine. Hobuste müügiga seotud statistikat kumbki organisatsioon ei kogu.

Probleemina hobumajanduses ja hobuste aretuses toodi välja tendents, et Eestisse ostetakse kalleid hobuseid välismaalt, kuid välismaale müüakse küllaltki odavalt väga häid hobuseid, kes hiljem jõuavad välisriikide ratsaspordis väga kõrgele. Seega on probleemiks, et hobuseid toodetakse Eestis, kuid nende väärdamine toimub välismaal. Fookusgrupis leiti, et praegusel juhul ei ole hobuse aretajatel ja kasvatajatel motivatsiooni ja võimalust noorhobust nii kaua enda käes hoida, et oleks võimalik näha ja edasi treenida selle hobuse võimalikku potentsiaali. Seega juhtub, et müüakse ära miljonihobune mitukümmend korda odavamalt. Kirjeldades hobuste aretuse ja kasvatuses tootmisprotsessi, toodi fookusgrupis välja, et kui soovitakse aretada kvaliteetsemaid ja kallimaid hobuseid, siis tuleb tootmisliini muuta ning ka hobusekasvatajate motivatsiooni muuta, mille üheks võimaluseks on hobumajandusele antavate toetuste sihtgrupi muutmine.

Samuti on oluline tõutumiku säilitamine, et oleks võimalik tõu jätkamisel kasutada võimalikult kvaliteetseid märasid ja täkke.

Eestis on pigem levinud väiksemad hobuste kasvatused. Hobuste aretust ja kasvatust koordineerib ja suunab 6 hobuste aretusühingut, mis tegelevad tõuraamatute pidamise ja jõudluskontrollide korraldamisega. Hobuseid müüakse Eestis madala hinnaga ning rohkem võiks hobuse aretuses ja kasvatuses panna rõhku hobuste väärdamisele.

5.3. Muud hobustega seotud valdkonnad

World Horse Welfare'i ja *Eurogroup for Animals*'i poolt kokku pandud raportis Euroopa Liidu hobuslaste tervisest ja heaolust eristati hobuslaste kategooriad,³² mille põhjal võib eeldada, et Eestis on olemas ka hobuste kategooriad, mis on seotud puhkemajanduse ja töö tegemisega ning kaaslasteks olemisega.

Töö tegemisega seotud hobused olid eelnevalt mainitud raportis välja toodud kui hobused, keda ei kasvatata võistluste eesmärgil, vaid kaubandusliku, ametliku või toimetulekute tegevusteks (põllumajanduses, metsanduses, ratsutamiskooli hobune, politseihobune, sõjaväehobune). Majanduse arenguga on enamikes riikides vähenenud hobuste kasutamine põllumajanduses ja metsanduses. Näiteks on võimalik hobuseid kasutada rohumaa ja metsade sh looduskaitsealade hooldamisel, kuid uuringu jooksul ei tulnud selle valdkonna praegune suur olulisus hobumajanduses välja.

³¹ Fookusgrupiintervjuu, 9.mai Tallinn

³² „Removing the Blinkers: The Health and Welfare of European Equidae in 2015“ World Horse Welfare, Eurogroup for Animals. 2015

EHSil, mis tegeleb eesti ohustatud tõugude säilitamisega, on üheks oluliseks eesmärgiks seadnud nende tõugude propageerimise. Üheks neist tõugudest on eesti raskeveo hobune, keda on ajalooliselt just põllumajanduses ja metsanduses palju kasutatud. Seetõttu on EHS korraldanud üritusi, kus nad proovivad välja tuua raskeveo hobuse võimalikud kasutuse valdkonnad:

„me oleme nüüd 3 õppepäeva teinud raskeveo hobuse kasvatajatega, raskeveo hobuse kasutusest metsatöodes, põllumajanduslikel aladel. Praegu on ta lihtsalt promomise etapis ... //... igal juhul püüame seda valdkonda laiendada.“³³

Vastupidiselt hobuste kasutamisele põllumajanduses on suurenenud hobuste kasutamine turismis. Maailmas on välja kujunenud eraldi hobuturismi tööstus (Worldwide Structure of the Equestrian Tourism Sector). Hobuturismil on palju erinevaid vorme, nt alates kaarikusõidust kuni mitme päevaste hobumatkadeni. Eestis on samuti hobuturism üsna levinud. Hobuturismi mahtu ja suurust on keeruline hinnata, sest turismiettevõtted, mis hobustega seotud teenuseid pakuvad, ei ole omavahel koondunud ega organiseerunud ning seetõttu puudub ülevaade. Kasutades interneti otsingumootorit hobuturismi kohta Eestis, siis ilmneb, et Eestis on turismitalusid, mis pakuvad võimalust tulla ratsutama, kaarikuga sõitma, hobumatku tegema, laatadel ponitalutust tegema jpm. Hobuturismiga tegelejate arvu puhul arvati intervjuudes kaheti. Toodi välja, et hobuturismi teenuseid pakuvad väga paljud talud, kuid teised vastajad leidsid, et eeldatavasti on hobuturismiga tegelejaid üsna vähe, sest tegemist on väga hooajalise ja ilmast sõltuva valdkonnaga ning ka asukoht on tavaliselt turistile kauge. Hobuturism on oluline valdkond kogu hobumajandusele, sest seeläbi müüakse hobustega seotuid teenuseid ning läbi turismi on hobumajandust hea tutvustada. Intervjuudes leiti, et hobuturismiga seotud asutused võiksid omavahel rohkem koostööd teha, et seeläbi oma valdkonda rohkem esile tuua ja võimaliku puhkuse variandina tutvustada ja koos välismessidel hobuturismi võimalusi Eestis tutvustamas käia.

Hobustel on veel teisi rakendamise võimalusi, mida Eestis ei ole veel täielikult ära kasutatud. Fookusgruupiintervjuudes mainiti, et eesti tõugu hobuseid (eest hobune ja tori hobune) võiks kasutada hipoteraapias. Samuti oleks tori hobuseid võimalik tulevikus kasutada politsei töös või luues Eestile ratsarügemendi. Samas tõdeti intervjuus, et selliste tulevikuvisioonide korral on lisaks hobuste kasvatajatele vaja ka riigil luua kindel nägemus, kuidas eesti hobuseid oma tegevustes rakendada.

Hipoteraapia on ratsutamisteraapia, mida kasutatakse nii täiskasvanute kui laste peal ning hipoteraapia on Eestis kasvav trend. Hipoteraapiat pakuvad erinevad ratsakoolid ning rehabilitatsioonikeskused. Hipoteraapia teenuseid pakkuja töi intervjuus välja, et vajadus hipoteraapia järgi on Eestis suur, kuid sihtgrupi võimalused sellist teraapia vormi kasutada on väikesed. Viimastel aastatel on teadlikkus hipoteraapiast küll suurenenud, kuid hipoteraapiate koolitused on jäänud soiku ning seda pole võimalik Eestis õppida. Viimased koolitused toimusid mitu aastat tagasi ning nüüd õpitakse hipoteraapiat välismaal.

Töö tegemisega seotud hobused on ka ratsakooli hobused, keda kasutatakse ratsutamise õpetamisel. Spordiregister.net andmetel on Eestis registreeritud 45 spordiklubi ning 11 spordikooli, kus tegeldakse ratsutamise ja ratsasporti Liidus on registreerinud 123 treenerit. Ratsutamise harrastajaid on spordiklubides kokku 1897, kõige enam Harjumaal ja Tartumaal ning spordikoolides 606.

³³ Fookusgruupiintervjuu, 9. mai Tallinn

Hobused on ka olulised kaaslased. Hobuste aretajate ja kasvatajate fookusgrupis toodi välja, et

„hobusekasvatus ei kao mitte kunagi ära, sest ta on niivõrd tugevalt seotud inimeste emotsioonide ja mälestustega“³⁴

Seega on arvatavasti Eestis paljudel inimestel kodudes hobused kui kaaslased, sest hobuste omamine ja kasvatamine on Eestis traditsiooniline maaelu osa.

Hobused on olulised tegurid ka teistes hobumajanduse valdkondades lisaks ratsaspordile ja hobuste aretuses ja kasvatuses. Võib eeldada, et muu valdkonna hobuste olulisus on suur kogu Eesti hobumajanduses ning tihti on muud hobumajanduse valdkonnad võimaluseks inimestel väljastpoolt hobumajandust hobustega kokku puutuda, nt läbi hobuturismi, ratsakoolide või hipoteraapia. Samas on muu hobuste valdkonnad väga killustunud ning seetõttu on keeruline selle valdkonna mahtusid ja hobuste arvu välja tuua.

---

³⁴ Fookusgrupiintervjuu, 9. mai Tallinn

6. HOBUMAJANDUSE MAJANDUSLIK SEIS

Hobumajanduse olulisuse mõõtmisel kasutati siinses uuringus kulupõhist lähenemist. Lähtutakse eeldusest, et kulutused, mis tehakse hobustega seoses, on sisendiks (tuluks) teistele majandusagentidele. Peamiste kuluartiklite paika panemiseks kasutati eelnevaid hobumajanduse olulisuse mõõtmisega seotud välisriikide uuringuid, konsulteeriti Eesti Hobumajanduse Liiduga ning arutleti peamiste kuluartiklite üle fookusgrupi- ja ekspertintervjuudes. Kulukohad jaotati kolmeks suuremaks kategooriaks:

- 1) hobuse hooldusega seotud kulud (kulutused veterinaaridele, rautusele jm);
- 2) hobuse ülevõlendamise seotud kulud (kulutused tallile, töölistele, söödale jm);
- 3) üldised kulud (erinevad kulud lähtuvalt vaadeldavast hobusektori valdkonnast. Ratsasportlaste puhul näiteks võistlustega seotud kulutused, aretajate puhul näiteks seemendamise seotud kulud jm).

Kulutuste suuruste hindamisel kasutati veebipõhist küsitlust, mis saadeti ratsasportlastele, kes 2015. aastal tegid vähemalt 1 stardi ning kahe suurema aretusühingu meililistidesse. Loodi kaks erinevate küsitlust vastavalt ratsasportlastele ja hobuse aretajatele (vaata lisa 2 ja lisa 4). Küsitlus saadeti ainult neile kahele hobusektoris tegutsejatele, sest need valdkonnad on kõige enam organiseerunud ning omavad olemasolevaid struktuure hobustega seotud inimesteni jõudmiseks. Samuti uuriti telefoniintervjuude kaudu võimalikke hobustega seotud kulutusi turismis ja teiste teenuste pakkumisel.

6.1. Ratsaspordi hobustega seotud kulud

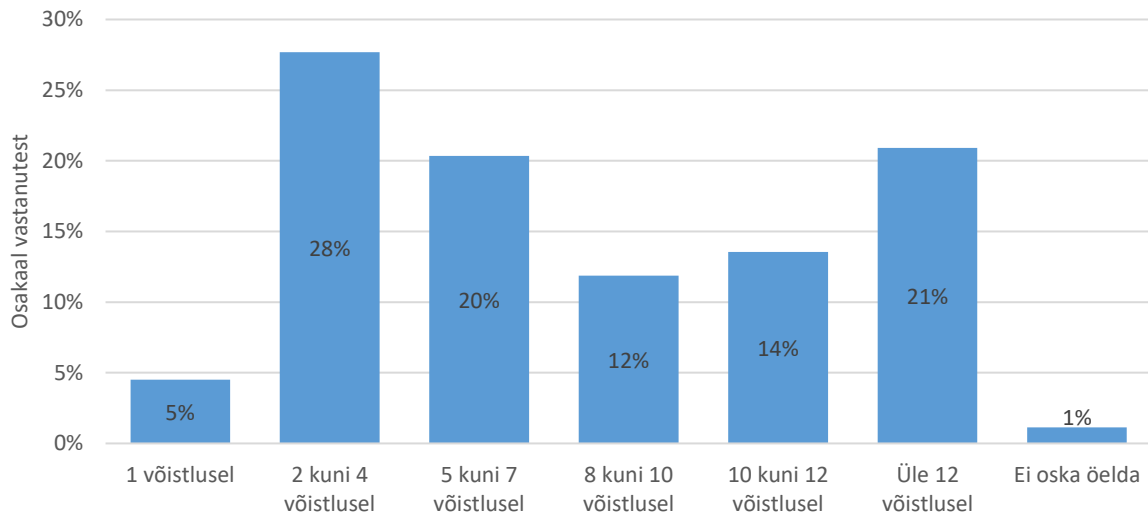
Eesti Ratsaspordi Liidu andmete järgi võttis 2015. aastal vähemalt ühest stardist osa 656 täiskasvanut³⁵ ja seda kas Eestis või välismaal või mõlemat. Nendest viiel inimesel olid Eesti Ratsaspordi Liidult saadud kontaktandmete järgi sama e-maili aadress nagu teisel võistlejal, seega tuli korduvad e-maili aadressid eemaldada. Seega saadeti individuaalne küsitluses osalemise kutse kokku 651 võistlejale (vaata lisa 2). Samuti loodi küsitluses osalemiseks vastajatele eraldi link. Kokku vastas küsitlusele 177 inimest. Seega oli ratsasportlastele suunatud küsitluse vastamismäär 27,2%.

Enamik vastanutest (112) võistles 2015. aastal ühe hobusega. Leidus ka ratsasportlasi, kes võistlesid rohkem kui viie erineva hobusega. Küsitluses paluti vastajal vastata ainult ühe oma võistlushobuse kohta, et hiljem oleks võimalik kulutused välja tuua hobuse täpsusega. Vastajad hindasid oma teadlikkust kõikide hobustega seotud kulude kohta kümnepunkti skaalal, kus 1 tähendas, et ei teata kulusid üldse ja 10, et ollakse kuludega väga kursis. Vastajad hindasid oma teadlikkust kõrgelt – 53% leidsid, et nad on väga teadlikud hobustega seotud kuludest (vastasid 10). Üle 5 ehk üle keskmise teadlikkuse vastas 93% vastanutest.

Keskmiselt võisteldi 9,6 aastase hobusega. Kõige vanem võistelnud hobune, kelle kohta vastati, oli 19-aastane. Enamasti jäid võistlevad hobused vanuse vahemikku 6 kuni 13 aastat. Vastatud hobustest enamuse ehk 94 olid ruunad, 72 märad ja 11 täkud. Kõige levinum ratsaspordiala, mille võistlustel 2015. aastal

³⁵ Arvesse on võetud vaid täiskasvanud võistlejad.

võisteldi, oli takistussõit, millele järgnes koolisõit, kestvusratsutamine, kolmevõistlus ja rakendisport. Mitme ratsaspordialaga tegeleti tihti ka korraga. Kõige enam võisteldi 2015. aastal 2 kuni 4 võistlusel. 21% vastanutest osales rohkem kui 12 võistlusel ning 20% 5 kuni 7 võistlusel (Joonis 10).

Joonis 10. Ratsaspordivõistlustel osalemise arv, 2015 (allikas: Ankeetküsitlus)

Ratsasportlaste küsitluse esimene kuludega seotud osa koosnes hobuse hooldusega seotud kulude kirjeldamisest. Hobuse hoolduse all toodi eraldi välja järgmised kulud:

- 1) kulud veterinaari teostatavale ravile ja profülaktilisele töödele (nt vaktsiinid, hambaarstiga seotud tasud ja ussirohule tehtud kulud), kus vastajad tõid välja korra kulu suuruse ja kordade arvu, kui vastav kulu 2015. aastal tehti;
- 2) kulud erakorralisele või ebaregulaarsele abile;
- 3) kulud rautusele ja sepatöödele, kus vastajad tõid välja korra kulu suuruse ja kordade arvu, kui vastav kulu 2015. aastal tehti;
- 4) kulud puhastus- ja hooldusvahenditele;
- 5) kulud hobuse hooldusega seotud teenustele (nt massaaž, kiropraktik, sadulapassija), kus vastajad tõid välja korra kulu suuruse ja kordade arvu, kui vastav kulu 2015. aastal tehti.

Kõik kulutused on koondatud ühtsesse tabelisse lisa 3. Tabel 6 on välja toodud keskmine kulu ja kordade arv kulukohtade lõikes. Kulud veterinaari teostatavale ravile ja profülaktilistele töödele olid 2015. aastal keskmiselt 148,6 € hobuse kohta. Kulutuste suurused varieerusid kuluartiklike lõikes. Kohustuslike vaktsiinide hind oli alates 10 € kuni 150 €. Enamasti tehti hobusele kaks kohustuslikku vaktsiini. Sarnaselt vaktsiinitasudele varieerusid ka hambaarsti tasud alates 12 € kuni 250 €. Kõige enam tasuti hambaarsti eest 50€/kord. Hambaarsti juures käidi keskmiselt üks kord aastas. Ussirohtude hinnad olid 4,3 € kuni 60 €, olles kõige tihedamini 15 €/kord. Keskmiselt anti hobustele ussirohtu 2,6 korda.

Vastanutest 87 tegid hobustele kulutusi ka ebaregulaarse ja ebakorralise abi andmiseks. Peamiselt jäid kulutused abile 100 € ja 200 € juurde, kuid kaheksa vastajat tasusid ebakorralisele abile ka üle 1000 € (1 vastaja 2500 €). Ebaregulaarse ja ebakorralise abi alla käisid kulutused kaelapiltidele, vereanalüüsidele, välisarstile, röntgeni tegemisele, endoskoopia tegemisele, haavaravile, lonkeravile jm.

Rautuse keskmine kulu suurus oli 2015. aastal 58,88 €. Ka see kulukoht varieerus 10 € kuni 150 €. Kõige enam maksti ühe rautuse eest 60 €. Keskmiselt rautati hobust või tehti kulutusi sepatöödele 5,7 korda aastas. Tihti käis sepp hobuseid rautamas iga 6 nädala või kahe kuu tagant ning rautamise hind olenes perioodist, millal rautust tehti. Mõni vastaja rautas ise oma hobuseid, seega on kulukohad teised:

„Rautan ise oma hobused, kuludeks on raudade, naelte, krihvide, haakide ost, metalli puuri keermelõikuri ost“³⁶

Hobuse hooldus- ja puhastusvahenditele kulus aastas keskmiselt 85,56 €. Kulutusi tehti peamiselt putukatõrjevahenditele, šampoonidele, lakapalsamile, sabapalsamile, kabjaõlidele ja külmageelidele.

Üle poole vastanutest tegi kulutusi ka hobuse hooldusega seotud teenustele ehk hobumassaažile, kiropraktiku teenusele ja sadulapassija teenusele. Kõige enam käisid hobused massaažis, 2015. aastal 3,17 korda. Massaažis käimise kordade arv varieerus 12 korra ja 1 korra vahel, kuid keskmiselt käisid hobused massaažis 2 korda aastas. Keskmise massaaži hind korra eest oli 47,9 €, aga peamiselt tasuti 50 €/kord. Kiropraktiku juures käis hobune 2015. aastal keskmiselt peaaegu 3 korda ning kiropraktiku teenuse eest tasuti keskmiselt 57,57 €. Sadulapassija teenust kasutati 2015. aastal keskmiselt korra ja teenuse hind oli keskmiselt 66,28 €.

Tabel 6. Hobuse hooldusega seotud kulud aastas kulukohtade lõikes

Hobuse hooldusega seotud kulud	Keskmine kulu suurus	Kordade arv	Kulutused
1) veterinaari teostatavale ravile ja profülaktilisele tööle (vaktsiinid, hambaarsti kulu, ussiroht jne)			148,6
* kohustuslikud vaktsiinid (€/kord)	24,20	2,05	49,49
* hambaarsti tasud (€/kord)	50,16	1,06	52,95
* ussirohu tasud (€/kord)	17,84	2,59	46,13
2) ebaregulaarne või erakorraline abi			302,57
3) rautus ja sepatööd	58,88	5,69	335,29
4) puhastus- ja hooldusvahendid			85,56
5) hobuse hooldusega seotud teenused (massaaž, kiropraktik, sadulapassija)			386,43
* massaaž (€/kord)	47,94	3,17	151,93
* kiropraktik (€/kord)	57,57	2,83	162,85
* sadulapassija teenus (€/kord)	66,28	1,08	71,66
Hobuse hooldusega seotud kulud kokku aastas			1258,42

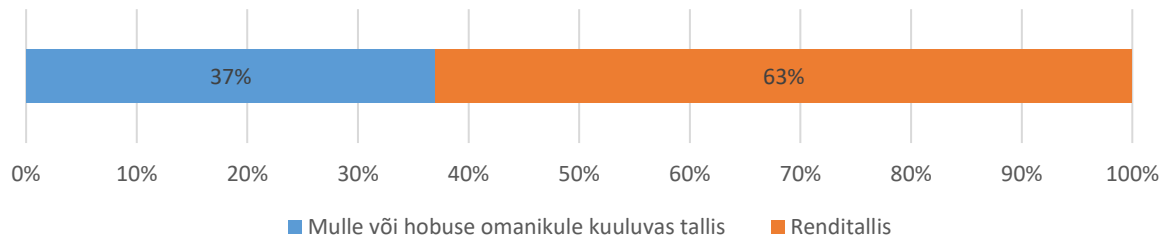
Allikas: Ratsasportlaste ankeetküsitlus, autorite koostatud.

Kõiki kulutusi arvesse võttes oli **ühe võistlushobuse keskmine hoolduse kulu 1258,42 € aastas**. Kuna kõikide hobuse hooldusega seotud kulukategooriate kulude suurused varieerusid väga palju, siis võib eeldada, et ka hobuse hoolduse kogukulu aastas varieerub märgatavalt hobuste lõikes.

Hobuse hooldusele tehtavate kulutustele lisaks on olulised ka hobuse ülevalpidamise kulud. Hobused elavad tallides, kuid hobuste omanikud kas rendivad oma hobuste kohta renditallis või omavad enda talli, kus hobuseid hoida. 63% küsitlusele vastanute hobused elavad renditallis ning 37% elavad, kas vastanu või

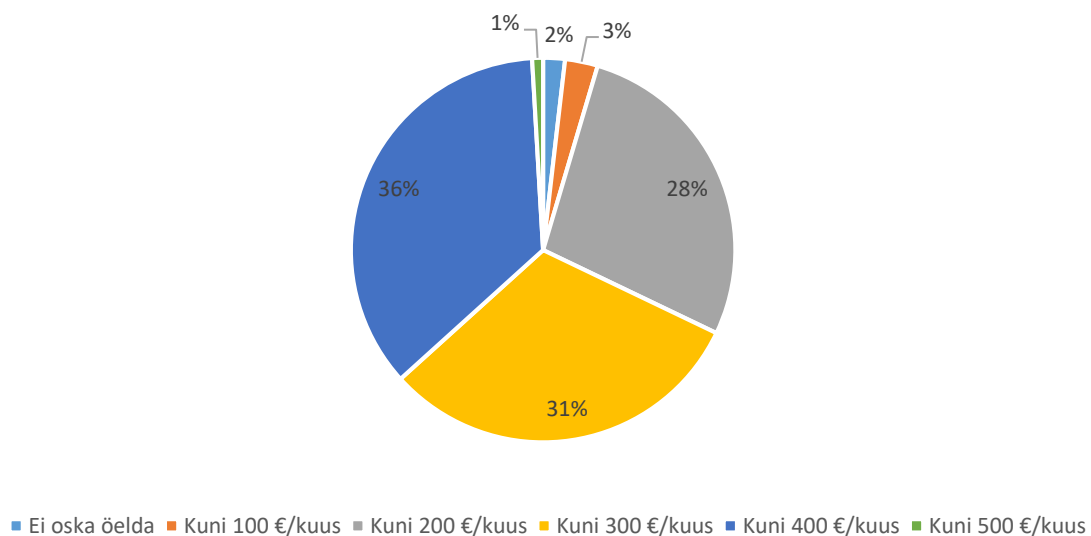
³⁶ Ratsasportlaste küsitlusele vastaja

hobuse omaniku tallis (vt Joonis 11). Järgnevalt antakse hobuse ülevapidamise kuludega seotuna ülevaade renditallidega seotud kulutustest (rendikoha maksumus jne) ning oma talliga seonduvatest kuludest.

Joonis 11. Hobuste paiknemine renditallis või omanikule kuuluvas tallis, 2015 (allikas: Ankeetküsitlus)

Keskmine renditalli maksumus jääb vahemikku kuni 200€/kuus ja kuni 400 €/kuus ühe hobuse kohta (vt Joonis 12). Kõige enam ehk kuni 36% tallikohta rentivatest vastanutest maksab renditalli eest kuni 400 €/kuus. Sellele järgneb 31% vastanutest, kes maksavad tallikoha eest kuni 300 €/kuus. 28% vastanutest tasuvad tallikoha eest kuni 200 €/kuus. Väga vähestel juhtudel jääb rendikoha tasu all 100 €/kuus või kuni 500 €/kuus hobuse kohta. Järgnevate arvutuste aluseks on võetud, et hinnanguline keskmine tallikoha renditasu hobuse kohta on 300 €/kuus ehk 3600 €/aastas ühe hobuse kohta. Üldjuhul kuuluvad tallikoha rendi maksumusse ka hein, tallitöötajate kulud jm.

Joonis 12. Tallikoha maksumus kuus hobuse kohta, 2015 (allikas: Ankeetküsitlus)

Hobuste arv tallides on varieeruv. Tallis elab kokku alates 2 hobusest kuni 300 hobuseni (seda ühe vastaja talli puhul). Keskmiselt elab tallides 25 hobust korraga. Kuni 10 hobust elab 43% vastanute tallides, 11 kuni 20 hobust elab 22% vastanute tallides, 21 kuni 40 hobust elab 22% vastanute tallides ja üle 40 hobuse elab 13% vastanute tallides. Üle poolte oma talli kohta vastanute tallides töötab 1 kuni 2 töötajat ja peaaegu veerandi tallides teevad tööd ainult vabatahtlikud. Keskmine hobuse tallikoha maksumus omaniku enda tallis oli 216,3 €/kuus. Seega aastas on ühe hobuse tallikoha kulud omanikule 2596,5 €. Tallikoha maksumusse arvestati allapanu, söödad, tööjõukulud, vesi, elekter, tehnika, rent, hooldused, ehitus-ja

remondikulud, investeeringud, maarent, maksud jm kulud (vaata Tabel 7). Pooltel vastanute tallides töötas täistööajaga 1 kuni 2 inimest, veerandis tallides töötasid kõik vabatahtlikuna ning vähestes tallides oli üle 2 töötaja.

Nii renditalli maksumus kui ka hobuse kohta tallimaksumuse sisse on arvestatud tallimehe ja muude abiliste tasud. Samas kasutatakse harvadel juhtudel lisa tallimeeste, groom'ide või muude abiliste abi. Veerand tallikohta üürinud vastajatest tasus lisaks tallimehele, groom'ile või abilisele. Keskmine tasu tallimehele, groom'ile või abilisele oli 39,1 €/kuus, kuid peamiselt jäi see tasu pigem alla 10€/kuus. (vaata Tabel 7) Tasuti ka muudes vahendites:

„Mõned õlled regulaarselt :D“, „Natuuras- maasikamoosid jne :D“³⁷

Hobuse pidamisel anti enamikul juhtudel hobusele ka lisa sööta, peamiselt kas müslit või muud jõusööta või söödalisandeid. Keskmiselt kulutati aastas müslile ja muule jõusöödale 351,25 € ja söödalisanditele 153,5 € ehk kokku kulutati lisa söödale 684,75 €. (vaata Tabel 7)

Tabel 7. Hobuse pidamisega seotud kulud ratsasportlastel

Hobuse pidamisega seotud kulud	Keskmine kulu suurus	Kordade arv	Kulutused
Tallikoha maksumus hobuse kohta (renditallis)	300	12	3600
Tallikoha maksumus hobuse kohta (omaniku enda tallis)	216,3	12	2595,6
Tallimehe, groom'i või abilise kulud	39,1	12	469,6
Lisasööt ja/või söödalisandid			684,75
Treenerikulud	117,2	12	1406,48
Ratsastajakulud	102,5	12	1230,00
Muud treeningute seotud kulud	54,4	12	653,11
Sadulaga ostmise/rentimisega seotud kulud (€)			1179,03
Muud (näiteks valtrappidele, tekkidele, sadulavöödele, kaitsmetele, valjadele jm tehtud kulud) (€)			335,13
Hobuse pidamisega seotud keskmised kulud			9055,89

Allikas: Ratsasportlaste ankeetküsitlus, autorite koostatud.

Keskmiselt tasutakse treenerile 117 €/kuus. Treeneritasud algavad mõnest eurost kuus kuni 200 €/kuus. Vähesed ratsasportlased kasutavad ratsastajateenuseid, kuid need, kes kasutavad, tasuvad neile keskmiselt 102,5 €/kuus. Treeningute seotud muud kulud hindasid vastajad keskmiselt 54 € suuruseks kuus. (vaata Tabel 7) Muude kuludena toodi välja maneeži renti, transpordikulud treeningute läbi viimiseks, lisatreeningu kulud. Treeningute seotud kulude juures toodi välja, et:

„Käisin ainult paaril korral hobusega teises tallis eratrenne võtmas. Muidu sõidan kogu aeg ise.“³⁸

„Kuna ise olin vigastatud pidin leidma, kus kes aitaks hobust treeningus hoida.“³⁹

³⁷ Ratsasportlaste küsitlusele vastaja

³⁸ Ratsasportlaste küsitlusele vastaja

³⁹ Ratsasportlaste küsitlusele vastaja

„Vahel käin treeneri juures, kuid mitte regulaarselt. Mõni kuu ei käi üldse kuna treenin iseseisvalt. Ja seega ei oska ka kulude suurust kuus öelda.“⁴⁰

Hobusega seotud varustusele tehtud kulutuste osas oli sadula ostmine või rentimine väga oluline väljaminek. Vastajad tõid välja, et sadulaga seotud kulutused 2015. aastal olid keskmiselt 1179,03 €. Muud varustuskulud nagu valtrapid, tekid, sadulavööd, kaitsmed jm tehti kulutusi keskmiselt 335,13 € 2015. aastal. (vaata Tabel 7)

Kõiki kulutusi arvesse võttes oli **ühe võistlushobuse keskmine pidamise kulu 9055,89 € aastas**. Kõige suuremad kulud on seotud tallikohaga ning hobuse ja ratsutaja treenimisega.

83% küsitlusele vastanutest võistles 2015. aastal ainult Eestis korraldatud võistlustel, 17% vastanutest osales võistlustel nii Eestis kui ka välismaal ning 1 vastanu võistles 2015. aastal ainult välismaal korraldatud võistlustel. Treeneri teenuseid kasutavad enamik ratsasportlasi. Eestis võistelnud ratsasportlastest vaid 3 ei osalenud kodutallis või kodutalli lähistel toimunud 1-päevasel võistlusel. Seega on hobustele lähedal toimuvad võistlused sportlaste seas väga populaarsed. Vähesed vastanutest võistlesid lisaks Eestis ka välismaal või ainult välismaa võistlustel (1 inimene).

1-päevase kodutallis toimunud võistluste kulu on keskmiselt 31,8 € ning sellistes võistlustel osaleti keskmiselt 2,5 korda 2015. aastal. Kodutallis toimuvate võistluste kulud varieerusid osalejatele 5 € kuni 120 € ning hõlmasid stardimakse ning litsentsitasusid. 1-päevase kodutalli lähistel toimunud võistluste keskmine kulu oli 2015. aastal 72,6 € ning sellistel võistlustel osaleti keskmiselt 4,1 korda 2015. aastal. Kodutalli lähistel toimunud võistluste kulud varieerusid 5 € kuni 200 €. Nendes kulutustes toodi välja ka kulud transpordile, mida kodutallis toimuvate võistluste korral aset ei leidnud. Kodutallist kaugemal Eestis toimunud 1-päevase võistluste kuludeks hindasid vastajad keskmiselt 126,1 € ning keskmiselt osaleti sellistel võistlustel 4 korda 2015. aastal. Kulud 1-päevase mujal Eestis toimunud võistlustel varieerusid 40 € kuni 400 €. Vastanud ratsasportlased osalesid 2015. aastal keskmiselt 2 2-või mitmepäevasel Eestis toimunud võistlustel ning hindasid võistlustel osalemise keskmiseks kuluks 232,1 €. (vaata Tabel 8)

Tabel 8. Ratsasportlaste kulutused Eestis võistlemisel

Võistluste kulud Eestis võistelnutel	Keskmine kulu suurus	Kordade arv	Kulutused
Kokku aastas 1-päevase kodutallis võistluse kulud	32,6	2,5	81,5
Kokku aastas 1-päevase kodutalli lähistel võistluse korra (kuni 100 km kodutallist)	73,7	4,2	308,8
Kokku aastas 1-päevase mujal Eestis toimunud võistluse kulud	134,8	3,7	493,5
Kokku 2-või mitmepäevase Eestis toimunud võistluse kulud	248,4	2,1	527,1
Võistluste keskmised kulud Eestis võistelnutel			1411,0

Allikas: Ratsasportlaste ankeetküsitlus, autorite koostatud.

Välismaal võistlemise kuludena toodi välja, et 1-päevase välismaal võistluse keskmine kulu on 341,3 € ning ühepäevastel võistlustel käidi keskmiselt 1,1 korda 2015. aastal. 2-või mitmepäevase välismaa võistluse kulud olid keskmiselt 636,8 € ja sellistel võistlustel käidi keskmiselt 2 korda 2015. aastal. (vaata Tabel 9) Välismaal võistlemise kulud varieeruvad palju, sest kulutuste suurused olenevad sihtriigist ja selle

⁴⁰ Ratsasportlaste küsitlusele vastaja

kaugusest, kuhu võistleva minnakse. Näiteks tõi üks küsitlusele vastanu välja oma kulutused Soomes võistlemas käimisel:

„Käisin soomes: stardimaks u 100 €, hobuse majutus u 80 €, enda ja kaaslaste majutus u 100 €, söök jm elamiskulud u 100 €, transpordikulu (kütus+laevapilet) u 70“⁴¹

Seega on välja toodud väga hinnangulised kulusuurused välismaal võistlemiseks ning eeldada võib, et välismaal võistlemine võib olla ratsasportlastele tunduvalt kallim.

Tabel 9. Ratsasportlaste kulutused välismaal võisteldes

Võistluste kulud välismaal võisteldes	Keskmine kulu suurus	Kordade arv	Kulutused
Kulud 1-päevase välismaa võistluse korra	341,3	1,1	390,0
Kulud 2-või mitmepäevase välismaa võistluse korral	636,8	2,0	1273,6
Võistluste keskmised kulud välismaal võistelnutel			1663,6

Allikas: Ratsasportlaste ankeetküsitlus, autorite koostatud.

Võttes kõik võimalikud tulemused kokku on **ühe võistleva sporthobuse keskmine kulu aastas 13 388,9 €**. Tegemist on keskmise kuluga ning eeldatavasti varieeruvad kulutused hobuseti vastavalt hobuse vanusele ja hobuse võistlemistasemele. Samuti on olulisteks kulutuste mõjutajateks, kus hobune paikneb, milliseid lisasöötasid ta saab ning missugune on hobuse tervislik seisund.

6.2. Aretushobustega seotud kulud

Hobuse aretuse ja kasvatusega seotud kulude teada saamiseks loodi sarnane küsitlus nagu ratsaspordi hobuste kulutuste kohta (vaata lisa 4). Küsitlus saadeti lingina kahe suurima aretusühingu Eesti Sporthobuste Kasvatajate Seltsi ja Eesti Hobusekasvatajate Seltsi e-maili listidesse. Küsitlusele vastas 32 inimest. Vastajate vähesuse tõttu ei saa küsitluse tulemuste põhjal anda kindlat ülevaadet hobuse aretus ja kasvatusega seotud kuludest, küll aga võib anda indikatsiooni kuludele.

Kolmandik vastanutest tegeles eesti sporthobuse aretuse ja kasvatusega ning veerand vastanutest tori hobuse aretuse ja kasvatusega. Vähemal määral tegelesid vastanud eesti hobuse, eesti raskeveohobuse, eesti ratsaponi aretuse ja kasvatamisega. Kokku oli vastanutel 166 sugumära. Enamjaolt oli vastanutel 3-5 sugumära, kuid paaril vastanul oli üle 20 sugumära. Sugutäkke oli vastanutel kokku 35. Enamasti oli vastanutel üks sugutäkk.

Küsitluses paluti hobuste kulutusi välja tuues mõelda ühele kindlale aretuses kasutatavale hobusele. 2/3 vastanutest valis küsitluses vastamiseks sugumära ning 1/3 sugutäku. Valitud hobustel olid enamikul juhtudel saanud ka järglasid, pooltel juhtudel 2015. aastal. Järgnevalt kirjeldatud kulutused on välja toodud lisa 5.

Kõik vastanud tegid kulutusi regulaarsele veterinaari poolt teostatavale ravile ja profülaktilisele tööle. 2015. aastal tegid vastanud kaks korda kohustuslikke vaktsiine hobusele ning vaktsiinide korra hind oli keskmiselt

⁴¹ Ratsasportlaste küsitlusele vastaja

25,9 €. Hambaarsti külastas hobust 2015. aastal üks kord ning selle keskmine tasu oli 44,6 €. Ussirohtu sai hobune keskmiselt 2,7 korda aasta jooksul ning ühe korra ussirohu tasu oli 19,9 €. Veterinaari poolt teostatavad ravide hinnad on peaaegu samas suurusjärgus nagu ratsaspordi hobuste puhul. Seega said need tulemused omavahel kinnitust, et keskmised hinnangulised kulude suurused on reaalsed.

Ebaregulaarsele või erakorralisele abile tegid kulutusi alla poolte küsitlusele vastanutest. Keskmiselt olid kulutuste suurused 2015. aastal 1230,9 €. Kulutusi tehti jalgadest röntgenpiltide tegemisele ning jalgade diagnostikale ja ravile. Samuti tehti hobustele geneetilist ekspertiisi ning raviti erinevaid traumasid. Üks vastanu käis hobusega välismaal ravil:

„Käisin märaga Saksamaal operatsioonil kuna Eestis on küll tasemel kliinik kuid puudub pädev personal Ülikooli Kliinikus.“ (Aretushobuste küsitlusele vastaja)

Enamik vastanutest tegid kulutusi ka rautusele ja sepatöödele. Keskmine rautuse ja sepatööde hind 2015. aastal oli 54 € ning neid kulutusi tehti keskmiselt 3,9 korda. Leidus ka vastanuid, kes ei rauta oma hobuseid. Sarnaselt rautusele ja sepatöödele, tegid ka enamik vastanuid kulutusi hobuse puhastus- ja hooldusvahenditele. Keskmiselt oli 2015. aastal kulu suuruseks 61,9 € hobuse kohta. Samas vähesed vastanutest tegid kulutusi hobuse hooldusega seotud teenustele nagu massaaž ja kiropraktik ning ainult sporthobuste omanikud olid nõus seda kulutust tegema. Toodi välja, et:

„massaaž, kiropraktikud liiga kallis.“ (Aretushobuste küsitlusele vastaja)

Peaaegu kõikidel vastanutel elasid hobused tallides. Vaid ühel vastanul ei elanud ükski hobustest tallis, vaid kõik 9 hobust olid vabapidamisel ehk need loomad veedavad enamiku oma ajast õues ja karjamaal. Peamiselt elas tallis 4-6 hobust. Enamik hobuseid veedab suurem osa aastast karjamaal ning vähesed elavad peamiselt tallis. Tallis pidamine oleneb peamiselt ilmast:

„3 - 5 kuud öösel tallis „sõltuvalt talvest“, „Talvel rohkem tallis, suvel kogu aeg õues.“ „Hobused kopeldatakse iga päev. Noorkarja loomad saavad ka vabapidamistallis elada.“ (Aretushobuste küsitlusele vastaja)

Peaaegu pooltel vastanutest ei olnud ühtegi inimest tallis palgatööl ning kõik tallis tegutsevad inimesed töötasid vabatahtlikena. Sama paljudel oli täistööajaga tööl 1-2 inimest ning ainult 2 vastajal 3-5 inimest. Keskmine tallikoha maksumus hobuse kohta oli umbes 101,5 € kuus. Paljud ei osanud ega julgenud öelda tallikoha maksumust:

„ei julge arvutada kuna, kui arvutaks tegelikkuses kõik kokku siis arvatavasti hobuseid enam ei peaks.“ (Aretushobuste küsitlusele vastaja)

Peamiste regulaarsete investeeringutena hobuse tallikohale toodi välja koplite ja karjamaade rajamine ning hooldus. Samuti kulutused suvistele jootmistele, mida näiteks fookusgrupi intervjuudes mainiti, kui väga olulist tegevust. Vastanud ei maininud regulaarsete investeeringute all hobuste tallidesse tehtavaid investeeringuid. Eeldatavasti on see tingitud sellest, et tallidesse tehtavad investeeringud on ebaregulaarsed ning neid investeeringuid tehakse vaid vajaduspõhiselt. Samuti veedavad küsitlusele vastanute hobused suurema osa aastast karjamaal ning talle kasutatakse vaid raskete ilmastikuolude korral (nt väga külm talv).

Enamik hobuseid sai ka lisaööta. Keskmine müsli ja muu jõusööda kulu aastas oli 281 € ja söödalisandite nagu elektrolüütide, mineraalide ja õlide keskmine kulu 94,9 €. Sarnaselt lisaöödale tegid ka enamik vastanutest kulutusi varustusele 2015. aastal. Keskmine kulu varustusele oli 1294,7 €, kuid kulutuste suurus varieerus palju, alates 75 € kuni 4000 €, mille alla käis näiteks rakmete, sadula või vankri soetamine.

Aretushobustega seotud **ülevälpdamise ja hoolduse kulutused olid 2015. aastal keskmiselt 4817 €**. Vaadeldes hobuseid eraldi ESHKSi ja EHSi liikmete vastanute järgi, siis eesti hobuse, eesti raskeveohobuse ja tori hobuse ülevälpdamise ja hoolduse kulutused oli 2015. aastal keskmiselt 4005 €. Eesti sporthobuse ja väikeponi ülevälpdamise ja hoolduse kulutused 2015. aastal olid keskmiselt 5018 €. Kulutuste suurus võib varieeruda märgatavalt olenevalt hobusest.

Hobuste aretus ehk sugumära tiineks tegemisel on kaks võimalust, kas paaritada sugutäkuga või seemendada kunstlikult. Küsitlusele vastanutest enamik ehk 72% kasutasid paaritamist ning vaid sporthobuse aretajad kasutasid seemendamist. Seemendamisel kasutati nii importspermat kui ka kodumaist spermat. Importsperma hind oli vastanute järgi keskmiselt 1037,5 €, kodumaine sperma maksis keskmiselt 287,5 €.

Viljastamisega kaasnevad ka transpordikulud, kas siis sugutäku juurde või seemendamisjaama. Selle kulu keskmiseks suuruseks hinnati 2015. aastal 132 €, sporthobuste aretuses oli transpordi kulu poole suurem kui eesti tõugu hobustel. Mõnedel vastanutel toimus paaritamine oma kodutallis oma hobustega ning neil sellist transpordikulu ei kaasnenud.

Seemendamisel järgneb tiinuse kontroll ning järgnevad veterinaarkulud nii ülevaatustega kui sünnitusega. Selle hinnanguline keskmine kulu oli keskmiselt 391,8 €. Sporthobuste korral oli tiinuse kontrolli ja järgnevate veterinaarkulude suurus märgatavalt kallim kui eesti tõugude hobustel, vastavalt sporthobustel 760€ ja 147 €. Mõnedel juhtudel vastavat veterinaarkulu ei tekkinud, sest:

„Ei olnud kulusid veterinaarile, paaritused toimusid isikliku tākuga, tiinuse ja sünnituse juures veterinaari abi ei vajatud“ (Aretushobuste küsitlusele vastaja)

Ilmnes, et need, kes kasutavad importspermat, maksavad ka kõrgemaid veterinaari tasusid. Eeldatavasti on tehtud investeering suurem ning seetõttu jälgitakse tiinust enam ning sünnitusel osaleb veterinaar. Nende veterinaartasud olid kuni 2400 €.

Hobuste aretajate, kes kasutavad importspermat aretuses, **keskmised kulud 2015. aastal sugumära tiineks tegemisel olid 1562,2 €**. Kodumaise sperma kasutamisel olid sugumära tiineks tegemise keskmised kulutused peaaegu poole väiksemad ehk **812,2 € aastas**. Sporthobuste aretuses olid keskmised kulud 2015. aastal sugumära tiineks tegemisel importsperma kasutamisel 1962,2 € ja kodumaise sperma kasutamisel 1212,2 €. Eesti tõugu hobustel olid keskmised sugumära tiineks tegemise kulutused 239,2 € (ei kasutanud importspermat).

Hobuste aretuses ja kasvatases on oluline kuluallikas ka noorhobuste kasvatamine ja treenimine. Noorhobuseid kasvatatakse tavaliselt kuni 4-aastaseks saamiseni ning noorhobusega kaasnevad kulud suurenevad iga-aastaselt. Järgnevalt on välja toodud mõned kommentaarid seoses noorhobuste kasvatamise kuludega:

„Kuna täkid on omal siis paarituskulusi ei ole, esimese aasta on ta [noorhobune] sisuliselt ema all... otsest kulu talle [noorhobusele] peale kiipimise nagu ei olekski, teisel aastal on ta [noorhobune] karjamaal omasugustega, saab oma vaktsiinid ja talvel sööda, kolme aastaseks saamisel olenevalt hobusest kas siis läheb treeningusse või laseb veel areneda + sööt, sepp, vaktsiinid, 4-aastasena peaks teda [noorhobust] treenitama, olenevalt kas ise - kus siis raha kellelegi ei maksta, või ostame teenuse sisse + sööt ja vaktsiinid, sepp.“ (Aretushobuste küsitlusele vastaja)

„Kulud on ennustamatud, sõltuvad tervisest, talli tüübist jne. Lisandub noorhobusele sobiva varustuse hankimine“ (Aretushobuste küsitlusele vastaja)

Vastanutest ilmnes tõesti, et kulutused noorhobustele varieeruvad palju. Keskmiselt kulub 1-aastase noorhobuse peale 516,8 € aastas. 2-aastase noorhobuse kuludeks hinnati keskmiselt 600 €, 3-aastase noorhobuse puhul 781,6 € ja 4-aastase noorhobuse korral 1117,8 €. Lisaks leiti, et noorhobuse ratsastamise keskmine kulu on 1228,1 €. Leidus ka mitmeid, kes ratsastavad oma noorhobused ise ning ei osta seda teenust sisse. Ratsastamisega seotud kulud erinesid sporthobuste ja eesti tõugu hobuste puhul. Sporthobuste ratsastamise keskmised kulud olid 2015. aastal 2330 € ja eesti tõugu hobustel 677 €.

Hobuste aretus ja kasvatus hõlmab väga palju valdkondi ning aretuses osalevad hobused vajavad hooldust ja vaeva. Samas hoole, vaeva ja kulutuste suurus oleneb väga palju hobusest ning mis otstarbeks hobuseid aretatakse. Kuna aretushobustega seotud kulutused varieeruvad palju, siis keskmiselt on kulutused aretushobuse kohta aastas väga suured.

6.3. Muu hobumajanduse valdkonna hobuste kulutused

Eelnevalt toodi välja, et muu hobumajanduse valdkonna alla kuuluvad hobused, kes on seotud puhkemajanduse ja töö tegemisega ning kaaslasteks olemisega. Sellesse kategooriasse kuuluvate hobuste kohta on keeruline kindlaid kulutusi välja tuua, kuna tegevused on väga mitmekesised ja nendega seotud kulud seetõttu keerulised võrrelda. Eeldada võib sarnaseid kulukategooriaid hobuse pidamise ja hooldusega nagu aretushobuste ja ratsahobustega puhul, kuid väiksemaid kulutusi.

Intervjuus ratsamatku pakkuva ettevõttega toodi välja, et nende hobused on vabapidamisel ja peamised kulutused on söödale:

„Pigem sööt on see, mis on kõige suurem kuluartikkel. Muud on pigem väikesed kulud.“⁴²

Sama töid välja ka teised hobuturismiga tegelevad intervjuueeritavad. Sööda kulutused on suured nii sisseostes kui ka ise tehes (sel juhul kulutused töö tegemisele, traktori kasutamise kulutused jm). Samuti leiti, et varustusele tehtavad kulutused on suured.

Vabapidamisel hobustel ei ole suuri kulutusi ka tallikohtadele ning nende hobustega tegelemiseks ei kulu ka palju töötunde. Veterinaar käib tavaliselt kord aastas või sõltuvalt vajadusest ning korralisel veterinaari

⁴² Intervjuu, 24. mai Tallinn

külastusel vaadatakse üle hobuste kapjade seisukord ning tehakse kohustuslikud süstid, nt gripivaktsiin. Mõnele hobustele pannakse ka rauad alla, aga mitte kõikidele:

„Nendel, kellel kuluvad kabjad kiiremini, siis nendele paneme suveks rauad alla. Muidu talveks pole vaja. Et meil on enamjaolt metsateed, siis meil pole vaja rautust.“

Võttes arvesse kõiki hobuse ülevalpidamise ja hoolduse kulutusi, leidis intervjueeritav, et hobuse kohta kulub **keskmiselt 70 €/kuus ehk 840 € aastas**. Võimalik on hakkama saada ka väiksemate kulutustega.

Ettevõtluskuludest on peamiseks kuluks pakutavate teenuste reklaamimine. Peamiselt levib informatsioon hobuteenuste pakkumise kohta suust-suhu, kuid näiteks kasutatakse reklaamimiseks turismialaseid ajakirju ja kohalikke lehti. Samuti on kodulehe ülevalpidamine oluline kulukoht. Tihti pakuvad hobuturismi pakkujad selle kõrvale veel majutust ja toitlustust. Intervjueeritav tõi välja, et tema on arvestanud turunduskuludeks 2000 € aastas. Samas tõi teine intervjueeritav välja, et turunduskulusid peaaegu ei ole, sest tehakse vaid perioodilisi reklaame kohalikes lehtedes.

Intervjuude taustal võib eeldada, et vabapidamisel hobuseid, kellel puudub rakendus (nt sugumära, ratsahobune vms), on Eestis päris palju. Nendele tehtavad kulutused on arvatavasti marginaalsed. Hobusekasvatajate- ja aretajate fookusgrupis toodi välja, et selliste hobuste kulutused aastas on võimalik ära katta PRIAlt saadava ohustatud tõu- või mõne muu PRIA toetusega. Ohustatud tõu pidamise toetus 2007-2014 aastani oli keskmiselt 186 € hobuse kohta aastas. Karjamaa toetus (meede 2.3.3 ja 2.4) 2009-2014 oli keskmiselt 36 € hobuse kohta aastas. Tehes eelduse ratsaspordi ja aretuse küsitluste tulemuste ning fookusgrupiintervjuudes ja telefoniintervjuudes räägitu põhjal, siis 36 € hobuse kohta aastas ei kata hobuste kulutusi. Seega on muu hobumajanduse valdkonna hobuste peale tehtavate kulutuste suurus 186 € hobuse kohta.

Muu hobumajanduse valdkondadega seotud hobuste kulutusi on keeruline välja tuua. Tegemist on kaardistamata valdkonnaga, kuid eeldada võib, et nendes valdkondades hobuste peale tehtavad kulud on väiksemad, kui kulutused ratsahobustele ja aretushobustele. Kuna muu hobumajanduse valdkondade kuuluvad väga erinevate tegevustega hobused, siis tehakse eeldus, et kogu muu valdkonna hobuste aastased keskmised kulutused on 840 €.

7. HOBUMAJANDUST ISELOOMUSTAVAD INDIKAATORID

Majandussektorite olukorra ja arengute kirjeldamiseks on võimalik kasutada erinevaid indikaatoreid. Indikaatorite loomisel on lisaks nende asjakohasusele oluline ka arvestada, et nende arvutamiseks peavad olema usaldusväärsed andmed, mida on sarnaste metoodiliste andmekorje protseduuridega võimalik korduvalt ning vajadusel kindla perioodi lõikes koguda. Indikaatorite alusandmeid võivad olla kogutud erineval eesmärgil ning erinevate institutsioonide poolt. Oluline on valida indikaatorite alusandmeteks sellised andmed ja andmeallikad, mille perioodiline uuendamine on (riiklikult) garanteeritud või on nende uuendamine mis tahes eesmärgil muude institutsioonide poolt suure tõenäosusega. Samuti võivad indikaatorite alusandmed olla kas registri või ankeetide põhised. Viimaste puhul on oluline pöörata tähelepanu andmete esinduslikkuse tagamisele (nii institutsionaalne, valdkondlik kui ka regionaalne), eriti just niisuguste majandussektorite puhul, kus andmete olemasolu ja kättesaadavus on märkimisväärselt piiratud. Antud asjaolu on selgeks takistuseks ka Eesti hobumajanduse indikaatorite alusandmete kogumisel. Seda eriti sellisel juhul, kui indikaatorite alusandmeid soovitakse koguda ainult selleks otstarbeks läbiviidavate ankeetküsitlustega. On tõenäoline (toetudes suurel määral siinse uurimuse läbiviimise kogemusele), et indikaatorite tarvis usaldusväärsete alusandmete kogumine ankeetküsitlustega võib osutuda probleemseks. Seda eriti juhul, kui andmete kogumiseks on kasutada piiratud rahalised- ning inimressursid. Väga oluline probleem on just andmeallikate (respondentide) määratlemise keerukus ning andmeallikate kättesaadavus, kuna valdavalt ei ole sektori ettevõtted kuigi suured, neid on suhteliselt palju, nad asuvad sageli hajutatult ning logistiliselt keerulistes piirkondades. Seetõttu oleks hobumajanduse indikaatorite (taas)määratlemisel oluline silmas pidada, et küsitlusandmed oleksid tellitavad juba läbiviidavate andmekorjete osana (nt riigiinstitutsioonidelt). Küll aga võib, ja oleks ka vajalik eelnevalt vastavate indikaatorite kalkuleerimiseks vajaminevate andmeliikide korje põhimõtetest ning regulaarsuses kokku leppida.

Järgnevalt on esitatud võimalikud indikaatorid hobumajanduse iseloomustamiseks. Pakutakse välja indikaatorid, mida on võimalik olemasolevate andmetega arvutada. Hiljem tuuakse välja mõned tuleviku suunitlusega indikaatorid, mille kohta andmed puuduvad ning mille kohta andmete kogumine ei pruugi ka tulevikus olla võimalik.

Hobuste arv on kõige tavapärasem ja loogilisem indikaator hobumajanduse iseloomustamiseks. Hobuste arv näitab eelkõige sektoris rakendatavate hobuste arvulist suurusjärku ning selle muutust teatud perioodi jooksul. Hobuste arv hõlmab endas registreeritud elusate hobuste arvu. Eestis on võimalik see number kätte saada PRIA hobuslaste registrist. Registrist väljavõttu tehes tuleb arvestada, et registris on ka hobused, kes on surnud või eksporditud. Seega peab arvesse võtma vaid elusaid hobuseid.

- 2015. aasta tase 10 376 hobust (hõlmab ka ponisid).

Hobuste arv 1000 elaniku kohta annab ülevaate hobuse arvukuse kohta ehk hobumajanduse olulisusest riigis. Selle arvuga on võimalik võrrelda Eesti ja teiste Euroopa riikide hobuste arvukust ning vaadelda arvukuse muutust aastate lõikes. Indikaatori leidmiseks tuleb hobuste arv (mille saab PRIA hobuslaste

registrist) jagada rahvastiku arvuga (registri väljavõtte aasta 1.jaanuari 2016 seisuga) ning seejärel korrutada 1000.

- 2015. aasta tase 7,9 hobust 1000 elaniku kohta. Kuna hobuste suhtelise arvu suurus ei ole hobumajanduse arengu seisukohalt tingimata positiivne ega ka negatiivne näitaja, siis on oluline võrrelda antud näitajat Euroopa Liidu keskmisega (mille kohta on andmed kättesaadavad). Võrdluse eelduseks on, et Euroopa Liidu kõikide riikide hobumajandused kokku peegeldavad optimaalset olukorda määratud ajahetkel. Arvestades Euroopa Liidus keskmist, siis hobumajanduse olukorra mõõtmisel võiks positiivseks hinnata hobuste arvu 1000 elaniku kohta suurenemist.

Hobuste arv ohustatud tões näitab eesti hobuste, tori hobuste ja eesti raskevehobuste arvu ning selle muutust teatud perioodi jooksul (vastavalt 3- või 5-aastat).

- 2015. aastal oli PRIA hobuslaste registris registreeritud 2504 eesti hobust.
- 2015. aastal oli PRIA hobuslaste registris registreeritud 1311 tori hobust.
- 2015. aastal oli PRIA hobuslaste registris registreeritud 381 eesti raskeveo hobust.

Hobustega seotud tegevuskohtade arv näitab tallide ja muu hobustega seotud põllumajandusruumide arvu ning annab ülevaate nende mahust. Indikaatori leidmiseks tuleb teha väljavõtte PRIA tegevuskohtade registrisse vaadeldes vaid hobustega seotud tegevuskohti. Kuna registri andmed on staatilised ning suuri muutusi neis ei ole oodata, siis 2015. aasta algtase on ka sihttase.

- 2015. aastal oli hobustega seotud tegevuskohti 980.

Hobustega seotud tegevuskohtade arv maakonnas elavate elanike kohta annab ülevaate tallide ja muu hobustega seotud põllumajandusruumide paiknemisest ning seeläbi ka hobuste eeldatavast paiknemisest maakondade lõikes. Indikaator annab ka hinnangu hobumajanduse olulisusest maakonnas ning hobumajanduse kui potentsiaalse tegevusvaldkonna arendamise võimalustest. Indikaatori arvutamiseks tuleb teha väljavõtte PRIA tegevuskohtade registrisse maakondade lõikes ning maakonna tegevuskohtade arv jagada maakonna elanike arvuga ning seejärel korrutada 1000. Maakondade keskmine tegevuskohtade arv 1000 elaniku kohta on 1,68, mis võiks olla maakondadele, kus indikaatori tase jääb alla keskmise, sihttasemeks.

- Põlvamaa 0,98 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Valgamaa 1,22 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Ida-Virumaa 0,25 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Hiiumaa 5,4 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Läänemaa 1,99 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Järvamaa 1,6 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Jõgevamaa 1,6 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Võrumaa 1,88 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Lääne-Virumaa 1,17 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Raplamaa 2,14 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Tartumaa 0,53 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Pärnumaa 1,1 tegevuskohta 1000 elaniku kohta

- Viljandimaa 1,97 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Saaremaa 3,09 tegevuskohta 1000 elaniku kohta
- Harjumaa 0,2 tegevuskohta 1000 elaniku kohta

Hobumajanduses taotletud investeringumeetmete tulemuslikkus näitab PRIA investeringumeetmetest elluviidud projektide taotluste arvu suhet kogu hobustega seotud taotluste arvuga investeringumeetmetes. Indikaator näitab hobumajandusse tehtavate investeringute täideviimist. Tulemuslikkust on võimalik arvutada jagades elluviidud projektide taotluste arvu kogu taotluste arvuga. Andmeid toetuste kohta saab päringuga PRIAlt.

- MAK 2007-2013 investeringumeetmetesse hobumajanduse poolt tehtud taotluste tulemuslikkus – 83% tehtud taotlusi viidi ellu
- LEADER meetmesse hobumajanduse poolt tehtud taotluste tulemuslikkus – 91% tehtud taotlusi viidi ellu

Vaadeldaval aastal vähemalt ühe võistlusstardi teinud hobuste arv annab ülevaate ratsaspordis rakendatud hobuste arvust ning selle suhtelisest muutumisest. Indikaatori leidmiseks tuleb teha päring Eesti Ratsaspordi Liidu andmebaasi ratsanet.ee. Ratsaspordis rakendatud hobuste arvu suurenemine näitab ratsaspordi kandepinna laienemist ning selle olulisuse suurenemist kogu hobumajanduses.

- 2015. aasta tase 1320 hobust

Vaadeldaval aastal vähemalt ühe võistlusstardi teinud hobuste arv kõikide hobuste kohta annab ülevaate ratsaspordi suurusest kogu hobumajanduses. Indikaatori leidmiseks tuleb omavahel jagada vähemalt ühe võistlusstardi teinud hobuste arv kõikide PRIA hobuslaste registris registreeritud hobuste arvuga. Indikaator näitab ratsaspordi olulisuse muutust hobumajanduses.

- 2015. aasta tase on 0,12.

Eestis aretatud hobuste osalus rahvusvahelistel võistlustel näitab Eestis aretatud hobuste konkurentsivõimelisust tippspordis. Indikaatori leidmiseks tuleb teha päring Eesti Ratsaspordi Liidu andmebaasi ratsanet.ee. Arvesse võetakse hobused, kes on Eestis aretatud ning vaadeldaval hooajal on kirjjas vähemalt 1 tulemus rahvusvahelisel võistlusel.

- 2015. aasta tase 52 hobust.

Järgnevalt tuuakse välja mõned indikaatorid, mille algtaset ei ole praeguste kättesaadavate andmete põhjal arvutada, kuid mis võiksid tulevikus iseloomustada hobumajandust ning selle olulisust. Indikaatorite nimekiri ei ole lõplik ning seda võib edasi arendada olenevalt andmete kättesaadavusest.

Hobumajanduse tulud näitab hobumajanduse tegevustega teenitavat tulude mahtu. Indikaator eeldab kõikide hobumajanduses tegutsejate poolt tulude näitamist.

Hobumajanduse kulud võimaldab vaadelda hobumajanduses tehtavate kulude mahtu ning seeläbi hinnata hobumajanduse mahtu. Käesolevas töös mõõdeti hobumajanduse kulusid hobuste suhtes, kuid leitud

tulemus on hinnanguline ning ei anna ülevaadet kogu hobumajanduse kuludest ning ei hõlma hobumajandusega seotud kõrvaltegevuste kulusid (nt rautaja kulud).

Hobumajanduse kasum võimaldab hinnata, kas hobumajandus oma tegevustes teenib tulu. Hobumajanduse kasum=hobumajanduse tulud-hobumajanduse kulud.

Eestisiseselt müüdud hobuste arv annab ülevaate hobustega seotud äritegevusest Eestis.

Välismaale müüdud hobuste arv annab ülevaate hobustega seotud äritegevusest Eestist välismaale.

Hobuste kaubandusbilanss näitab Eestist eksporditavate ja Eestisse imporditavate hobuste vahet. Hobuste kaubandusbilanss=hobuste eksport-hobuste import.

Hõivatute arv hobumajanduses näitab hobumajanduses rakendatud inimeste arvu (vaadelda täistööaja ja osalise tööaja järgi).

8. KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED

Eesti hobumajandus hõlmab mitmeid erinevaid hobustega seotud majandustegevuse valdkondi. Osad hobumajanduse valdkonnad on rohkem organiseerunud kui teised. Enam organiseerunud valdkonnad Eesti hobumajanduses on ratsasport (seda läbi Eesti Ratsaspordi Liidu) ning hobuste kasvatus ja aretus (läbi erinevate aretusühingute). Vähem organiseerunud valdkonnad on samas näiteks hobuturism, hipoteraapia jm. Sageli sõltub valdkonna ühisest koordineerimisest, kokkulepitud eesmärkide püstitamisest ning koostööst ka valdkonna ettevõtete edukus ning arengupotentsiaali realiseerimine. Hobumajanduse üldine arenguspetsiifika, suhteline (valdkondlik) killustatus ning pigem tagasihoidlik positsioon riigimajanduses nõuab hobumajanduse konkurentsieeliste senisest tõhusamat ärakasutamist ning valdkondliku integreerituse tugevdamist. Seetõttu on hobumajanduse arendamisel oluline nii sektori koostöövõimaluste kui ka arenguprioriteetide väljatöötamine. Selles protsessis on oluline roll kanda ka riigil. Kogumaks teadmist, milliseid (integreeritud) tegevusi ning valdkondi oleks hobumajanduses mõistlik ka riigipoolselt toetada (ning vastavaid poliitikameetmeid kujundada), on oluline saada ülevaade hobumajanduse hetkeolukorrast, võimalustest ning tulevikuvajadustest.

Senini ei ole Eestis hobumajanduse olukorda ega arenguvajadusi puudutavaid uuringuid läbi viidud. Samuti ei ole hobumajanduse kohta kogutud ka süstematiseeritud andmeid. Andmete puudulikkus ning olemasolevate andmete madal kvaliteet on oluline probleem hobumajanduse olukorra kaardistamisel. Täpsemate ning süstematiseeritult kogutud andmete puudumise tõttu on erinevad hobumajandust iseloomustavad näitajad sageli hinnangulised ning kaudselt tuletatud. Tuleb märkida, et sarnane probleem on hobumajanduse uuringute läbiviimisel ka teistes Euroopa Liidu riikides.

Eesti hobumajanduse kohta kogutud ja kättesaadavate andmetega on võimalik anda ülevaade hobuste arvust, kuid andmete põhjal ei ole võimalik näidata hobuste arvu dünaamikat ja hobuste liikumisega seotud informatsiooni. Seega puudub ülevaade hobuste sündide ja surmade kohta aasta lõikes, mis pärsib saamast ülevaadet hobusektori olukorrast (kas hobuste sündide/surmade arv on tõusev või langev, mille kaudu saab anda hinnangut sektori heaolu, millises sektoris, funktsioonis, tegevuspiirkonnas registreeritud hobused on rakendatud jms). Samuti näiteks aretusühingute kaudu on küll enamik eesti hobuseid registreeritud PRIA hobuslaste registrisse, kuid kui hobuse põhitegevus pole võistlemine või aretuses osalemine, siis on hobuste kohta andmeid ja informatsiooni keeruline koguda. Hobuse liikumisega seotud informatsiooni põhjal saab vaadelda hobuste müüki Eesti siseselt ning ka välismaale, mille kaudu saaks hinnata hobumajanduse tulude mahtu, ekspordivõimalusi ning majanduslikku seisut. Samuti puudub informatsioon hobuste paiknemisest Eestis. PRIA tegevuskohtade andmed annavad indikatiivse ülevaate hobuste võimalikust paiknemisest, kuid nende andmete põhjal ei saa näidata, kui palju hobuseid erinevates Eesti paikades asub ning mis tüüpi majandustegevustes ning millises ulatuses neid täpsemalt rakendatakse.

Käesolevas uuringus kasutati hobusektori majandusliku olukorra kohta ülevaate saamiseks erinevad andmekogumise meetodeid. Võimalusel uuriti hobuste peale tehtavaid kulutusi ankeetküsitlusega. Samuti viidi läbi konsultatsioonid ning ekspertintervjuud hobusektori erinevate valdkondade esindajatega. Tuginedes kogutud andmetele kalkuleeriti 2015. aastal vaadeldud valdkondades hobuse kohta tehtud kulutused (Tabel 10). Leitud kulutuste mahud ning hobuste arvud on hinnangulised, sest hobumajanduses olevad hobused võivad kuuluda samaaegselt erinevatesse valdkondadesse (nt harrastusspordi hobune on

ka huvihariduses treeninghobune) ning kulutused võivad hobuse kohta märgatavalt varieeruda. Kulutuste leidmisel arvestati PRIA registrisse kantud hobuste arvuga.

Tabel 10. 2015. aastal hobumajanduses tehtud kulutuste keskmine kogumaht

Hobuste liik	Hobuste arv	Keskmine kulu hobuse kohta	Kulu kokku
Võistlushobused			21893590,9
Võistlevaid hobuseid	1320	13388,9	17673348,0
Mittevõistlevaid hobuseid	2033	2075,9	4220242,9
Aretushobused			20686796,1
ESHKSi hobused	1044	9087,3	9489778,1
EHSi hobused	1988	5633,7	11197018,0
Muu valdkonna hobused	3991	840	3352620
Kokku	10376		45933007,0

Allikas: ratsasportlaste ning hobuste aretajate ja kasvatajate seas läbi viidud küsitlus, fookusgruupiintervjuud, ekspertintervjuud (Autorite koostatud)

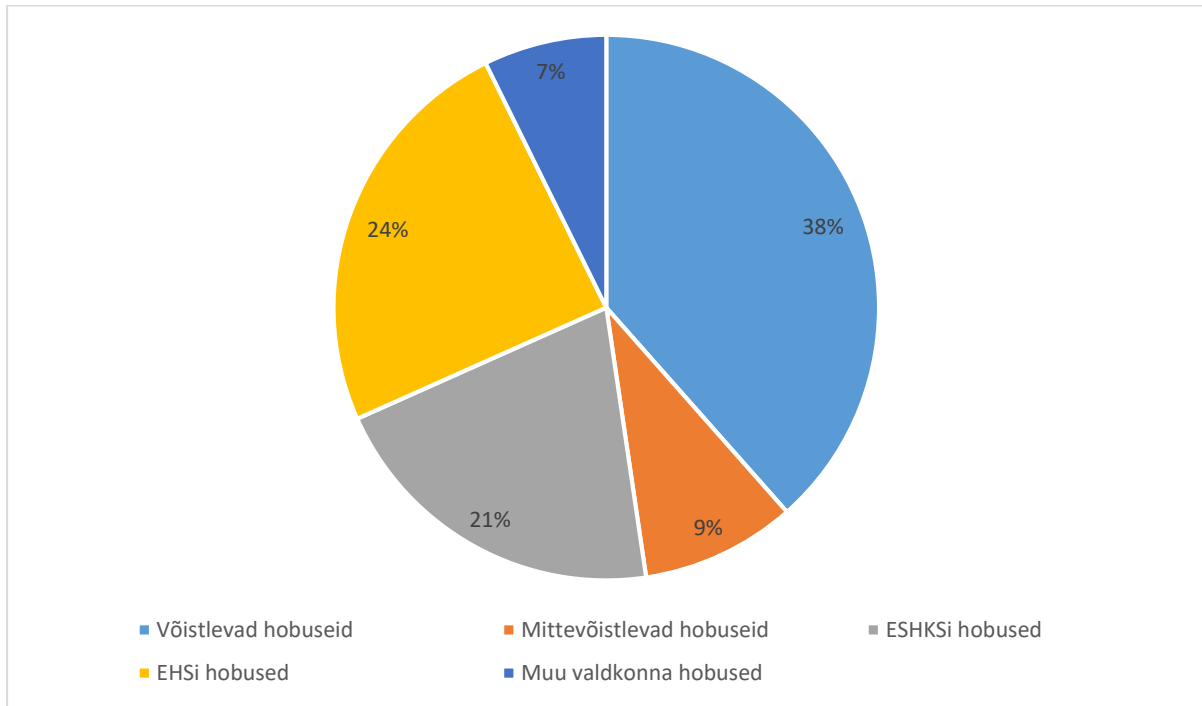
Võistelnud ratsasportlaste küsitlusest ilmnas, et keskmine kulu hobuse ülevõlpidamisel, hoidmisele ja võistlustele aastas on 13 388,9€. Seega võib oletada, et keskmised tehtud kulutused võistlevatele hobustele oli 2015. aastal 17 673 348€. Eeldades, et mittevõistleva hobuse hoolduse ja ülevõlpidamise kulud ei ole nii suured kui võistleva hobusel ja mittevõistlev hobune langeb kas aretushobuse või muu hobumajanduse valdkonna kategooriasse, siis leitakse mittevõistleva hobusele tehtud keskmised kulutused läbi nende kahe kategooria.

Hobuste aretajate ja kasvatajate seas läbi viidud küsitluses ilmnas, et keskmiselt tehti 2015. aastal aretushobuse kohta ülevõlpidamise ja hoolduse kulutusi 4818 €. Eesti sporthobuste kasvatajate keskmised kulutused olid 5018 € ja eesti tõugu hobuste kasvatajate kulutused olid keskmiselt 4005 €. Sellele kaasnesid kulutused viljastamisele ja noorhobuste kasvatamisele, mida võeti aretushobuse keskmiste kulutuste leidmisel arvesse. Seeläbi leiti, et sporthobuste kasvataja ja aretaja poolt tehtud kulutus 2015. aastal olid keskmiselt 9087,3 € ning eesti tõugu hobuste aretaja ja kasvataja poolt tehtud kulutused olid keskmiselt 2015. aastal 5633,7 €. Seega tehti hobuste aretuses ja kasvatuses 2015. aastal hinnanguliselt kulutusi 20 686 796,1 €.

Erinevatesse organisatsioonidesse kuuluvatest hobuste arvust tingituna võib eeldada, et muu hobumajanduse valdkonnas on PRIA hobuslaste registrisse registreeritud hobuseid 3991. Nende keskmine ülevõlpidamise ja hoolduse kulud on 840 € aastas hobuse kohta. Seega võib eeldada, et tehtud kulutused 2015. aastal sellesse hobumajanduse valdkonda oli 3 352 620 €.

Võttes arvesse hobuste aretajate ja kasvatajate ning muu kategooria hobuste kulutusi aastas leiti nende kulutuste keskmine. Mittevõistelnud hobuste keskmised kulutused 2015. aastal olid hinnanguliselt 2075,9€ ning kokku tehti kulutusi mittevõistelnud hobuste hooldusele ja ülevõlpidamisele 4 220 242,9 €. Eesti Ratsaspordi Liidus registreeritud hobuste peale tehti 2015. aastal kulutusi kokku keskmiselt 21 893 590 €.

Vaadeldes kulutuste mahtu graafiliselt (Joonis 13) on näha, et kõige enam kulutusi tehakse võistlevatele hobustele (kokku 40% kulutustest). Sellele järgnevad kulutused eesti tõugu hobustele (25% kogu kulutustest) ja sporthobustele (21% kulutustest). Muu valdkonna hobustele ja mittevõistlevatele hobustele tehtavad kulutused jäävad mõlemad alla 10% kogu kulutustest.

Joonis 13. 2015. aastal hobumajanduses tehtud kulutuste jaotumine vaadeldud hobumajanduse valdkondades (allikas: autorite koostatud)

Kokku tehti hobumajanduses kulutusi 2015. aastal 45 933 007 €. Leitud kulutuste mahu juures tuleb arvesse võtta, et maht on leitud küsitluste ja intervjuude kaudu, seega on tegemist hinnangulise kulumahuga. Seetõttu ei ole võimalik nendele andmetele tuginedes usaldusväärselt võrrelda hobumajanduse mahtu teiste majandussektoritega. Eelnevat arvesse võttes võib kaudse võrdlusena märkida, et hobumajanduse hinnangulise kulumahu suurus on ligikaudu 10% Eesti primaarsektori SKT suuruselt ning kogu SKT suuruselt ligikaudu 0,2-0,3%. Kulutuste maht näitab, et hobumajanduse puhul on tegemist olulise valdkonnaga, millele tuleb senisest rohkem tähelepanu pöörata ning vastavaid arengupotentsiaali avavaid investeeringuid teha.

Käesolevas uuringus läbi viidud kahes küsitluses toodi välja, et paljudes tallides töötavad inimesed kõik vabatahtlikuna. Pooltes tallides oli töö 1 kuni 2 töötajat ning vähestes rohkem. Samasugune tendents ilmnes ka Äriregistri andmetes hobumajanduse ettevõtete kohta. Küsitlustes ja intervjuudes mainiti, et tihti tasustatakse töötajaid rahalise palga asemel muude asjadega (nt moosid). Sellest tulenevalt võib eeldada, et hobumajanduse varimajandus võib moodustada olulise osa hobumajandusest ning hobumajanduse tegelike kulude maht võib olla suurem.

Uuringust ilmnes, et hobumajanduses on palju entusiaste, kes naudivad hobustega koosolemist ja töötamist. Samas on hobumajandus Eestis väga killustunud, mida võib pidada üheks peamiseks teguriks, mis on hobumajanduse ühtset arengut takistanud. Killustatuse vähendamiseks ning hobumajanduse arendamiseks loodi 2015. aasta alguses Eesti Hobumajanduse Liit, mis hõlmab hobuste kasvatusega seotud organisatsioone ning teisi hobumajanduse huvigruppe. Järgnevas alapeatükis on teistele hobumajanduste arengut takistavatele teguritele suunatud tähelepanu läbi soovitude andmise, mis aitaksid kaasa hobumajanduse arengule ja kasvule.

Soovitused

Uuringu „Hobumajanduse kaardistamine koos Eesti hobumajandust iseloomustavate mõõdikute määratlemisega“ raames selgus, et eesti hobumajanduse kõige suuremad ja kulumahukamad valdkonnad on ratsasport ning hobuste aretus ja kasvatus. Muude hobustega seotud majandustegevuste osakaal on märkimisväärselt väiksem. Tulenevalt uuringus käigus kogutud teadmisele, tuuakse järgnevalt välja peamised soovitused eesti hobumajanduse edasiseks arendamiseks:

- **Hobumajanduse olukorda tuleb järjepidevalt, perioodiliselt ning ühtse metoodikaga hinnata.** Hobumajandusest kui terviklikust majandussektorist on praegu keeruline ülevaadet saada. Enamik valdkondi sektoris on raskesti kaardistatavad ning nende kohta puudub usaldusväärne andmestik. Selleks, et saada adekvaatset ülevaadet, tuleks hobumajanduse kaardistamise uuringuid korraldada välja töötatud metoodika järgi kindlate perioodide tagant. Soovituslik on uuringuid teostada kas iga nelja või viie aasta järel. Hobumajanduse kaardistamisse võiks haarata ka hobumajandusse panustavad teenused ja muud lisategevused, näiteks hobuste varustusega seotu, rautamine, hobusõnnikuga tegelemine jne.
- **Perioodiliste hobumajanduse uuringute läbi viimiseks tuleb hobumajanduse kohta koguda andmeid süsteemselt ning parandada registritesse kogutavate andmete kvaliteeti.** PRIA hobuslaste registrit võiks edasi arendada, lisades sinna andmete dünaamikat. On oluline, et hobuslaste registrit oleks võimalik teha lihtsaid perioodilisi väljavõtteid hobuste sündide ja surmade kohta, samuti sellest, kus loomad sünni ja surma registreerimise hetkel asusid. Samuti võiks olla võimalik teha väljavõtteid Äriregistrist hobumajandusega seotud ettevõtete kohta, mis on samas seotud ka teiste valdkondadega ning seetõttu registreeritud muu EMTAK koodi alla.
- **Kokkuleppe loomine hobustega seotud andmete kogumiseks.** Riiklikud institutsioonid ning hobumajandusega seotud huvigrupid peaksid kokku leppima peamised printsiibid ja vajadused, mis tagaksid süstematiseeritud, laiapõhjalise ja piisava detailsusega andmete kogumise hobumajandusega seotud majandustegevuste kohta. Kokku tuleks leppida, mis andmeid tuleb koguda, kes kogub, kuidas kogub ja millise perioodi kohta. Soovitav on seejuures aluseks võtta teiste väiksemamahuliste majandussektorite (nt põllumajandusharude) andmekogumise praktikad. Hobumajanduse andmete mitmekesisus, detailsus ning ühtlustatud põhimõtetel kogumine tagavad usaldusväärse teadmise hobumajanduse olukorra hindamiseks ning sektori arengueesmärkide täide viimiseks.
- **Ratsaspordi, kui suurima ja süsteemsemalt arendatava hobumajanduse valdkonna propageerimine ja ratsasportlaste toetamine.** Ratsasport on Eestis oluline ja traditsioonidega spordiala, millega seotud tegevusi tuleks senisest aktiivsemalt toetada. Ratsaspordil on oluline kasvatuslik roll laste- ja noorte arengus, inimeste vabaaja sisustamisel ning tervislike eluviiside propageerimisel. Saavutusspordina toetab ratsasport muuhulgas kohalike sporthobuste aretamist ning tagab Eesti kohalolu ja edukuse rahvusvahelisel ratsutamiskaardil. Ratsaspordi arendamisel on oluline luua võimalused senisest tõhusama, ressursisäästlikuma ning hobuste tervist hoidvama piiriületuse korraldamiseks Eesti-Vene piiril Narva piiripunktis, toetada kõrgel tasemel ratsaspordi võistluste korraldamist Eestis, sportimiseks kaasaegse ja kvaliteetse infrastruktuuri väljaarendamist erinevates Eesti piirkondades (maakondades) ning tugevate (noorte) treenerite

kaadri väljaõpet ning järjepidevat koolitamist. Lisaks vajaksid senisest suuremat tähelepanu ka ratsasportdiga seotud institutsioonid (nt õppetingsimuste parandamine ratsakoolides jms).

- **Hobuste aretuse ja kasvatuse toetamine.** Lisaks ohustatud tõude toetamisele ning hobuste suunatud loomade karjatamise ja loomade heaolu toetust tuleks hobumajanduses toetada teiste hobuste aretust ja kasvatust, mis toodavad lisandväärtust hobumajandusele, näiteks spordivaldkonna või puhkemajanduse valdkonna hobused. Sarnaseid lisandväärtuse loomise komponente võiks enam rõhutada ja kasutada ka ohustatud tõudele toetuse määramisel. Samuti võiks ohustatud tõude toetusele lisada tulemuskomponendi, näiteks ohustatud tõu hobune osaleb ratsasportdis või ratsakooli tegevustes, mille saavutamisel antav toetus hobusele suureneb. Sellised stiimulid võivad kaasa tuua hobuste omanike poolt suuremaid investeeringuid hobuste arendamisse.
- **Hobustega seotud huvihariduse toetamine ja propageerimine.** Laste ja noorte seas harrastatakse huviga ratsutamist, kuid tihti on see vanemate ja laste suur entusiasm, mis võimaldab noortel selle huvialaga tegelda. Ratsutamise õppega kaasnevad kulud, mis võivad lastevanematel üle jõu käia (nt mitu korda nädalas talli sõitmised, võistluste kulud, varustuse kulud jne) ning seetõttu jääb ratsutamise harrastus pooleli. Samas on noorte ratsutamise huvi aluseks edukate ratsasportlaste kasvatamisel ning ka laiemalt hobumajandusega seotud tegevuste suhtes huvi hoidmisel ja edasi arendamisel. Seetõttu võiks ja peaks ratsutamist kui ühte huvihariduse osa toetama (kas riiklikult või kohaliku omavalitsuse tasemel), et ratsutamine ja hobumajanduse üleüldiselt ei oleks „...elitaarne asi, mida just kui ei saaks lubada“⁴³.
- **Hipoteraapia võimaldamine abivajajatele ning selleks hipoteraapeutide koolitamine.** Hipoteraapia on hobumajanduse populaarsust koguv tegevusvaldkond. Samas ei ole Eestis võimalik hipoteraapeutiks õppida. Eestis viidi läbi kaks koolitus mitu aastat tagasi ning peale seda on õpe jäänud pooleli. Praegu õpitakse hipoteraapeutiks välismaal. Hipoteraapiat hobumajanduse osana võiks senisest süstemaatilisemalt edasi arendada ning ühe võimaliku teraapiavormina välja pakkuda ka (traditsioonilisi) rehabilitatsiooniteenuseid pakkuvatele institutsioonidele.
- **Hobuturismi propageerimine.** Rõhku tuleks samuti panna ka hobuturismi teenuste kaardistamisele, teenuste reklaamimisele ning integreeritud arendamisele kõigis Eesti maakondades. Tegemist on potentsiaalse valdkonnaga, läbi mille oleks võimalik nii eesti turismi laiemalt edendada kui ka aidata kaasa hobumajanduses toimivate ettevõtlusvormide sünergia tekkele. Peamiselt koosneb hobuturism väikestest turismitaludest ning neil puudub endal võimalus korraldada suuremahulisi turunduskampaaniaid. Hobuturismi ettevõtete koondumise ja organiseerumise kaudu oleks võimalik hobuturismi aktiivsemalt ja süsteemsemalt turundada (nt nii piiritagustel kui ka eestisestel turismimessidel) ning siduda teiste, turismisektoris domineerivate teenusepakettidega.
- **Ettevõtlikkuse edendamine hobumajanduses.** Hobumajandusega tegelevaid inimesi tuleks motiveerida enam arendama hobustega seotud ettevõtlust läbi erinevate ettevõtlusoskusi arendavate teenuste ja koolituste, näiteks teemal rahvusvahelises keskkonnas äri tegemise võimalused ja saadavad kasud või maaettevõtluse vormid. Läbi ettevõtluse aktiveerimise suureneb hobumajanduse tootlikkus, lisandväärtuse loomine ja olulisus põllumajanduses ning kogu riigi majanduses. Samuti on läbi ettevõtlikkuse arendamise riigil parem ülevaade hobumajanduses tehtavatest tegevustest.

⁴³ Telefoniintervjuu, 29.juuni, 2016.

- **Hobuste omanikele suunatud koolituste ja teavituskampaaniate korraldamine.** Uuringu käigus läbiviidud intervjuudes ja aruteludes ilmnis, et hobumajanduses töötajatel/vabatahtlikel on puudu spetsiifilisest erialasest teadmistest ning selle hankimise võimalustest. Toodi välja, et hobuste eest hoolitsemisel ning ka hobustega seotud ettevõtluse arendamisel jääb inimestel puudu oskusi ning teadmisi, mis toovad kaasa mitmeid negatiivseid mõjusid. Selle lahenduseks peeti hobuste omanike ning hobustega töötajate ja vabatahtlikke teavitamist, nt läbi veebilehe, kus kajastatakse erinevaid hobuste heaoluga seotud informatsiooni ning erinevate koolituste, kus inimestel on võimalik omandada praktilisi teadmisi hobuste hoolduse, ülevalpidamise, paaritamise jm teemade osas.
- **Koostöö suurendamine hobustega seotud haridusprogrammides.** Praegu on võimalik hobustega seotud eriala õppida kahes koolis: hobuhooldajaks Järvamaa Kutsehariduskeskuses ja veterinaariks Eesti Maaülikoolis. Eksperdid tõid välja, et need kaks eriala võiksid omavahel rohkem koostööd teha, et hobuste hooldajad teaksid rohkem hobuste tervisest ja haigustest ning hobustega seotud veterinaarid omandaksid teadmisi ka hobuste hooldusest ja kasvatusest.

VIIDATUD ALLIKAD

Andersson, H., Johansson, D. The horse sector: Does it matter for agriculture? American Agricultural Economics Association Annual Meeting. Denver, Colorado, USA, 1-4 aug 2004, Working Paper.

Eesti Hobusekasvatajate Selts, <http://www.ehs.ee> , vaadatud juuni 2016

Eesti Ratsaspordi Liidu andmebaas, <http://www.ratsanet.ee> , andmed tellitud detsember 2015 ja juuli 2016

Eesti Ratsaspordi Liit, <http://www.ratsaliit.ee/erl/organisatsioon/>, vaadatud juuli 2016

Eesti Spordiregister, <https://www.spordiregister.ee/>, vaadatud juuni 2016

Eesti Sporthobuste Kasvatajate Selts, <http://www.estsporthorse.ee>, vaadatud juuni 2016

Eesti Statistikaameti andmebaas, rahvastiku näitajad tabelitest RV021, RV022 ja loomakasvatus majapidamistes tabel PM S001, vaadatud mai 2016

Eesti Äriregister, <https://ariregister.rik.ee/>, andmed tellitud november 2015

Gordon, J. The Horse Industry – Contributing to the Australian economy. Canberra: Rural Industries Research and Development Corporation 2001

IMPLAN mudel www.implan.com, vaadatud märts 2016

Kollom, R. Eessõna. Eesti Sporthobune 15, Eesti Sporthobuste Kasvatajate Seltsi aastaraamat 2015

Liljenstolpe, C. Horses in Europe. Uppsala: Swedish University of Agricultural Sciences, 2009, <http://www.wbfsh.org/files/EU%20Equus%202009.pdf>

Pressiteade: Algavad kaks hobumajandust analüüsivat uuringut <http://maaleht.delfi.ee/news/maamajandus/uudised/algavad-kaks-hobumajandust-analuusivat-uuringut?id=72867373>, vaadatud juuni 2016

Põllumajanduse Registrate ja Infosüsteemi Amet, <http://www.pria.ee>, vaadatud juuni 2016

Põllumajanduse Registrate ja Infosüsteemi Ameti hobuslaste register, <http://ariel.pria.ee/hobu/>, andmed tellitud november 2015

Põllumajanduse Registrate ja Infosüsteemi Ameti põllumajandusloomade tegevuskohtade register, andmed tellitud november 2015

Põllumajanduse Registrate ja Infosüsteemi Ameti veebikaart, <https://kls.pria.ee/kaart/>, vaadatud juuni 2016

Removing the Blinkers: The Health and Welfare of European Equidae in 2015, World Horse Welfare, Eurogroup for Animals. 2015

Rephann, T.J. The Economic Impact of the Horse Industry in Virginia. Charlottesville: Weldon Cooper Center for Public Service, University of Virginia, 2011

Russell, M., Couetil, L. Economic Impact of the Horse racing and Breeding Industry to Indiana. Purdue: Purdue University, 2013

Russell, M., Couetil, L. Economic Impact of the Horse racing and Breeding Industry to Indiana. Purdue: Purdue University, 2013

The Horse Industry in the European Union, EU Equus. 2001 lk 33

LISAD

Lisa 1. Hobuse-, eesli-, muula- või hobueesliha eksport ja import (kg/aastas)

Kilodes	2013	2014	2015
Eksport,	58912	86595	236547
...millest Eesti päritolu kaupade eksport	0	14996	0
Import	59098	110158	252236

Allikas: Eesti Statistikaamet, autorite arvutused

Lisa 2. Küsitlus ratsasportlastele hobusega seotud kulude kohta

Lugupeetud ratsasportlane!

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus (RAKE) viib koostöös Eesti Hobumajanduse Liiduga läbi Eesti hobumajanduse kaardistamise uuringut. Hobumajanduse olulisuse mõõtmiseks kasutatakse läbiviidavad uuringus kulude põhist lähenemist, tuues välja hobuse kohta tehtavate kulutuste keskmise suuruse. Sellega seoses palume Teie abi sporthobuste pidamisega seotud kulude hindamisel. Kulude all peame silmas hobuste hoolduse, pidamise ja treeningutega seotud kulusid.

Küsitlus on suunatud täisealistele (üle 18a) sportlastele, kes Eesti Ratsaspordi Liidu infosüsteemi ratsanet.ee andmetel osalesid 2015.aastal **vähemalt ühel võistlusel**. Küsitluse täitmisel palume valida üks sporthobune, kellega võistlesite 2015.aastal ning mõelda selle sporthobuse pidamise kulude peale.

Kui kellelgi teisel on parem ülevaade Teie võistlushobusega seotud kuludest, siis palume talle edasi saata selle küsitluse veebilink: www.surveymonkey.com/hobukusitlus

Teie informatsioon hobuste kulude kohta on väga oluline. Küsitlusest saadud andmeid kasutatakse ainult üldistatud kujul ning tulemusi ei seostata Teie ega Teie sporthobus(t)ega. Küsimustiku täitmine võtab aega keskmiselt 15 minutit. Loodame väga, et saate küsitluse ära täita hiljemalt 5.maiks !

Vastamise käigus tekkivate küsimuste korral palun võtke ühendust Tartu Ülikooli uurimisrühmaga (e-post: Imbi.Kaunismaa@ut.ee või telefoni teel 7375198)

Täname Teid abi eest!

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus

Sissejuhatavad küsimused

1. Mitme hobusega võistlesite 2015.aastal? *(palun kirjutage lahtrisse hobuste arv)*
2. Kas Te teate hinnanguliseks kõiki Teie sporthobus(t)e pidamise ja võistlustel osalemisega seotud kulusid aastas? *(palun valige vastus skaalal 1-10, kus 1 tähendab, et Te ei tea üldse kulusid ja 10 tähendab, et olete väga teadlik Teie sporthobuste kuludest)*
Ei tea kulusid 1 ..... 10 Olen väga teadlik kuludest

Siinkohal palume valida ja vastamisel mõelda ühele sporthobusele, kellega võistlesite 2015.aastal.

3. Kui vana on *hetkel* hobune, kelle kulude kohta vastate küsitluses?
4. Kas tegemist on:
  - a) mära
  - b) ruuna
  - c) täkuga

5. Millis(t)el ratsaspordiala(de)l olete selle hobusega 2015.aastal võistelnud? (*palun valige kõik sobivad vastused*)
  - a) takistussõit
  - b) koolisõit
  - c) kestvusratsutamine
  - d) kolmevõistlus
  - e) rakendisport
6. Mitmel erineval võistlusel osalesite selle hobusega 2015. aastal? (*palun valige üks sobilik vahemik ning mõelge võistluste arvu peale mitte startidele*)
  - a) 1
  - b) 2-4
  - c) 5-7
  - d) 8-10
  - e) 10-12
  - f) Üle 12 võistluse

Hobuse hooldusega seotud kulud

Järgnevalt soovime teada hobuse hooldusega seotud kulusid aastas. Hoolduse alla kuuluvad kulutused veterinaaridele, ravimitele, vaktsiinidele, hambaarstidele, šampoonid, kabjahooldusvahendid, rautuse ja sepatöödega seotud kulud, massaažid, kiropraktikud jm. Kulutused ei pea olema sendilise täpsusega, vaid hinnangulised kulusuurused.

7. Kas tegite 2015.aastal kulutusi regulaarsele veterinaari teostatavale ravile ja profülaktilisele tööle (nt kohustusliku vaktsiinid, hambaarsti tasud, ussiroht)
  - a) Jah, tegin
  - b) Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
8. Kui suured olid hinnanguliselt regulaarsed veterinaari teostatavad ravi ja profülaktilisetöö tasud ühe külastusel korral? (*palun tooge välja ühel külastusel tekkinud keskmine kulutuse suurus ning külastuskordade arv*)
  - a) kohustuslikud vaktsiinid (€/kord)
  - b) Mitu korda tegite kohustuslikke vaktsiine hobusele?
  - c) hambaarsti tasud (€/kord)
  - d) Mitu korda käisite hobusega hambaarstil?
  - e) Ussirohu tasud (€/kord)
  - f) Mitu korda andsite hobusele ussirohtu? .... korda

Soovi korral kommenteerige ning vajadusel tooge välja teisi regulaarseid ravi ja profülaktiliste töödega seotud kulutusi, mis toimusid 2015.aastal (*tooge välja ühe korra hind ja kordade arv*)
9. Kas tegite 2015.aastal kulutusi ebaregulaarsele või erakorralisele abile (nt uuringud, ravimid, raviprotseduurid, mis polnud varasemas küsimuses mainitud)?
  - a) Jah, tegin
  - b) Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
10. Kui suured (€) olid 2015.aastal hinnanguliselt ebaregulaarsed või erakorralise abi korral teostatavad veterinaari teenused (uuringud, ravimid, raviprotseduurid)? (*palun vastake eurodes*)

Vastus:

Soovi korral kommenteerige

11. Kas tegite 2015.aastal kulutusi rautusele ja sepatöödele?
- Jah, tegin
  - Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
12. Kui suured olid kulutused rautusele ja sepatöödele korra eest? (*palun tooge välja rautuse ja sepatöö kulu korra kohta eurodes ning seejärel kui mitu korda need kulutused aset leidsid*)
- Kulu suurus korra eest (€)
  - Mitu korda tegite kulutusi rautusele ja sepatöödele?
  - Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige

13. Kas tegite 2015.aastal kulutusi hobuse puhastus- ja hooldusvahenditele (šampoonid, kabjahooldusvahendid, kärbsetõrjevahendid)?
- Jah, tegin
  - Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
14. Kui suured olid kulutused hobuse puhastus- ja hooldusvahenditele aastas (šampoonid, kabjahooldusvahendid, kärbsetõrjevahendid)? (*palun tooge välja hinnanguline kulutuste suurus eurodes*)
- Kulutuste suurus (€)
  - Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige

15. Kas tegite 2015.aastal kulutusi muudele hobuse hooldusega seotud teenustele (massaaž, kiropraktikud, sadulapassija teenused)?
- Jah, tegin
  - Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
16. Kui suured on muud hobuse hooldusega seotud kulud (massaaž, kiropraktikud, sadulapassija teenused)? (*palun tooge välja kulutuste suurus korra eest eurodes ning teenuse kasutamise kordade arv*)
- Massaaž (€/kord)
  - Mitu korda aastas kasutasite hobuse massaaži teenust?
  - Kiropraktik (€/kord)
  - Mitu korda aastas kasutasite kiropraktiku teenust?
  - Sadulapassija teenus (€/kord)
  - Mitu korda aastas kasutasite sadulapassija teenust? .....korda

Soovi korral kommenteerige ning vajadusel tooge välja teisi hobuse hooldusega seotud kulusid, mis toimusid 2015.aastal (tooge välja ühe korra hind ja kordade arv)

Hobuse pidamisega seotud kulud

Järgnevalt soovime teada hobuse pidamisega seotud kulusid. Kulutused ei pea olema sendilise täpsusega, vaid hinnangulised kulusuurused.

17. Kus elab hobune, kellega võistlesite?

- a) Renditallis → küsimus 18
- b) Mulle või hobuse omanikule kuuluvas tallis → küsimus 23

Renditallis elava hobuse pidamisega seotud kulud

18. Kui suur on tallikoha maksumus kuus (hõlmab nii talli poolt pakutava sööda, allapanu kulusid kui ka muid talli poolt täiendava tasu eest pakutavaid teenuseid, nt hobuse koplisse viimine/toomine, tekitamine jm)? (*palun valige üks vastusevariantidest*)

- a) Kuni 100 €/kuus
- b) Kuni 200 €/kuus
- c) Kuni 300 €/kuus
- d) Kuni 400 €/kuus
- e) Kuni 500 €/kuus
- f) Kuni 600 €/kuus
- g) Kuni 700 €/kuus
- h) Ei oska öelda

Soovi korral kommenteerige

19. Kas tasusite tallimehele, *groom'ile* või muule abilisele hobuse hoolitsemise või treenimise eest?

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

20. Kui suured olid tallimehe ja/või *groom/abilise* kulud kuus (*kui tasute ise või hobuse omanik tasub tallimehele, groom/abilisele palka*) hobuse kohta?

- a) Tallimees (€/kuus)
- b) *Groom/abiline* (€/kuus)
- c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige

21. Kas hobune sai 2015.aastal ka lisaööta ja/või söödalisandeid (nt mineraalid, vitamiinid, müsli, õli, elektrolüüt jm) lisaks neile, mis lisandusid tallikoha maksumuses?

- a) Jah, sai
- b) Ei saanud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

22. Kui suured olid hobuse lisaööda ja/või söödalisandite kulud (nt mineraalid, vitamiinid, müsli, õli, elektrolüüt jm)? (*palun tooge välja lisakulutuste suurus eurodes*)

- a) Müsli ja muu jõusööt (€)
- b) Söödalisandid, nt elektrolüüdid, mineraalid, õlid (€)
- c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige.

Omaniku tallis elava hobuse pidamisega seotud kulud

Järgnevalt soovime teada hobuse pidamisega seotud kulusid, mis hõlmavad talli pidamise, töötajate ja söögiga seotud kulusid. Kulutused ei pea olema sendilise täpsusega, vaid hinnangulised kulusuurused.

23. Mitu hobust elab kokku tallis? (palun tooge välja hobuste arv selles tallis, kus elab hobune, kelle kohta te vastate)

24. Mitu inimest (täistööaja arvestuses) töötab tallis?

- a) 1-2
- b) 3-5
- c) 6-9
- d) Üle 10
- e) Kõik töötavad vabatahtlikena
- f) Ei oska öelda

25. Kas hobuste pidamisega kaasnevad ka talliga seotud kulud? (nt kulutused allapanule ja söödale, tööjõukulud, vesi, elekter, tehnika, rent, hooldused, ehitus- ja remondikulud, investeeringud, maarent, maksud)

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

26. Kui suur on keskmine tallikoha maksumus hobuse kohta kuus (talli ülevõlpidamise kulud jagatud hobuste arvuga tallis)?

(Ülevõlpidamise kulude alla kuuluvad sh allapanu, söödad, tööjõukulud, vesi, elekter, tehnika, rent, hooldused, ehitus- ja remondikulud, investeeringud, maarent, maksud jm kulud)
(Palun tooge välja tallikoha maksumus eurodes ühe hobuse kohta)

- a) Tallikoha maksumus hobuse kohta (€)
- b) Ei oska öelda (märkige see lahtrisse)

Soovi korral kommenteerige

27. Kas see konkreetne hobune, kelle kohta vastate küsitluses, sai 2015.aastal ka lisa sööta ja/või söödalisandeid?

- a) Jah, sai
- b) Ei saanud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

28. Kui suured olid hobuse lisa sööda ja/või söödalisandite kulud (nt mineraalid, vitamiinid, müsli, õli, elektrolüüt jm)?

- a) Müsli ja muu jõusööt (€)
- b) Söödalisandid, nt elektrolüüdid, mineraalid, õlid (€)
- c) Ei oska öelda (märkige see lahtrisse)

Soovi korral kommenteerige ning vajadusel tooge välja teised hobuse lisa sööda ja/või söödalisanditega seotud kulutused ja nende suurused

Spordiga seotud kulud hobustele

Järgnevalt soovime teada hobuse spordis osalusega seotud kulusid aastas. Kulutused ei pea olema sendilise täpsusega, vaid hinnangulised kulusuurused.

29. 2015.aastal osalesin selle hobusega
- a) Ainult Eestis korraldatud võistlustel → küsimus 30
  - b) Nii Eestis kui ka välismaal korraldatud võistlustel → küsimus 42
  - c) Ainult välismaal korraldatud võistlustel → küsimus 59

Spordiga seotud kulud hobustele, kes võistlesid 2015. aastal ainult Eestis

30. Kas tegite 2015.aastal lisakulutusi hobuse treenimiseks (nt treeneritasud, ratsastajatasud, kliinikutes osalemine jne)?
- a) Jah
  - b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
31. Kui suured olid sporthobuse treeningute kulud kuus (treeneritasud, ratsastajatasud, kliinikutes osalemine jne)? *(palun vastake kulude kohta ühes KUUS)*
- a) Treeneritasud (€/kuus)
  - b) Ratsastajatasud (€/kuus)
  - c) Muud lisatreeningute kulud (€/kuus)
  - d) Ei oska öelda *(märkige see lahtrisse)*
- Soovi korral kommenteerige, missuguseid kulutusi tegite hobuse treeningute jaoks.
32. Kas osalesite Eestis 2015.aastal kodutallis või kodutallist lähemal kui 100 km kaugusel korraldatud 1 päeval võistlusel?
- a) Jah
  - b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
33. Kui suured olid võistluste kulud Eestis toimuval 1 päeval kodutallis või selle lähistel toimunud võistlusel (näiteks litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud. *Palume arvesse võtta kulusid, mis realselt aset leidsid.*
- a) Kulud 1-päevase kodutallis toimuva võistluse korral (€)
  - b) Mitu korda osalesite 1-päeval kodutallis toimuval võistlusel?
  - c) Kulud 1-päevase kodutalli lähistel toimunud võistluste korral (€)
  - d) Mitu korda osalesite 1-päeval kodutalli lähistel toimunud võistlusel?
  - e) Ei oska öelda *(märkige see lahtrisse)*
- Soovi korral kommenteerige.
34. Kas osalesite Eestis 2015.aastal kodutallist kaugemal kui 100 km korraldatud 1 päeval võistlusel?
- a) Jah
  - b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
35. Kui suured olid võistluste kulud Eestis toimuval 1 päeval kodutallis vähemalt 100 km kaugusel toimunud võistlusel (sh litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud.
- (palun võtke arvesse realselt toimunud kulutusi)*
- a) Kulud 1-päeval mujal Eestis (kodutallist üle 100 km kaugusel) toimuva võistluse korral (€)

- b) Mitu korda osalesite 1-päevasel mujal Eestis toimuval võistlusel?
- c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige

36. Kas osalesite Eestis 2015.aastal kodutallist kaugemal kui 100 km korraldatud 2- või mitmepäevasel võistlusel?

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

Kui suured olid võistluste kulud Eestis toimuval 2 päevasel kodutallist vähemalt 100 km kaugusel toimunud võistlusel (sh litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud. (*palun võtke arvesse reaalselt toimunud kulutusi*)

- a) Kulud 2- või mitmepäevase Eestis (kodutallist üle 100 km kaugusel) toimuva võistluse korral (€)
- b) Mitu korda osalesite 2- või mitmepäevasel võistlusel Eestis?
- c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige

37. Kas teil oli kulutusi varustusele 2015.aastal (sh kulud sadula ostmisele/rentimisele, valjastele, tekkidele, kaitsmetele, valtrappidele, sadulavöödele jm, mis ei ole eelmistes küsimustes arvestatud)?

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

38. Kui suured olid 2015.aastal hobuse varustuse seotud kulud (kulud sadula ostmisele/rentimisele, valjastele, tekkidele, kaitsmetele, valtrappidele, sadulavöödele jm)?

- a) Sadulaga ostmise/rentimisega seotud kulud (€)
- b) Muud (näiteks valtrappidele, tekkidele, sadulavöödele, kaitsmetele, valjadele jm tehtud kulud) (€)
- c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige, kui oli veel hobuse varustusega seotud kulusid.

39. Kas Teil toimus selle hobusega 2015.aastal ka täiendavaid kulutusi transpordile (nt arsti juurde, paaritusele) ja transpordivahenditele (treileri rent, ost, hobuveo auto rent, ost)? *Kui arvestasite võistluste kulutuste alla ka transpordikulud võistlustele sõitmiseks, siis ärge neid selles küsimuses arvesse võtke*

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

40. Millised on täiendavad kulutused transpordile (nt arsti juurde, paaritusele) ja transpordivahenditele (treileri rent, ost, hobuveo auto rent, ost)? *Kui arvestasite võistluste kulutuste alla ka transpordikulud võistlustele sõitmiseks, siis ärge neid selles küsimuses arvesse võtke*

- a) Täiendavad kulutused transpordile (€)
- b) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige

41. Kas omate hobuse veoks vajalikku transpordivahendit?
- a) Jah, mul on oma treiler
  - b) Jah, mul on oma hobuveo auto
  - c) Jah, mul on nii treiler kui hobuveo auto
  - d) Ei, rendin hobuste veoks transpordi vahendit

Spordiga seotud kulud hobustele, kes võistlesid nii välismaal kui ka Eestis

42. Kas tegite 2015.aastal lisakulutusi hobuse treenimiseks (nt treeneritasud, ratsastajatasud, kliinikutes osalemine jne)?
- a) Jah
  - b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
43. Kui suured olid sporthobuse treeningute kulud kuus (treeneritasud, ratsastajatasud, kliinikutes osalemine jne)? (*palun vastake kulude kohta ühes KUUS*)
- a) Treeneritasud (€/kuus)
  - b) Ratsastajatasud (€/kuus)
  - c) Muud lisatreeningute kulud (€/kuus)
  - d) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
- Soovi korral kommenteerige, missuguseid kulutusi tegite hobuse treeningute jaoks.
44. Kas osalesite Eestis 2015.aastal kodutallis või kodutallist lähemal kui 100 km kaugusel korraldatud 1 päeval võistlusel?
- a) Jah
  - b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
45. Kui suured olid võistluste kulud Eestis toimuval 1 päeval kodutallis või selle lähistel toimunud võistlusel (näiteks litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud. *Palume arvesse võtta kulusid, mis realselt aset leidsid.*
- a) Kulud 1-päevase kodutallis toimuva võistluse korral (€)
  - b) Mitu korda osalesite 1-päeval kodutallis toimuval võistlusel?
  - c) Kulud 1-päevase kodutalli lähistel toimunud võistluste korral (€)
  - d) Mitu korda osalesite 1-päeval kodutalli lähistel toimunud võistlusel?
  - e) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige.

46. Kas osalesite Eestis 2015.aastal kodutallist kaugemal kui 100 km korraldatud 1 päeval võistlusel?
- a) Jah
  - b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
47. Kui suured olid võistluste kulud Eestis toimuval 1 päeval kodutallis vähemalt 100 km kaugusel toimunud võistlusel (sh litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud.
- (*palun võtke arvesse realselt toimunud kulutusi*)

- a) Kulud 1-päevasel mujal Eestis (kodutallist üle 100 km kaugusel) toimuva võistluse korral (€)
- b) Mitu korda osalesite 1-päevasel mujal Eestis toimival võistlusel?
- c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige

48. Kas osalesite Eestis 2015.aastal kodutallist kaugemal kui 100 km korraldatud 2- või mitmepäevasel võistlusel?

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

49. Kui suured olid võistluste kulud Eestis toimival 2 päevasel kodutallist vähemalt 100 km kaugusel toimunud võistlusel (sh litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud. (*palun võtke arvesse realselt toimunud kulutusi*)

- a) Kulud 2-või mitmepäevase Eestis (kodutallist üle 100 km kaugusel) toimuva võistluse korral (€)
- b) Mitu korda osalesite 2-või mitmepäevasel võistlusel Eestis?
- c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige

50. Kas osalesite välismaal 2015.aastal korraldatud 1 päevasel võistlusel?

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

51. Kui suured olid võistluste kulud välismaal toimival 1 päevasel võistlusel (sh litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud.

Palume arvesse võtta kulusid, mis realselt toimusid.

- a) Kulud 1 päevase välismaa võistluse korral (€)
- b) Mitu korda osalesite 1-päevasel välismaal korraldatud võistlusel?
- c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige.

52. Kas osalesite välismaal 2015.aastal korraldatud vähemalt 2-või mitmepäevasel võistlusel?

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

53. Kui suured olid võistluste kulud välismaal toimunud vähemalt 2 päevasel võistlusel (sh litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud.

- a) Kulud 2-või mitmepäevase välismaal toimunud võistluse korral (€)
- b) Mitu korda osalesite 2-või mitmepäevasel võistlusel välismaal?
- c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige

54. Kas teil oli kulutusi varustusele 2015.aastal (sh kulud sadula ostmisele/rentimisele, valjastele, tekkidele, kaitsmetele, valtrappidele, sadulavöödele jm, mis ei ole eelmistes küsimustes arvestatud)?
- Jah
  - Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
55. Kui suured olid 2015.aastal hobuse varustuse seotud kulud (kulud sadula ostmisele/rentimisele, valjastele, tekkidele, kaitsmetele, valtrappidele, sadulavöödele jm)?
- Sadulaga ostmise/rentimisega seotud kulud (€)
  - Muud (näiteks valtrappidele, tekkidele, sadulavöödele, kaitsmetele, valjadele jm tehtud kulud) (€)
  - Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
Soovi korral kommenteerige, kui oli veel hobuse varustusega seotud kulusid.
56. Kas Teil toimus selle hobusega 2015.aastal ka täiendavaid kulutusi transpordile (nt arsti juurde, paaritusele) ja transpordivahenditele (treileri rent, ost, hobuveo auto rent, ost)? *Kui arvestasite võistluste kulutuste alla ka transpordikulud võistlustele sõitmiseks, siis ärge neid selles küsimuses arvesse võtke*
- Jah
  - Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
57. Millised on täiendavad kulutused transpordile (nt arsti juurde, paaritusele) ja transpordivahenditele (treileri rent, ost, hobuveo auto rent, ost)? *Kui arvestasite võistluste kulutuste alla ka transpordikulud võistlustele sõitmiseks, siis ärge neid selles küsimuses arvesse võtke*
- Täiendavad kulutused transpordile (€)
  - Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
Soovi korral kommenteerige
58. Kas omate hobuse veoks vajalikku transpordivahendit?
- Jah, mul on oma treiler
  - Jah, mul on oma hobuveo auto
  - Jah, mul on nii treiler kui hobuveo auto
  - Ei, rendin hobuste veoks transpordi vahendit

Spordiga seotud kulud hobustele, kes võistlesid 2015. aastal välismaal

Järgnevalt soovime teada hobuse spordis osalusega seotud kulusid.. Kulutused ei pea olema sendilise täpsusega, vaid hinnangulised kulusuurused.

59. Kas tegite 2015.aastal lisakulutusi hobuse treenimiseks?
- Jah
  - Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
60. Kui suured olid sporthobuse treeningute kulud kuus (treeneritasud, ratsastajatasud, kliinikutes osalemine jne)? (*palun vastake kulude kohta ühes KUUS*)
- Treeneritasud (€/kuus)
  - Ratsastajatasud (€/kuus)

- c) Muud lisatreeningute kulud (€/kuus)
d) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
Soovi korral kommenteerige, missuguseid kulutusi tegite hobuse treeningute jaoks.
61. Kas osalesite välismaal 2015.aastal korraldatud 1 päevasel võistlusel?
a) Jah
b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
62. Kui suured olid võistluste kulud välismaal toimuval 1 päevasel võistlusel (sh litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud.
Palume arvesse võtta kulutusi, mis realselt toimusid.
a) Kulud 1 päevase võistluse korral (€)
b) Mitu korda osalesite välismaal 1-päevasel võistlusel?
c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
Soovi korral kommenteerige.
63. Kas osalesite välismaal 2015.aastal korraldatud vähemalt 2-või mitmepäevasel võistlusel?
a) Jah
b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
64. Kui suured olid võistluste kulud välismaal toimunud vähemalt 2-või mitmepäevasel võistlusel (sh litsentsid, osalustasud, transpordikulud, treileri rent, boksirendi kulu, ööbimiskulud). NB! Arvestus on paaripõhine, arvesse lähevad ka sportlase litsentsid, majutuse jms kulud.
Palume arvesse võtta kulutusi, mis realselt toimusid.
a) Kulud 2-või mitmepäevase välismaal toimunud võistluse korral (€)
b) Mitu korda osalesite 2-või mitmepäevasel võistlusel välismaal?
c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
Soovi korral kommenteerige
65. Kas teil oli kulutusi varustusele 2015.aastal (sh kulud sadula ostmisele/rentimisele, valjastele, tekkidele, kaitsmetele, valtrappidele, sadulavöödele jm, mis ei ole eelmistes küsimustes arvestatud)?
a) Jah
b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
66. Kui suured olid 2015.aastal hobuse varustuse seotud kulud (kulud sadula ostmisele/rentimisele, valjastele, tekkidele, kaitsmetele, valtrappidele, sadulavöödele jm)?
a) Sadulaga ostmise/rentimisega seotud kulud (€)
b) Muud (näiteks valtrappidele, tekkidele, sadulavöödele, kaitsmetele, valjadele jm tehtud kulud) (€)
c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
Soovi korral kommenteerige, kui oli veel hobuse varustusega seotud kulusid.
67. Kas Teil toimus selle hobusega 2015.aastal ka täiendavaid kulutusi transpordile (nt arsti juurde, paaritusele) ja transpordivahenditele (treileri rent, ost, hobuveo auto rent, ost) ? *Kui arvestasite võistluste kulutuste alla ka transpordikulud võistlustele sõitmiseks, siis ärge neid selles küsimuses arvesse võtke*

- a) Jah
  - b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
68. Millised on täiendavad kulutused transpordile (nt arsti juurde, paaritusele) ja transpordivahenditele (treileri rent, ost, hobuveo auto rent, ost)?
Kui arvestasite võistluste kulutuste alla ka transpordikulud võistlustele sõitmiseks, siis ärge neid selles küsimuses arvesse võtke
- a) Täiendavad kulutused transpordile (€)
  - b) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
- Soovi korral kommenteerige
69. Kas omate hobuse veoks vajalikku transpordi vahendit?
- a) Jah, mul on oma treiler
  - b) Jah, mul on oma hobuveo auto
  - c) Jah, mul on nii treiler kui hobuveo auto
  - d) Ei, rendin hobuste veoks transpordi vahendit

-
70. Kui Teil on 2015. aastal selle hobusega seotud kulutusi, mis ei olnud kaetud eelmistes küsimustes, siis tooge need kindlasti välja (*kulu nimi ja kulu suurus*).

Lisa 3. Ratsaspordi hobusega seotud keskmised kulud 2015. aastal

Hobuse hooldusega seotud kulud	Ratsahobune		
	Keskmine kulu suurus	Kordade arv	Kulutused
1) veterinaari teostatavale ravile ja profülaktilisele tööle (vaktsiinid, hambaarsti kulu, ussiroht jne)			148,6
* kohustuslikud vaktsiinid (€/kord)	24,2	2,05	49,49
* hambaarsti tasud (€/kord)	50,16	1,06	52,95
* ussirohu tasud (€/kord)	17,84	2,59	46,13
2) ebaregulaarne või erakorraline abi			302,57
3) rautus ja sepatööd	58,88	5,69	335,29
4) puhastus- ja hooldusvahendid			85,56
5) hobuse hooldusega seotud teenused (massaaž, kiropraktik, sadulapassija)			386,43
* massaaž (€/kord)	47,94	3,17	151,93
* kiropraktik (€/kord)	57,57	2,83	162,85
* sadulapassija teenus (€/kord)	66,28	1,08	71,66
Hobuse hooldusega seotud kulud kokku aastas			1258,42
Hobuse pidamisega seotud kulud	Keskmine kulu	Kord	Kulutused
Tallikoha maksumus hobuse kohta (renditallis)	300	12	3600
Tallikoha maksumus hobuse kohta (omaniku enda tallis)	216,3	12	2595,6
Tallimehe, groomi või abilise kulud	39,1	12	469,6
Lisasööt ja/või söödalisandid			684,75
Treenerikulud	117,2	12	1406,48
Ratsastajakulud	102,5	12	1230
Muud treeningute seotud kulud	54,4	12	653,11
Sadulaga ostmise/rentimisega seotud kulud (€)			1179,03
Muud (näiteks valtrappidele, tekkidele, sadulavöödele, kaitsmetele, valjadele jm tehtud kulud) (€)			335,13
Hobuse pidamisega seotud keskmised kulud			9055,89
Võistluste kulud Eestis võistelnutel	Keskmine kulu	Kord	Kulutused
Kokku aastas 1-päevase kodutallis võistluse kulud	32,6	2,5	81,5
Kokku aastas 1-päevase kodutalli lähistel võistluse korra (kuni 100 km kodutallist)	73,7	4,2	308,8
Kokku aastas 1-päevase mujal Eestis toimunud võistluse kulud	134,8	3,7	493,5
Kokku 2-või mitmepäevase Eestis toimunud võistluse kulud	248,4	2,1	527,1
Võistluste keskmised kulud Eestis võistelnutel			1411
Võistluste kulud välismaal võisteldes	Keskmine kulu	Kord	Kulutused
Kulud 1-päevase välismaa võistluse korra	341,3	1,1	390
Kulud 2-või mitmepäevase välismaa võistluse korral	636,8	2	1273,6
Võistluste keskmised kulud välismaal võistelnutel			1663,6

Allikas: ratsasportlaste seas läbi viidud küsitlus

Lisa 4. Küsitlus hobuste aretajatele ja kasvatajatele hobusega seotud kulude kohta

Lugupeetud hobuste aretaja ja kasvataja!

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus (RAKE) viib koostöös Eesti Hobumajanduse Liiduga läbi Eesti hobumajanduse kaardistamise uuringut. Hobumajanduse olulisuse mõõtmiseks kasutatakse läbiviidavas uuringus kulude põhist lähenemist, tuues välja hobuse kohta tehtavate kulutuste keskmise suuruse. Sellega seoses palume Teie abi sporthobuste pidamisega seotud kulude hindamisel. Kulude all peame silmas hobuste hoolduse, pidamise ja treeningutega seotud kulusid.

Küsitluse täitmisel palume valida üks hobune (sugutäkk või sugumära), kelle peale tegite 2015.aastal kulutusi tema kasutamiseks aretuses.

Teie informatsioon hobuste kulude kohta on väga oluline. Küsitlusest saadud andmeid kasutatakse ainult üldistatud kujul ning tulemusi ei seostata Teie ega Teie hobus(t)ega. Küsimustiku täitmine võtab aega keskmiselt 15 minutit. Loodame väga, et saate küsitluse ära täita hiljemalt 20.maiks!

Vastamise käigus tekkivate küsimuste korral palun võtke ühendust Tartu Ülikooli uurimisrühmaga (e-post: Imbi.Kaunismaa@ut.ee või telefoni teel 7375198)

Täname Teid abi eest!

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus

1. Mitu aretushobust teil on?
  - a) Sugumära
  - b) Sugutäkk
2. Mis tõugu hobuste aretusega tegelete peamiselt?
  - a) Eesti hobune
  - b) Tori hobune
  - c) Eesti raskeveohobune
  - d) Eesti sporthobune
  - e) Muu (palun nimetage)

Siinkohal palume mõelda ühele oma aretusega seotud hobusele!

3. Kas tegemist on:
  - a) Aretuses kasutatav mära → küsimus 5
  - b) Aretuses kasutatav täkk → küsimus 4
4. Kas see hobune osales aktiivselt võistlustel 2015.aastal?
  - a) Jah
  - b) Ei
5. Mitu noorhobust on sellel hobusel? *(tooge välja noorhobustest kuni 4-aastaste järglaste arv)*
6. Kas hobune sai 2015. aastal järglasi?
  - a) Jah → küsimus 7
  - b) Ei → küsimus 8
  - c) Ei tea → küsimus 8

7. Mitu varssa sündis sellele hobusele, kelle kohta vastate?

Hobuse hooldusega seotud kulud

Järgnevalt soovime teada hobuse hooldusega seotud kulusid aastas. Hoolduse alla kuuluvad kulutused veterinaaridele, ravimitele, vaktsiinidele, hambaarstidele, šampoonid, kabjahooldusvahendid, rautuse ja sepatöödega seotud kulud, massaažid, kiropraktikud jm. Kulutused ei pea olema sendilise täpsusega, vaid hinnangulised kulusuurused.

8. Kas tegite 2015.aastal kulutusi regulaarsele veterinaari teostatavale ravile ja profülaktilisele tööle (nt kohustusliku vaktsiinid, hambaarsti tasud, ussirohud)
- a) Jah, tegin
  - b) Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
9. Kui suured olid hinnanguliselt regulaarsed veterinaari teostatavad ravi ja profülaktilisetöö tasud ühe külastusel korral? (palun tooge välja ühel külastusel tekkinud keskmine kulutuse suurus ning külastuskordade arv)
- a) kohustuslikud vaktsiinid (€/kord)
  - b) Mitu korda tegite kohustuslikke vaktsiine hobusele?
  - c) hambaarsti tasud (€/kord)
  - d) Mitu korda käisite hobusega hambaarstil?
  - e) Ussirohu tasud (€/kord)
  - f) Mitu korda andsite hobusele ussirohtu?
  - g) Ei oska öelda (märkige see lahtrisse)

Soovi korral kommenteerige ning vajadusel tooge välja teisi regulaarseid ravi ja profülaktiliste töödega seotud kulutusi, mis toimusid 2015.aastal (tooge välja ühe korra hind ja kordade arv)

10. Kas tegite 2015.aastal kulutusi ebaregulaarsele või erakorralisele abile (nt uuringud, ravimid, raviprotseduurid, mis polnud varasemas küsimuses mainitud)?
- a) Jah, tegin
  - b) Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
11. Kui suured olid 2015.aastal hinnanguliselt ebaregulaarsed või erakorralise abi korral teostatavad veterinaari teenused (uuringud, ravimid, raviprotseduurid)
- Vastus:
- Soovi korral kommenteerige
12. Kas tegite 2015.aastal kulutusi rautusele ja sepatöödele?
- a) Jah, tegin
  - b) Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
13. Kui suured olid kulutused rautusele ja sepatöödele korra eest? (palun tooge välja rautuse ja sepatöö kulu korra kohta eurodes ning seejärel kui mitu korda need kulutused aset leidsid)

- a) Kulu suurus korra eest (€)
b) Mitu korda tegite kulutusi rautusele ja sepatöödele?
c) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
Soovi korral kommenteerige
14. Kas tegite 2015.aastal kulutusi hobuse puhastus- ja hooldusvahenditele (*šampoonid, kabjahooldusvahendid, kärbsetõrjevahendid*)?
a) Jah, tegin
b) Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
15. Kui suured olid kulutused hobuse puhastus- ja hooldusvahendite kokku (*šampoonid, kabjahooldusvahendid, kärbsetõrjevahendid*)? (*palun tooge välja hinnanguline kulutuste suurus eurodes*)
a) Kulutuste suurus (€ aastas)
b) Ei oska öelda (*märkige see lahtrisse*)
Soovi korral kommenteerige
16. Kas tegite 2015.aastal kulutusi muudele hobuse hooldusega seotud teenustele (*massaaž, kiiropraktikud, sadulapassija teenused*)?
a) Jah, tegin
b) Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
17. Kui suured on muud hobuse hooldusega seotud kulud (*massaaž, kiiropraktikud*)?
a) Massaaž (€/kord)
b) Mitu korda aastas kasutasite hobuse massaaži teenust?
c) Kiiropraktik (€/kord)
d) Mitu korda aastas kasutasite kiiropraktiku teenust?
Soovi korral kommenteerige.
18. Kas tegite hobuse hooldusega veel kulutusi 2015.aastal, mis ei olnud eelnevalt kajastatud?
a. Jah
b. Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
c. Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
19. Missuguseid kulutusi veel tegite? (*palun tooge välja kulutuse nimi ja suurus 2015.aasta kohta*)

Hobuse pidamisega seotud kulud.

Järgnevalt soovime teada hobuse pidamisega seotud kulusid, mis hõlmavad talli pidamise, töötajate ja söögiga seotud kulusid. Kulutused ei pea olema sendilise täpsusega, vaid hinnangulised kulusuured.

20. Mitu hobust elab kokku tallis?
21. Mitu neist tallis elavatest hobustest on seotud aretusega? (*tuua välja sugumärade, sugutäkkude ja noorhobuste arv*)
a) Sugumärade arv
b) Sugutäkkude arv
c) Noorhobuste (ka varsad) arv

22. Mitu kuud veedab hobune tallis ja karjamaal?
- Elab peamiselt ainult tallis (kuud aastas)
  - Elab peamiselt ainult karjamaal (kuud aastas)
  - Ei oska öelda (*palun märkige see lahtrisse*)
23. Mitu inimest (täistööaja arvestuses) töötab tallis?
- 1-2
  - 3-5
  - 6-9
  - Üle 10
  - Kõik töötavad vabatahtlikena
  - Ei oska öelda
24. Kas hobuste pidamisega kaasnevad ka talliga seotud kulud? (nt kulutused *allapanule ja söödale, tööjõukulud, vesi, elekter, tehnika, rent, hooldused, ehitus-ja remondikulud, investeeringud, maarent, maksud*)
- Jah
  - Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
25. Kui suur on keskmine tallikoha maksumus hobuse (kelle kohta vastate) kohta kuus (talli ülevõlpidamise kulud jagatud hobuste arvuga tallis)?
(*Ülevõlpidamise kulude alla kuuluvad sh allapanu, söödad, tööjõukulud, vesi, elekter, tehnika, rent, hooldused, ehitus-ja remondikulud, investeeringud, maarent, maksud jm kulud*)
(*Palun tooge välja tallikoha maksumus eurodes ühe hobuse kohta*)
- Tallikoha maksumus hobuse kohta (€/kuus)
  - Ei oska öelda (*palun märkige see lahtrisse*)
- Soovi korral kommenteerige
26. Milliseid investeeringuid hobuse tallikohale tehakse regulaarselt ning kui suured on need investeeringud? (nt regulaarne karjamaa hooldus, koplite rajamine, suvine jootmine karjamaal)
Palun tooge välja kulutuse nimi ja suurus.
27. Kui palju moodustasid tallikoha maksumusest tööjõukulud kuus?
28. Kas see konkreetne hobune, kelle kohta vastate küsitluses, sai 2015.aastal ka lisaööta ja/või söödalisandeid?
- Jah, sai
  - Ei saanud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
29. Kui suured olid hobuse lisaööda ja/või söödalisandite kulud (nt mineraalid, vitamiinid, müsli, õli, elektrolüüt jm)?
- Müsli ja muu jõusööt (€)
  - Söödalisandid, nt elektrolüüdid, mineraalid, õlid (€)
  - Ei oska öelda

Soovi korral kommenteerige ning vajadusel tooge välja teised hobuse lisaööda ja/või söödalisanditega seotud kulutused ja nende suurused

30. Kas tegite kulutusi hobuse varustusele?
- a) Jah, tegin
  - b) Ei teinud → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
31. Kui suured olid kulutused 2015. aastal hobuse varustusele 1 hobuse kohta
- a) Varustuse kulu suurus (€)
  - b) Ei oska öelda (*palun märkige see lahtrisse*)
Soovi korral kommenteerige.
32. Kas tegite hobuse pidamisega veel kulutusi 2015.aastal, mis ei olnud eelnevalt kajastatud?
- a) Jah
  - b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
  - c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle
33. Missuguseid hobuse pidamisega seotud kulutusi veel tegite? (palun tooge välja kulutuse nimi ja suurus 2015.aasta kohta)

Hobuste aretusega seotud kulutused

Järgnevalt soovime teada hobuse aretustegevuste ja kasvatusiga seotud kulusid, mis hõlmavad paaritamise/seemendamise, varssade kasvatamise ja ratsastamise kulusid. Kulutused ei pea olema sendilise täpsusega, vaid hinnangulised kulusuurused.

34. Missugust meetodit kasutate hobuste aretamisel?
- a) Seemendamine → küsimus 35 (kui vastab sellele, siis suuna järgmisele küsimusele)
  - b) Paaritamine → küsimus 38
35. Kas seemendamisel kasutate importspermat või kodumaist spermat?
- a) Importsperma → küsimus 36
  - b) Kodumaine sperma → küsimus 37
  - c) Mõlemat → küsimus 36
36. Mis oli hinnanguline importsperma hind?
37. Mis oli hinnanguline kodumaise sperma hind?
38. Kui suured oli seemendamisel/paritamisel ja sellele järgnenud tiinuse ja sünnitusega seotud veterinaari tasud hinnanguliselt?
39. Kui suured olid kulud hobuse transpordile seemendamisjaama ja tagasi?
- a) Transpordi kulu
  - b) Seda ei kulu ei tekkinud (*palun märkige see lahtrisse*)
  - c) Ei oska öelda (*palun märkige see lahtrisse*)
40. Kui kaua hoiate vastsündinud varssa tallis enim esmast välja laskmist?
41. Missugused on hinnanguliselt noorhobuse (varsa) kasvatamise kulu ühe noorhobuse kohta aasta?

- a) Kuni 1-aastase hobuse korral
- b) Kuni 2-aastase hobuse korral
- c) Kuni 3-aastase hobuse korral
- d) Kuni 4-aastase hobuse korral

Soovi korral kommenteerige.

42. Kui suured on ratsastamise algõpetuse kulud 1 noorhobuse kohta?

- a) Ratsastamise algõpetuse kulud
- b) Ei tegelenud sellega (*palun märkige see lahtrisse*)
- c) Ei oska öelda (*palun märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige.

43. Kas teil leidis aset 2015. aastal aretusega seotud kulutusi, mis ei olnud kaetud varasemate küsimustega?

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

44. Palun tooge välja, missugused kulud teil seoses aretusega veel toimusid 2015. aastal! (kulutuse nimi ja suurus hobuse kohta)

45. Kas teenisite 2015. aastal hobuse aretuse ja kasvatuses tulu?

- a) Jah
- b) Ei → suunatakse järgmisest küsimusest üle
- c) Ei oska öelda → suunatakse järgmisest küsimusest üle

46. Palun tooge välja tulud, mis saite 2015. aastal hobuse aretuse ja kasvatuses (nt hobuse müügitulu, riiklikud toetused jne)

- a) 1 hobuse keskmine müügihind (€)
- b) Mitu hobust müüsite 2015. aastal?
- c) Mis vanuses hobuseid müüsite?
- d) Saadud riiklikud toetused kokku (€)
- e) Missuguseid toetusi saite 2015. aastal?
- f) Muu tulu kokku (€)
- g) Millise hobusega seotud tegevusega teenisite tulu?
- h) Ei oska öelda (*palun märkige see lahtrisse*)

Soovi korral kommenteerige tulusid hobuse aretuses ja kasvatuses.

47. Kui teil toimus seoses selle hobusega veel kulutusi või teenisite tulu 2015. aastal, mis ei olnud kaetud küsimustikuga, siis palun tooge need välja. (*kulu nimi ja suurus*)

Lisa 5. Aretushobusega seotud keskmised kulud 2015. aastal

Hobuse hooldusega seotud kulud	Sporthobuste aretamine			Eesti tõugu hobuste aretamine			Keskmised kulutused		
	Keskmine kulu suurus	Kordade arv	Kulutused	Keskmine kulu suurus	Kordade arv	Kulutused	Keskmine kulu suurus	Kordade arv	Kulutused
1) veterinaari teostatavale ravile ja profülaktilisele tööle (vaktsiinid, hambaarsti kulu, ussiroht jne)			149,1			148,2			148
* kohustuslikud vaktsiinid (€/kord)	21,9	2,2	48,2	29,5	1,8	51,7	25,9	2,0	50,6
* hambaarsti tasud (€/kord)	43,6	1,0	43,6	45,8	1,0	45,8	44,6	1,0	44,6
* ussirohku tasud (€/kord)	20,7	2,8	57,3	19,4	2,6	50,6	19,9	2,7	53,2
2) ebaregulaarne või erakorraline abi			1495,7			767,5			1231
3) rautus ja sepatööd	40,5	4,8	193,3	63,9	3,4	217,4	54,0	3,9	212
4) puhastus- ja hooldusvahendid			63,0			61,0			61,9
5) hobuse hooldusega seotud teenused (massaaž, kiropraktik, sadulapassija)			275,3						275,3
* massaaž (€/kord)	36,8	2,5	92,0				36,8	2,5	92,0
* kiropraktik (€/kord)	50,0	3,7	183,3				50,0	3,7	183,3
Hobuse hooldusega seotud kulud kokku aastas			2176,5			1194,0			1928
Hobuse pidamisega seotud kulud	Keskmine kulu	Kord	Kulutused	Keskmine kulu	Kord	Kulutused	Keskmine kulu	Kord	Kulutused
Tallikoha maksumus hobuse kohta (€/kuus)	115,7	12,0	1388,4	85,7	12,0	1028,0	101,5	12,0	1218
Lisasööt ja/või söödalisandid			557,7			249,4			376,3
<i>Müsli ja muu jõusööt (€)</i>			415,6			187,5			281,4
<i>Söödalisandid, nt elektrolüüdid, mineraalid, õlid (€)</i>			142,1			61,9			94,9
Varustuse kulu suurus (€)			895,8			1534,0			1294,7
Hobuse pidamisega seotud keskmised kulud			2841,9			2811,4			2889
Hobuste aretusega seotud kulud			Kulutused			Kulutused			Kulutused
<i>Keskmine sperma hind</i>			1587,2						1187,2
* importsperma hind)			1037,5						1037,5

	* kodumaise sperma hind)		287,5				287,5
Veterinaari tasud seemendamisel/paaritamisel, tiinuse jälgimisel ja sünnitamisel			759,7		146,7		132,8
Transpordikulud seemendamisjaama ja tagasi			165,0		92,5		391,9
Kulutused noorhobustele			815,0		712,4		754,0
	* kuni 1-aastase hobuse korral		621,3		440,9		516,84
	* kuni 2-aastase hobuse korral		642,9		572,7		600,00
	* kuni 3-aastase hobuse korral		742,9		804,2		781,58
	* kuni 4-aastase hobuse korral		1252,9		1031,8		1117,78
Ratsastamise algõpetuse kulud			2330,0		677,1		1228,1
Hobuste aretusega seotud keskmised kulud			5656,8		1628,7		3693,9

Allikas: hobuste aretajate seas läbi viidud ankeetküsitlus